Årgang 25 / Nummer 1, 2022

ØKOKRIM

MILJØKRIM

Bakgårdskos
Foto: Marte Baadstø

– Alle dyr skal ha vern

Intervju med fagansvarlig for dyrekrim i Økokrim, Tone Strømsnes Olsen.

Nytt løp til elva Ferja

Gårdbruker dømt til fengsel for ulovlige tiltak i vernet nasjonalt laksevassdrag.

Ulik praksis

Gap mellom Mattilsynet si dokumentasjonsplikt og politiet si bevisbyrde.

Miljøkrim 1, 2022

Miljøkrim er et fagblad som inneholder aktuelle artikler om miljøkriminalitet. Hovedområdene er natur, forurensing, arbeidsmiljø, kunst, kulturminner og dyrevelferd. Det distribueres til politiet, påtalemyndigheten, domstolene, kommunene, naturoppsyn, miljø- og kulturminneforvaltningen med flere.
Bladet utgis to ganger i året.

Ansvarlig utgiver:
Miljøkrimenheten ved Økokrim

Utgitt: juni 2022

Ansvarlig redaktør:
førstestatsadvokat Hans Tore Høviskeland

Redaksjon:
spesialetterforsker Eva Landsem – *redaktør*
Mona Lisa Iversen – *grafisk ansvarlig*
politioverbetjent Kenneth Didriksen
spes.etterforsker/biolog Joachim Schjolden

Språkvask:
Språkseksjonen ved Kripos

Opplag og trykk:
3100, 07 Media

Adresse:
Postboks 2096 Vika, NO-0125 Oslo

Besøksadresse:
C.J. Hambros plass 2 C, 0164 Oslo

Telefon: 23 29 10 00
Telefaks: 23 29 10 01
E-post: miljokrim.okokrim@politiet.no
Nettside: miljokrim.no / okokrim.no

Abonnement på bladet:
Ønsker du å bestille blad, endre mottakerinformasjon eller avslutte ditt abonnement, send en e-post til miljokrim.okokrim@politiet.no

Miljøkrimenheten ser positivt på bidrag fra leserne, både i form av artikler og bilder, men også innspill og forslag til tema.

Redaksjonen forbeholder seg retten til å redigere innsendte bidrag. Stoff kan bare gjengis etter tillatelse fra redaktøren og skal krediteres fagbladet Miljøkrim.

Meninger og ytringer fra eksterne som fremkommer i artikler gjengitt i Miljøkrim, representerer ikke nødvendigvis Økokrims holdning til det omtalte temaet.

TRYKT I NORGE
NO - 1470

MILJØMERKET TRYKKERI
07 MEDIA – 2041 0379

Innhold

Nummer **1, 2022**

Fokus og Intervju

4
Leder

6
Kommentar til leder i Miljøkrim nr. 2/2021, om jakt på trost

7
Svar til kommentar til lederen i Miljøkrim nr. 2/2021

8
Intervju

Forurensning og avfall

15
Tips fra sportsdykkere endte med forelegg på 1,5 million

Arbeidsmiljø

17
Arbeidstilsynets prioriteringar for 2022

18
Politiet sin statistikk for arbeidsmiljøsaker under pandemien

Kunst & kultur

19
Mye organisert kriminalitet, lite spesialisering i politiet

Dyrevelferd

24
Styrket samarbeid i dyrevelferdssaker gjennom nye retningslinjer for politiet og Mattilsynet

27
Handel med truede dyrearter og håndhevelse i Norge: foreløpige resultater fra CRIMEANTHROP

32
Gap mellom Mattilsynet si dokumentasjons-plikt og politiet si bevisbyrde

36
Overtredelsesgebyr etter dyrevelferdsloven

42
Dyrevelferdskriminalitet i Nordland politidistrikt
Stine Marie Brox Gundersen er Nordlands første dyrepoliti.

49
Er det bare søte dyr som utsettes for dyrevelferdskriminalitet?

52
– Menn, tidligere kjent for politiet

53
Frå matauk til dyrevelferd

57
Internasjonal kampanje mot ulovlig handel med truede arter

Juss

59
Skjerpet straff for overtredelse av dyrevelferdsloven

67
Om behovet for og utformingen av straffeloven § 240

70
Forslag til nytt miljøkriminalitetsdirektiv – om forslaget, og kva betydning det kan få for norsk miljøstrafferett

72
Bruk av termisk optikk under jakt på storvilt
Høsten 2021 ble en hjort skutt med et våpen med såkalt termisk sikte.

76
Litauisk mann dømt for arbeidslivskriminalitet

78
Viktig høyesterettsdom om dyrevelferd

80
Dom på inndraging for snøscooterkøyring

82
Gårdbruker dømt til fengsel for ulovlige tiltak i vernet nasjonalt laksevassdrag

Smånytt

85
Smånytt

Nytt om

92
Nye dommer og forelegg (rettskraftige avgjørelser)

97
Nytt om regelverk

98
Nytt om tilsyn

Dyrevelferdskriminalitet

I denne utgaven av Miljøkrim er det satt fokus på dyrevelferdskriminalitet. Dette er et kriminalitetsområde som de siste årene har hatt en rivende utvikling. Straffene for overtredelse av dyrevelferdsloven er blitt vesentlig strengere på få år, og flere av straffesakene på dette område viser at samfunnet reagerer når dyr blir utsatt for kriminalitet.

At det avdekkes langt flere alvorlige straffesaker, og at de følges opp på en bedre måte enn tidligere, mener jeg blant annet skyldes at politiet og Mattilsynet har fått til et bedre samarbeid og en har fått opprettet egne dyrekrimfunksjoner ved alle landets politidistrikter. I tillegg har Økokrim fått nasjonalt fagansvar for bekjempelsen av dyrevelferdskriminalitet, og Økokrims trusselvurdering for 2022 har viet et helt kapittel til slik kriminalitet. Videre har Riksadvokaten i rundskrivet «Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2022» vist til at dyrevelferdslovbrudd kan utgjøre alvorlig miljøkriminalitet. Landbruks- og matdepartementet varslet i desember i fjor at de skal lage en egen stortingsmelding om dyrevelferd.

Jeg velger nå den påstand at samfunnet er på vei til å håndtere saker som gjelder kriminalitet mot dyr, på en langt bedre måte enn tidligere.

Samtidig er det viktig å ta med seg at straff er samfunnets strengeste virkemidler for å hindre uønsket adferd. I saker om dyrevelferdskriminalitet bør ikke straff være det mest sentrale virkemiddel. Mattilsynet vil ofte gi advarsel, pålegg eller tvangsmulkt i de mindre alvorlige sakene. Myndighetene kan også i mange saker stanse ulovlig virksomhet eller ilegge gebyr. Men de alvorligste sakene bør gå i straffesporet.

Dyrevelferdskriminalitet dekker et stort område. Det er en kriminalitet som også handler om velferd for fisk, opptrening av hunder som såkalt catch-dogs og viltlevende arter som blir påvirket av menneskelig adferd, herunder i forbindelse med jakt.

Skal derimot denne positive utvikling vi nå ser, kunne holde seg på et slikt nivå og arbeidet videreutvikles, er det viktig at funksjonene for bekjempelse av dyrevelferdskriminalitet i politidistriktene, som er gitt øremerkede midler, fortsetter å få tilført disse. Faren er at enkelte politidistrikter beslutter at disse midler går inn i distriktets felles «ramme», og at de forvaltes ut ifra det.

Det må heller ikke bli slik at noen politidistrikter nedprioriterer dyrevelferdssaker til fordel for andre saker, og at de som er gitt særskilt hjemmel til å arbeide med dyrekrim, blir omprioritert til andre saker og oppgaver. Da vil de ikke få arbeidet med dyrevelferd i den utstrekning de formelt er satt til. Faren for at dette kan skje, er stor så lenge politidistriktene ikke trenger å rapportere resultatene av de bevilgede midler.

Det er å håpe at Politidirektoratet følger opp dette, og presiserer hva som ligger i føringen om at politidistriktene «skal styrke sin kapasitet og kompetanse innenfor dyrevelferdskriminalitet».

Strafferammen for overtredelse av dyrevelferdsloven er tre år. På bakgrunn av de alvorligste dyrekrimsakene som er avdekket, mener jeg imidlertid det nå er berettiget å stille spørsmålet om strafferammen er for lav. Den henger nå også etter annen miljølovgivning.

Hans Tore Høviskeland

Leder
Ansvarlig redaktør
Hans Tore Høviskeland

Foto: Tone Strømsnes Olsen

Vedrørende artikkel i Miljøkrim nr. 2/2021 «Green corruption» Statement regarding the mentioning of the Governor of Sarawak

The sitting Governor of Sarawak states that the allegations presented by representatives of the Basel Institute of Governance in the Miljøkrim article on green corruption in edition 2/2021, concerning corruption and illegal logging in Borneo are false, unfounded and defamatory.

The Malaysian Anti-corruption commission (MACC) has investigated and rejected such allegations. A Canadian court has ruled that the allegations presented by the Bruno Manser Foundation were unfounded, according to a lawyer of the daughter of Mr Taib Mahmud.

Quotes from third parties in our publications do not represent the official views of Økokrim.

Kommentar til leder i Miljøkrim nr. 2/2021, om jakt på trost

Tekst: Espen Farstad, informasjonssjef Norges Jeger- og Fiskerforbund

Jakta er bærekraftig og truer ikke artene

Ansvarlig redaktør i Miljøkrim, Hans Tore Høviskeland, kommenterer på lederplass den etter hvert så mediekjente saken der tre italienske jegere ble stanset på vei ut av landet med et betydelig antall felte trost i bagasjen. Norges Jeger- og Fiskerforbund (NJFF) stusser på flere av synspunktene som kommer fram i lederen, og vil gjerne få kommentere saken.

Aller først: NJFF er svært opptatt av at all jakt skal foregå etter de lover og regler som gjelder, og støtter fullt opp om det gode arbeidet Økokrim gjør med å avdekke og straffeforfølge miljøkriminalitet. Her mener vi også at vi i jegernes egen organisasjon arbeider på lag mot samme mål som myndighetene. Vi arbeider med holdningsskapende arbeid, opplæring og skolering til dyktige og reflekterte jegere som er seg sitt ansvar bevisst, og som holder seg til de rammer for jakta som samfunnet har satt, enten det gjelder jakttider, hvilke arter som kan jaktes, eller hvordan jakten skal foregå.

Av dette følger selvsagt at vi syns det er bra at politiet og tollvesenet koordinerer aksjoner for å slå ned på miljøkriminalitet knyttet til jakt. De tre italienske jegerne hadde forbrutt seg mot norsk jaktlovgivning ved å felle to fredede trostearter, måltrost og svarttrost. For dette fikk de et forelegg på kr 15 000 hver. Det er bra. Hvorvidt straffenivået er passe høyt, mener ikke vi i NJFF noe om. Jakta for øvrig foregikk så vidt oss bekjent etter de regler som gjelder, dvs. at de italienske jegerne hadde betalt jegeravgiften og hadde tillatelse til å jakte trost, de jaktet i den perioden der trostejakt er tillatt, osv.

Det var dette med snørr og barter, da…

Imidlertid reagerer vi negativt på en del av de synspunkter som fremmes i lederen. Høviskland gjør et poeng ut av den muligheten de tre italienske jegerne har til å kunne selge de trostene de feller i Norge, med god fortjeneste i sitt eget hjemland. Han henger seg altså opp i det mulige motivet som ligger bak jegernes trostejakt i Norge. Er det Økokrims oppgave? Så lenge jakta foregår etter de regler som gjelder, må da motivet være likegyldig?

Det gjøres et poeng ut av at italienerne ble stanset med over 2000 trost, og at dette er et svært høyt beslag. Det ble vel ikke et beslag? Ifølge medieoppslag fikk de med seg de lovlig skutte trostene hjem. Mulig økonomisk gevinst problematiseres også, og vi spør på hvilket grunnlag? Det er ikke uvanlig at norske jegere reiser til utlandet på jakt, og at de omsetter byttet ved hjemkomst. Vi har aldri sett at det har blitt problematisert.

Det insinueres også at utenlandske jegere sannsynligvis ikke vil rapportere fangsten slik de skal til norske myndigheter. På hvilket grunnlag? Rapportering av fangst skjer som kjent innen utløpet av gjeldende jaktår. Dette blir derfor på nåværende tidspunkt i beste fall en for rask kommentar, i verste fall en løs påstand. Det antydes i tillegg at det kan være store mørketall på manglende rapportering, uten at dette dokumenteres som noe annet enn synsing.

Trostejakt er en tradisjonsrik og bærekraftig aktivitet

Hva er egentlig realitetene rundt vår trostejakt? I Norge har vi lange tradisjoner for å jakte eller fangste trost. Fuglene blir brukt som mat, ofte under fellesbetegnelsen kramsfugl. Det var historisk sett et tilskudd til kosten, og også et tilskudd til økonomien, da kramsfugl var regnet som en eksklusiv råvare som kunne selges. Delikatessebutikken Køltzow i Oslo har hatt kramsfugl i sitt sortiment siden tidlig på 1900-tallet.

Bestandene av de jaktbare artene av trost, rødvingetrost og gråtrost er ifølge Artsdatabanken livskraftige. Den norske hekkebestanden av rødvingetrost er anslått til et sted mellom to og fem millioner individer, mens gråtrosten har en hekkebestand på mellom 0,7 og 1,8 millioner individer. Av dette høstes det i Norge årlig snaut 4000 trost gjennom jakt, altså rundt 0,05 promille av bestanden. Jakt utgjør med andre ord ingen trussel mot disse bestandene av trost. Det høstes av høyst livskraftige bestander, og på det viset utnytter vi gjennom jakta en naturlig ressurs uten at det går på bekostning av naturens bæreevne.

Vi i NJFF er stolte og glade over å kunne videreføre en slik levende høstingstradisjon som en del av en bærekraftig naturforvaltning. Jakt på gråtrost og rødvingetrost er en fullt ut legal og ønsket samfunnsaktivitet som ikke fortjener et slikt negativt søkelys basert på synsing og liten kunnskap om denne jaktas realiteter. Høviskland sine tanker om at man skal være føre var og forby jakt på trost for å være på den sikre siden, framstår mildt sagt som underlige. Det kommer fra en representant for de myndighetene som er satt til å kontrollere at vår bruk av naturen skjer i overensstemmelse med gjeldende regelverk, og ikke i forhold til et tenkt framtidsscenario.

Gjensidig tillit mellom ulike aktører er vår samfunnskapital og det aller beste utgangspunktet for en god naturforvaltning. Vi ønsker oss et sterkt og tydelig Økokrim, som sammen med de gode jegerne skal sikre oss en god og bærekraftig naturforvaltning.

Svar til kommentar til lederen i Miljøkrim nr. 2/2021

Tekst: Hans Tore Høviskeland, førstestatsadvokat Økokrim

Til lederen i Miljøkrim nr. 2, 2021, «Utlendingers spurvejakt i Norge for matauke gir mulighet for stor fortjeneste», har informasjonssjef Espen Farstad i Norges Jeger- og Fiskerforbund kommet med noen kommentere. Farstad sine kommentarer har vi gjengitt i dette nummer av Miljøkrim, og jeg har noen kommenterer til det han skriver.

Først og fremst setter jeg stor pris på at Farstad skriver at NJFF «støtter fullt opp om det gode arbeidet Økokrim gjør med å avdekke og straffeforfølge miljøkriminalitet.»

I den omtalte sak fra Agder ble det felt 41 eksemplarer av ikke-jaktbare arter (måltrost og svarttrost) over en periode på snaue tre uker. Det mener jeg er et relativt høyt antall. I tillegg ble det felt 2006 jaktbare trostearter.

Farstad mener de italienske jegernes motiv for å jakte trost i Norge er likegyldig, så lenge jakta foregår etter de regler som gjelder for jakt. For det første bør det ikke komme som noen overraskelse at politiet er opptatt av motivet når det begås lovbrudd. Motivet kan for eksempel ha betydning for straffutmålingen, men det kan også ha betydning i en videre forstand. Jo mer kunnskap politiet har om den direkte og indirekte årsaken til at lovbruddet begås, jo bedre kan politiet og forvaltningsmyndighetene arbeide forebyggende med ulike sakstyper. Tidsskriftet Miljøkrim er et magasin som tar sikte på å dele slik kunnskap.

I denne saken vil verdien av det totale antall fugler som er felt, være relevant for motivet for å komme til Norge for å jakte. Dette er et motiv som kan være gjeldende for flere. Da er dette informasjon som kan hjelpe forvaltningen og politiet med å jobbe mer målrettet i sitt forebyggende arbeid.

Farstad har rett når han sier vi har lange tradisjoner i Norge for å jakte trost, men jeg registrerer at den tradisjonen er avtakende, om man skal støtte seg til tallene fra Statistisk sentralbyrå (SSB). På begynnelsen 2000-tallet ble det rapportert inn mellom 16 000 og 20 000 felte trost. Siden jaktsesongen 2004–2005 har dette antallet sunket jevnt, til 3320 trost i 2020–2021. Dette utgjør mellom 0,05 og 0,12 prosent av den totale bestanden av rødvingetrost og gråtrost.

I forbindelse med denne saken er det også interessant å se på omfanget av jakt på trost i Agder-fylkene. Ser man på jaktstatistikken hos SSB, ble det felt mellom 1500 og 2100 trost i året på begynnelsen av 2000-tallet. I jaktsesongen 2020–2021 ble det felt 290 trost i Agder. Ser man hen til de 2027 eksemplarene av trost som ble felt av de tre italienske jegerne i løpet av snaue tre uker, er det grunnlag for å hevde at dette var et omfattende uttak. Det er også et omfattende uttak på landsbasis de siste årene. Jeg er ikke av den oppfatning at dette uttaket i seg selv setter populasjonene av trost i fare, men jeg synes det peker i en annen retning enn mot norsk jakttradisjon.

I skrivende stund er ennå ikke tallene for jaktsesongen 2021–2022 publisert. Det er dessverre slik at utenlandske jegere som jakter i Norge, ikke rapporterer inn til jegerregisteret like hyppig som norske jegere. I perioden fra 2013 til 2021 viser tall fra SSB at cirka ti prosent av norske jegere unnlot å rapportere til myndighetene. Tilsvarende tall for utenlandske jegere varierer mellom 20 og 77 prosent de fem siste jaktsesongene. Statistikken gir således grunnlag for å anta at dette er et område med potensielt store mørketall, og forvaltningen av jaktbare arter vanskeliggjøres ved mangelfull innrapportering.

Det er videre riktig som Farstad skriver om bestandene av gråtrost og rødvingetrost i Norge. Samtidig er det viktig å få med seg den vurdering som Artsdatabankens ekspertpanel har gjort om utviklingen i disse bestandene.

Om gråtrost skriver Artsdatabanken at bestanden er livskraftig, men den befinner seg i grenseland til kategorien nær truet. Det skyldes at bestanden gjennomsnittlig har hatt en årlig reduksjon på 3,3 prosent i perioden 1996–2019. Artsdatabanken ser også hen til den markante nedgangen på 17,5 prosent i den svenske bestanden de siste 15 årene, og konkluderer med at man må følge den videre bestandsutviklingen nøye.

Om rødvingetrost skriver Artsdatabanken at bestanden er livskraftig, og de siste årene (2008–2019) har bestanden vært stabil. Over en lengre periode (1996–2019) har bestanden likevel vist en gjennomsnittlig årlig tilbakegang på 0,8 prosent i Norge. Ser vi til Sverige, er hekkebestanden av rødvingetrost redusert med 25 prosent de siste 15 årene, mens samlet for Europa har nedgangen vært på 19 prosent mellom 2008 og 2017. Artsdatabanken konkluderer derfor med at bestandsutviklingen av rødvingetrost bør følges nøye fremover.

Dette betyr ikke at bestandene av gråtrost og rødvingetrost står i umiddelbar fare for å utryddes. Samlet sett er likevel utviklingen negativ for de to artene. Dette er dessverre en generell trend for mange fuglearter i Norge og Europa. Det foranlediger at man vurderer å ta i bruk føre-var-prinsippet, som norsk naturforvaltning legger betydelig vekt på. Dette gjenspeiles også i Miljødirektoratets forslag om å oppheve jakt på de to trosteartene, og senere vedtak om å oppheve jakt på rødvingetrost fra 1. april 2022.

Tekst: politioverbetjent **Kenneth Didriksen**, Økokrim
Foto: **privat**
// kenneth.didriksen@politiet.no

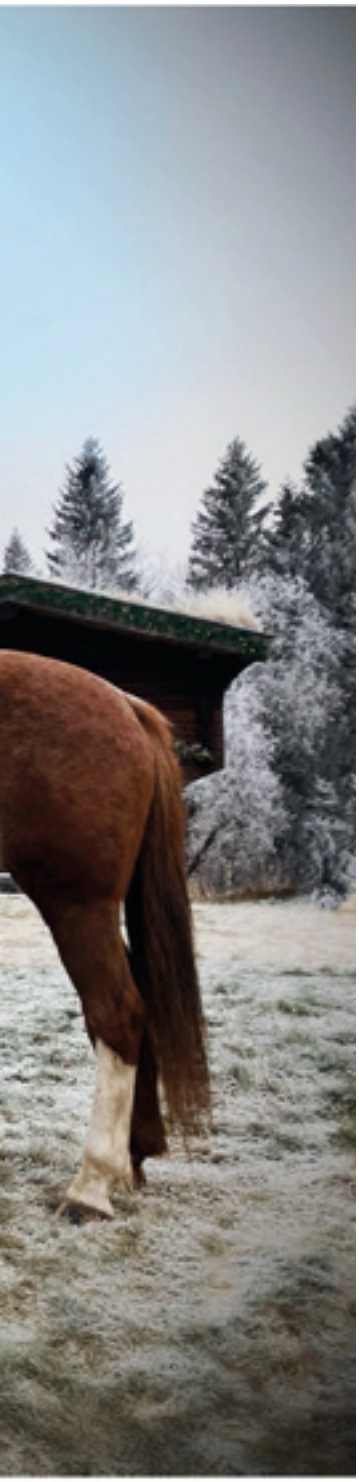

← Tone med dyrefamilien, bestående av alpakkaen Diego, hesten Rosalie og hundene Embla og Ava.

Tone Strømsnes Olsen i Økokrim er fagansvarlig for dyrekrim

– Alle dyr skal ha vern

Politiet har etablert funksjoner for bekjempelse av dyrevelferdskriminalitet i alle politidistrikt, og disse skal særskilt arbeide med straffesaker som involverer dyrevelferd og overgrep mot dyr. Samarbeidet mellom politiet og Mattilsynet i dyrevelferdssaker har også blitt styrket ved nye, felles retningslinjer.

Hva er status på politiets arbeid med dyrevelferd nå?

– Vi har blitt veldig styrket på dette fagområdet, særlig det siste året. I løpet av 2021 ble det opprettet egne dyrekrimfunksjoner i samtlige politidistrikt. Dette er helt nytt, sier Tone og forteller om et tidligere prøveprosjekt som startet i Trøndelag politidistrikt, og som senere ble utvidet til også å omfatte Sør-Vest politidistrikt.

Hvordan er dette organisert i distriktene?

– Det er ulike løsninger i distriktene, men det er knyttet både etterforsker- og juristkompetanse til funksjonen.

Og Økokrims rolle?

– Ja, her ble det opprettet en egen stilling som nasjonalt fagansvarlig, som jeg nå innehar. Den stillingen skal være en ressurs for distriktene og skal også drive fagutvikling for å sikre kvalitet og kontinuitet.

Offer og voldsutøver

Hvem er den typiske dyremishandler, og hvilke dyr blir mishandlet?

– Det er vanskelig å si helt konkret fordi det er så store forskjeller fra sak til sak. På den ene siden har vi de som er sadistiske og mishandler dyrene i et ønske om nettopp å påføre skade. Og så har vi de som skader dyrene fordi de ikke vet bedre eller ikke klarer bedre. Eksempel på det siste er bønder som ikke klarer å gå i fjøset lenger av ulike årsaker, eller hundeiere som på grunn av egen sykdom eller svekkelse ikke makter å gi fôr og stell.

Er det feil å si at majoriteten av dyremishandlere er unge menn?

– Det er nok flest menn, men det er definitivt også kvinner representert i denne statistikken. Begge kjønn er representert både som mistenkte, siktede og domfelte, fremholder Tone og nevner at denne fordelingen gjelder både saker og innkomne tips om dyremishandling.

– Jeg vil også tilføye at når vi ser mishandling av kjæledyr, så har ofte eieren nedsatt funksjonsevne, enten i form av rus eller andre psykiske lidelser. De som vanskjøtter dyr, er ofte gjengangere, altså folk som har gjort dette tidligere. Vi ser også et lite antall mindreårige dyremishandlere, altså barn som utøver vold mot dyr. Da kan det også være aktuelt å involvere barnevernet.

Dersom vi endrer fokus fra menneske til dyr: Er noen grupper dyr mer utsatt for mishandling og overgrep enn andre?

– Kjæledyr er nok veldig utsatt. Det kan være fordi de bor hjemme hos og tett på mennesker, og fordi det i hjem kan forekomme både fysisk og psykisk mishandling av hele familier, kjæledyr inkludert. Mishandling av kjæledyr er ikke bare typisk vold, det er også mishandling at et dyr ikke blir stimulert tilstrekkelig, eller at det ikke får tilstrekkelig oppfølging. Nettopp fordi de bor i et hjem, er det nok også store mørketall på overtredelser. Oppdagelsesrisikoen er jo veldig liten innenfor huset fire vegger.

Så unnlatelse av å gi dyret stell er også mishandling på lik linje med slag og spark?

– Ja, dyrevelferdsloven § 24 sier at dyret skal ha tilstrekkelig stell. Dyr skal ha tilstrekkelig pelsstell osv., og de skal holdes i et miljø der de kan stimuleres. En hund skal da typisk luftes utendørs. Men det er forskjellig fra rase til rase hva som er tilstrekkelig stimulering og trening i henhold til lovens bestemmelser, noen har behov for mye fysisk trening, mens andre trenger mindre.

Mus og marsvin holdes ofte i små bur. Kan det være straffbar dyremishandling?

– Dersom buret er svært lite, dersom dyret ikke får tilstrekkelig strø inne i buret, eller hvis

> **« Mishandling av kjæledyr er ikke bare typisk vold, det er også mishandling at et dyr ikke blir stimulert tilstrekkelig, eller at det ikke får tilstrekkelig oppfølging.**

← Tone og Ava. Ava er eid av Lions førerhundskole og har født mange lovende førerhundvalper.

det ikke har noen leker eller tilsvarende som kan bidra til stimulering: så ja! Det kan absolutt være dyremishandling. Det blir jo likevel en konkret vurdering av hvert enkelt tilfelle.

Lovverket på plass

Hvor godt synes du gjeldende lovverk er for at politiet skal kunne gjøre en god jobb med dyrevelferdssaker?

– Ja, dyrevelferdsloven er en relativ ny lov, den er fra 2010, og den bygger på dyrevernloven fra 1974. Dyrevernloven er en utgått lov i den forstand at det har skjedd en enorm holdningsendring i samfunnet. En holdningsendring som er kunnskapsbasert. Vi har fått mer kunnskap om hva dyr har behov for, og det har også vært en etisk holdningsendring om hvordan vi ønsker at dyr skal leve.

– Disse holdningene gjenspeiler seg i loven fra 2010, der dyr rettslig er gitt en egenverdi som ikke fantes før. Tidligere så man rettslig kun på dyrets nytteverdi, og hva det kunne gjøre for mennesket. Nå oppfattes dyret som et individ med egenverdi. Det er en veldig stor endring.

> **« Tidligere så man rettslig kun på dyrets nytteverdi, og hva det kunne gjøre for mennesket. Nå oppfattes dyret som et individ med egenverdi. Det er en veldig stor endring.**

– Så ja, dyrevelferdsloven er en god lov. Det er en dynamisk lov, og den angir generelle vurderingstema som endrer seg med tiden, og som følge av domstolsbehandling.

Hva er strafferammen i dyrevelferdsloven?

– Vi er på bøter og/eller fengsel inntil ett år for simple overtredelser. For grove overtredelser kan det utmåles fengsel på inntil tre år, sier Tone, og tilføyer at det ikke bare er i straffesporet at man kan bli ilagt en reaksjon. Forvaltningen, i disse tilfellene Mattilsynet, kan ilegge administrative reaksjoner.

– Strafferammen i dyrevelferdsloven harmonerer imidlertid ikke med øvrig straffelovgivning på miljøområdet, hvor øvre strafferamme gjennomgående er fem år. Her har vi en jobb å gjøre.

Hva er typisk straff i dyrevelferdssaker, og bruker man strafferammen helt ut?

– Utmålingen er en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle. Vi har saker der vi har vært helt oppe i øvre del av strafferammen med fengsel, og noen saker hvor øvre ramme er godt overskredet. I tillegg blir det utmålt bøter av ulik størrelse. Men dersom vi har saker der det er utøvd vold av en viss styrke, så skal det idømmes fengsel. Sparker du hunden din hardt, så kan det kvalifisere til fengsel i nedre sjikt.

Opplever du at det er en konflikt mellom hundeloven og dyrevelferdsloven?

– Nei, ikke slik jeg ser det. Nå er jo hundeloven under vurdering hos lovgiver. Dette er to lover som går litt over i hverandre, men regulerer ulike ting. Enkelt og veldig overordnet sagt kommer hundeloven til anvendelse når hunden har gjort noe «galt», og dyrevelferdsloven blir brukt når mennesket har gjort noe galt mot dyret.

– Dyrevelferdsloven har blant annet et kompetansekrav, og det er foreslått innført i hundeloven også, det vil si et krav til hundeeier for å kunne holde en hund. Kompetansekravet finnes allerede i dyrevelferdsloven, og den omfatter jo alle dyr, også hunder. Nå ønskes det også nedfelt i hundeloven for å understreke der spesielt at det stilles krav til hundeeiers kompetanse. Det er ikke gitt at alle skal kunne ha ansvar for en hund.

> **« Enkelt og veldig overordnet sagt kommer hundeloven til anvendelse når hunden har gjort noe «galt», og dyrevelferdsloven blir brukt når mennesket har gjort noe galt mot dyret.**

I hvor stor grad har andre lands praksis med et eget dyrepoliti og TV-serier fokusert på nettopp dette påvirket Norge til også å opprette dyrekrimfunksjoner i politiet?

– Det er uvisst, men det har vært en generell holdningsendring i samfunnet over tid, der fokus på dyr og dyrs velferd har blitt stadig mer viktig. Vi ser at stadig flere dyrevelferdssaker anmeldes. Årsaken til det er også noe uviss, men medienes fokus på søte dyr og holdningen om at dyr skal ha det bra, står nok sterkere nå enn tidligere.

← Ava

– Dyrevelferdskriminalitet ble tidligere noe nedprioritert og ansett som litt mindre viktig. At det nå er løftet fram og satt på dagsordenen, tror jeg skyldes en helhetlig holdningsendring i samfunnet løftet fram av ulike hendelser. Vi ser for eksempel folks engasjement etter NRKs dokumentarprogrammer om svineproduksjon og svinehold ved at mange tar grep, noen blir til og med vegetarianere.

– Men det er viktig å understreke at vi ikke har opprettet eget dyrepoliti. Vi har ett politi i Norge, og nå har politiet satset mer på spesialiserte dyrekrimfunksjoner lokalisert i hvert politidistrikt.

Hvor går så grensen for hva politiet skal ta tak i av dyrevelferdssaker? Skal vi ta alle småsakene, eller fokusere på de grove tilfellene med hele storfebesetninger som må nødslaktes, og hunder som blir funnet druknet?

– Vår oppgave er å bekjempe dyrevelferdskriminalitet. Det er politiet og Mattilsynet som er hovedaktørene her. Vi kan selvfølgelig ikke ta alt. Det er et ressursspørsmål, og det er store mørketall, naturlig nok er det ikke alt politiet kjenner til. Men det er viktig å understreke at alle dyr skal ha vern. Dyrevelferdsloven favner ikke bare de tradisjonelle kjæledyrene hund og katt og driftsdyrene ku og sau. Loven omfatter også honningbier, fisk og reptiler. Alle skal vernes. Men som i alle andre tilfeller må politiet prioritere.

Har Mattilsynet oppgaven med å forfølge alle de mindre alvorlige sakene som politiet ikke kan prioritere?

– Nei, politiet og Mattilsynet skal jobbe sammen om saker. Det samarbeidet har nå nylig blitt ytterligere formalisert og styrket gjennom nye retningslinjer som trådte i kraft i mars 2022. Retningslinjene gir en rolleavklaring, men det er ingen ordning om at politiet tar de alvorlige sakene og tilsynet de mindre alvorlige sakene. Det er samarbeid som er en rød tråd i samvirket mellom etatene.

> « **Dyrevelferdsloven favner ikke bare de tradisjonelle kjæledyrene hund og katt og driftsdyrene ku og sau. Loven omfatter også honningbier, fisk og reptiler.**

– Det er Mattilsynet som er tilsynsorganet, og som skal føre tilsyn med dyrehold og dyrevelferd, og det er de som har de forvaltningsmessige oppgavene som følger av dyrevelferdsloven. Vi i politiet tar oss av de eventuelt strafferettslige oppgavene.

– De nye retningslinjene styrker dette sam-

arbeidet og veileder hvordan samarbeidet best kan utføres. Målet er bedre kvalitet på arbeidet og at vi avdekker flere ulovlige forhold, at flere saker føres for retten, og at vi oppnår et tilstrekkelig høyt straffenivå.

Er dette nasjonale retningslinjer?

– Ja, det er nasjonale retningslinjer, men feltarbeidet gjøres i distriktene, der regionene i Mattilsynet jobber sammen med det politidistriktene de er knyttet opp mot.

Dersom noen nå ser at naboen jevnlig sparker og mishandler hunden sin og tipser politiet. Blir hunden da avlivet, og kan det i så fall være grunn til å unnlate å tipse politiet?

– Utgangspunktet er at dyr ikke skal mishandles og heller ikke skal måtte leve under slike forhold, men det er ingen automatikk i at politiet kommer og tar hunden og avliver den. Dette reguleres også av hundeloven og krever en ordentlig saksbehandling. I ytterste konsekvens har politiet myndighet til å beslutte avliving av dyrevelferdsmessige hensyn eller der hunden utgjør en fare for mennesker eller dyr.

Fisk

Fiskeoppdrett er en stor næring i Norge. Drives det aktivt dyrevelferdsarbeid i akvakulturnæringen?

– Veterinærinstituttet ga ut en rapport i mars om fiskehelse, og der går det frem at oppdrettsfisk i Norge ikke har det bra. Én av seks fisk dør. I tillegg så dør alle leppefiskene som brukes til rensing.

– Det er helt klart at dette er et betydelig problem, og politiet ønsker mer fokus på utfordringene vi der møter. Det vi ser i fiskerinæringen, er at det også er et økonomisk perspektiv som ligger til grunn. Det er betydelige beløp involvert, og det er ofte ønsket om å spare kostnader som er årsaken til at utilfredsstillende dyrehelse oppstår.

« Veterinærinstituttet ga ut en rapport i mars om fiskehelse, og der går det frem at oppdrettsfisk i Norge ikke har det bra. Én av seks fisk dør. I tillegg så dør alle leppefiskene som brukes til rensing.

– Parallelt ser vi også dette motivet ved etterlatt utstyr fra oppdrettsnæringen og spøkelsesgarnene som blir funnet i fiskerinæringen. Det er sparte økonomiske kostnader med å la være å trekke opp mistet utstyr og garn, som da blir liggende å fange fisk uten å bli røktet. Dette kan føre til fiskedød og meget dårlig fiskevelferd.

Hvordan skal vi angripe dette, hvilke virkemidler har vi for å øke fiskehelsen?

– Det kan sikkert veterinærene svare mer treffsikkert på enn meg, men det omfatter blant annet at tilsynene som Mattilsynet

Tone og Rosalie, en ti år gammel Missouri Fox Trotter som er avlshoppe og hobby-hest. →

utfører, blir virkningsfulle. Tilsyn må skje ofte nok til at det virker forebyggende ved at oppdagelsesrisikoen ved overtredelser blir høynet. Det tror jeg på som en effektiv metode, sier Tone avsluttende.

– Strengere straffer ved brudd vil også være et virkemiddel.

Er dette bevismessig utfordrende saker for politiet å jobbe med? Det skal vel kunne bevises dårlig dyrevelferd?

– Vi benytter vanlige etterforskningsmetoder, men vi må selvfølgelig ha støtte fra sakkyndige veterinærer som kjenner til tematikken. Dyrehelse i oppdrettsnæringen måles tradisjonelt i antall døde fisk, så det blir uansett et utgangspunkt. Det er kryssende lovverk i slike saker. Både dyrevelferdsloven og akvakulturloven, med mange tilhørende forskrifter, kan være aktuelle. Her må politiet jobbe sammen med Mattilsynet, som har god oversikt over regelverket.

– Det som også er viktig å merke seg, er at kvaliteten på råvarene som skal selges i markedet, ofte henger sammen med dyrevelferd og dyrehelse, og det er en veldig viktig motivasjonsfaktor for tilfredsstillende dyrehelse, påpeker Tone og forklarer sammenhengen:

– Hvis vi ser på oppdrettsfisk, så er de ganske tynne og lange hvis de ikke har hatt det bra. Vi kan også se det på ulike fargenyanser. Vi kan se i butikken på f.eks. en veldig billig kylling sammenliknet med en noe dyrere som vi vet har vokst opp under gode vilkår. Den billige, masseproduserte fuglen ser stusselig ut, og det gjenspeiler seg også i smaken, vil jeg si.

– Og det er her jeg mener det har vært en holdningsendring i samfunnet. Jeg tror at forbrukerne i stadig større grad er villige til å betale litt mer for fisk og kylling og andre landbruksvarer som smaker bedre, nettopp fordi de har hatt god dyrevelferd. Og da får man god samvittighet med på kjøpet.

Overgrep mot dyr

Seksuell omgang med dyr har i den siste tiden vært et tema, blant annet i straffesaker. Hvor omfattende er slik aktivitet, og hva er grensen for det straffbare?

– Jeg har ikke grunnlag for å si at seksuell omgang med dyr er mer omfattende nå enn tidligere. Det har eksistert til alle tider og i de fleste samfunn. Til forskjell fra tidligere har overgriperne nå internett tilgjengelig i sin voldsutøvelse. Der oppretter de kontakt med likesinnede, og der deles overgrepsbilder og -filmer. Slik eksponering på nettet kan imidlertid også utnyttes av politiet til å avdekke ulovlig virksomhet, så der har vi en inngang til å få informasjon om aktivitet og aktører.

– Vi har tall som viser at antall anmeldelser for dyrevelferdslovbrudd generelt øker. Hva det skyldes, er ikke helt sikkert, men jeg tror nok at opprettelsen av dyrefunksjonene i politiet er en sterkt medvirkende årsak. Det er en større bevissthet blant folk om dyrevelferd og hva som er straffbart. Nå er det enklere for publikum å adressere en henvendelse, og det er større mulighet for at saken blir fulgt opp.

– Dyrene er tause ofre. De kan ikke anmelde selv, men er avhengige av at noen andre tar affære. Og dersom straffesaksarbeid og opplysningsarbeid fra oss kan forebygge overgrep, så er det veldig bra. Da har vi lykkes.

> « **Dyrene er tause ofre. De kan ikke anmelde selv, men er avhengige av at noen andre tar affære.**

Hvordan kan overgrep mot dyr anmeldes? Fins det en mulighet for å anmelde på nettet?

– Det fins foreløpig ikke en nett-anmeldelsesmulighet, men man kan sende tips både på politiets og økokrims nettsider:
https://www.politiet.no/tjenester/tips-politiet/
https://www.okokrim.no/tips-oss.560532.no.html

– Vi tar gjerne imot tips, også fra de som ønsker å være anonyme. I tillegg fins det en tilsvarende tipsmulighet til Mattilsynet.

Tekst: politibetjent **Øyvind Kibsgaard**, Sør-Øst politidistrikt
Foto: **politiet**
// Oyvind.Kibsgaard@politiet.no

↑ Opprydding av store mengder dekklipp fra sjøbunnen.

Tips fra sportsdykkere endte med forelegg på 1,5 million

Sommeren 2020 fikk politiet tips fra sportsdykkere om store mengder kverna bildekk som lå på havbunnen utenfor anlegget til Ragn-Sells AS i Bamble kommune. Anlegget mottar store mengder brukte bildekk, som kvernes opp og transporteres sjøveien til ulike kunder.

I første omgang ble politibåten brukt til å ettergå tipset. Bilder viste at lekteren som brukes til mellomlagring ved lasteoperasjoner, manglet kanter, slik at dekklipp lett havnet i sjøen.

Med bakgrunn i gitt forurensingstillatelse gjennomførte Statsforvalteren i Vestfold og Telemark tilsyn hos virksomheten. Under tilsynet ble det brukt undervannsdrone, som dokumenterte store mengder dekklipp på havbunnen. Kort tid etter tilsynet mottok politiet anmeldelse fra Statsforvalteren.

I starten av januar 2021 gjennomførte politiet åstedsbefaring og avhør. Uken etter publiserte NRK en sak, der også uv-filmen var med.

Et av vilkårene i forurensingstillatelsen er årlig kartlegging og fjerning av avfall på sjøbunnen. I 2019 hadde virksomheten kartlagt kaiområdet med uv-drone. De tok opp

Dekklipp inneholder miljøgifter og tungmetaller som sink, krom, PAH og ftalater.

ca. 30 tonn dekkavfall med gravemaskin, men stoppet arbeidet etter funn av ål, en fredet art, blant dekklippet. Hverken stans i oppryddingen eller funn av fredet ål ble formidlet til miljøavdelingen hos Statsforvalteren. At virksomheten over lengre tid var klar over forurensningen uten å iverksette tiltak, påvirket størrelsen på boten.

Dekklipp inneholder miljøgifter og tungmetaller som sink, krom, PAH og ftalater. Miljøgiftene er lite nedbrytbare, og påtalemyndigheten vurderte forurensningen som alvorlig.

I februar 2022 vedtok virksomheten et forelegg på 1 500 000 kroner for å ha forurenset, brutt vilkår i forurensingstillatelsen og mangler ved internkontrollen.

Naturvernforbundet kommenterte at dette var en av de største bøtene som er gitt for plastrelatert forsøpling i Norge.

Etter tilsynet iverksatte foretaket en omfattende opprydding av havbunnen. De har også utbedret lekteren for å forhindre fremtidig forurensning.

← Bilde politibåten tok etter tips.

Omfattende opprydding i → etterkant av tilsynet.

Tekst: politioverbetjent **Kenneth Didriksen**, Økokrim
// kenneth.didriksen@politiet.no

Arbeidstilsynets prioriteringar for 2022

Arbeidstilsynet har no lagt ut årsrapporten sin for 2021 og skriv på nettsidene sine kva dei kjem til å jobbe med i 2022.

Direktør Trude Vollheim i Arbeidstilsynet seier at dei særleg vil rette innsatsen mot arbeidstakargrupper som har størst risiko for å bli utsette for uforsvarlege arbeidsforhold eller arbeidsrelatert sjukdom og skade. I tillegg følger Arbeidstilsynet med på aktørar som bidreg til useriøsitet og arbeidslivskriminalitet og slik sett arbeidsmiljøstandarden under press.

Arbeidstilsynet vil særleg rette innsatsen mot useriøse og uanstendige arbeidsvilkår i allmenngjorde bransjar – altså bransjar der det er minstelønn – for å sikre at arbeidstakarane får den lønna dei skal ha.

Desse bransjane er

- jordbruk og gartneri
- bygg
- elektro
- fiskeindustri
- persontransport med turbil
- overnatting, servering og catering
- godstransport på vegen
- reinhald

For å motarbeide arbeidslivskriminalitet skal Arbeidstilsynet fortsette det tette samarbeidet med NAV, politiet og Skatteetaten. Felles innsats og verkemiddelbruk er viktig for å oppnå størst mogleg effekt.

Kjelder:

- https://www.arbeidstilsynet.no/contentassets/7ec576afb75a45b69f8a74705ebe9c18/arbeidstilsynets-arsrapport-2021.pdf
- https://www.arbeidstilsynet.no/nyheter/dette-prioriterer-arbeidstilsynet-i-2022/

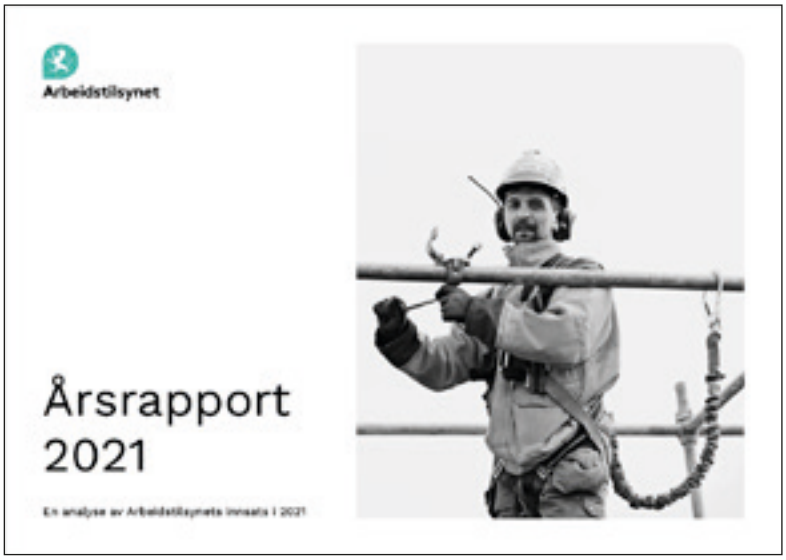

Skjermdump av forsida.

Tekst: politioverbetjent **Kenneth Didriksen**, Økokrim
// kenneth.didriksen@politiet.no

Politiet sin statistikk for arbeidsmiljøsaker under pandemien

Politiet sine tal for registrerte arbeidsmiljøsaker viser at tilfanget har vore ganske stabilt gjennom begge åra som har hatt koronapandemien som bakteppe.

Grafen, som omfattar 24 månader frå mars 2020 til februar 2022, viser eit snitt på omtrent 68 saker per månad. Sjølv om det er ein tendens til litt lågare sakstilfang for dei aktuelle åra, er det ikkje nokon stor endring frå dei to føregåande «normalåra» 2018 og 2019, der snittet per månad var 71 og 91 saker.

Grafen viser enkelte mindre variasjonar som kanskje har samanheng med tidspunkt under pandemien der samfunnet var regulert med ulike gradar av nedstenging. Ein må ta i betraktning at fleire var permitterte i den aktuelle perioden, og mange jobba heimanfrå. For eksempel i tida rett etter 12. mars 2020, då regjeringa innførte svært strenge restriksjonar, blei det berre registrert 40 saker i april månad.

Tala summert opp viser vidare at det var 25 politimelde tilfelle av ulovleg overtid av totalt nesten 1600 saker, det er fem færre enn referanseåra 2018 og 2019.

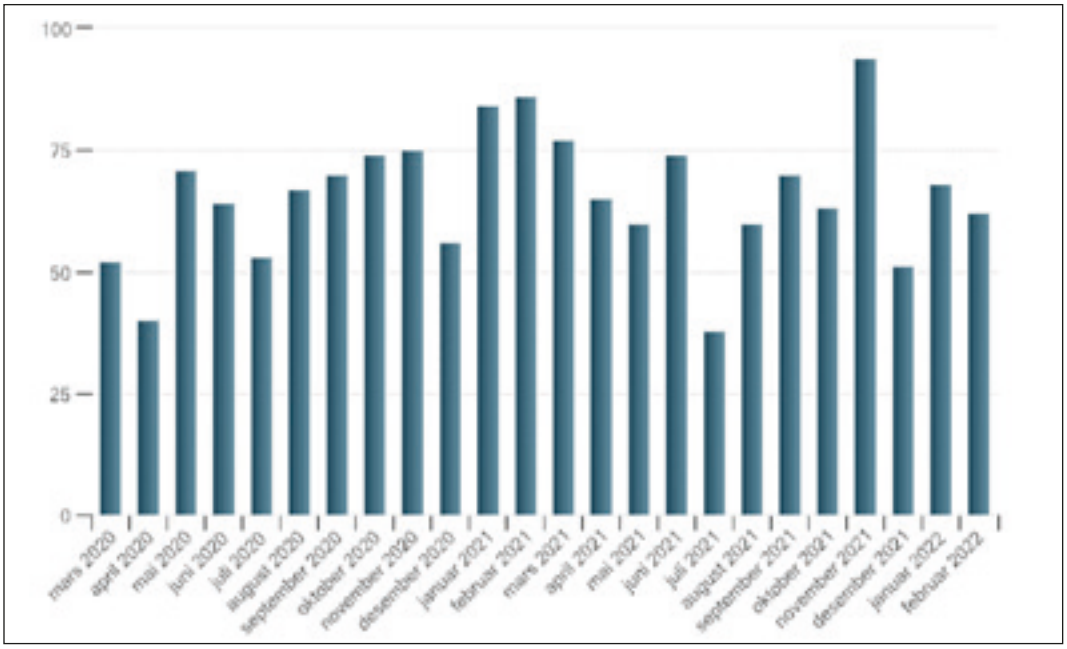

Tekst: politioverbetjent **Kenneth Didriksen**, Økokrim
Foto: **Interpol**
// kenneth.didriksen@politiet.no

Interpols undersøkelse om kulturminnekriminalitet viser trendene

Mye organisert kriminalitet, lite spesialisering i politiet

Fjorårets undersøkelse av kulturminnekriminalitet er den femte i rekken i Interpols arbeid med å tallfeste og stedfeste den globale, illegale handelen med kulturminner. Hensikten er å få status på ulovlighetene for hvert enkelt år, men like viktig er det å sammenlikne og analysere tallgrunnlaget for å se trender og utvikling over tid og kunne identifisere trusler og moduser.

Invitasjon til å delta i undersøkelsene blir sendt til Interpols 194 medlemsland. I denne siste undersøkelsen svarte 72 land, Norge var blant disse. Spørsmålene omfattet numeriske opplysninger som antall saker, domfellelser og bøter, men også organisering, lovverk og hvilke typer kulturminner som blir stjålet.

Undersøkelsen har delt opp medlemslandene i fire store regioner: Europa, Amerika, Afrika og Asia og det sørlige Stillehavet, og behandler både statistikk og andre opplysninger i forhold til disse.

Konteksten

Interpol fremhever som et viktig funn i den foreliggende analysen at organiserte kriminelle nettverk i stor grad er implisert i handel med både ekte og uekte kulturminner.

I slike kriminelle strukturer er en mellommann en essensiell komponent. De innsamlede dataene fra utvalgte land viser at nasjonale kriminelle nettverk og mellommenn, som oftest en fagekspert[1], er gjensidig avhengige av hverandre. Mellommenn bestiller hva som skal stjeles, og koordinerer videreformidling til ulike salgsledd og samlere i utlandet. Mellommenn kjenner markedet og hvilke gjenstander som er etterspurt av hvem. Dette støtter hypotesen

1. Jf. artikkelen «Kunstmarkedet kan ikke regulere seg selv» av S.R. Runhovde i Miljøkrim 2/2021.

> **Mellommenn bestiller hva som skal stjeles, og koordinerer videreformidling til ulike salgsledd og samlere i utlandet.**

om at hverken nettverk eller mellommenn har som formål å stjele størst kvantum, men heller jobber opportunistisk med kommisjonssalg på utvalgte kulturminnegjenstander som gir høyest pris.

Interpol understreker videre at informasjonen innhentet i undersøkelsen også denne gangen bekrefter at alle land i verden på en eller annen måte er involvert i kulturminnekriminalitet. Dette selv om ikke alle land har relevante data om kriminaliteten, og enkelte land hevder at denne typen kriminalitet ikke finnes hos dem.[2]

På dette siste punktet bemerker Interpol at slike tilbakemeldinger nettopp bekrefter at ikke alle land anerkjenner omfanget av kriminaliteten og de økonomiske og kulturelle konsekvensene av tap av kulturarv og forstår dette på samme måte.

En av hovedårsakene til at bekjempelse av kulturminnekriminalitet ikke står på agendaen i enkelte land, er mangelen på politi med kompetanse på dette kriminalitetsfeltet. En annen årsak i kombinasjon, skriver Interpol, er mangelen på egne nasjonale registre for stjålne kulturminner som kan være direktekoplet til Interpols database PSYCHE. Ved å prioritere og ressurssette en egen fagenhet for å bekjempe kulturminnekriminalitet vil man kunne avdekke og bekrefte at det faktisk eksisterer en slik utfordring.

Viktigheten av spesialiserte enheter innen politiet, og Interpols støttende rolle til disse, har vært fremhevet ved flere anledninger, som FNs sikkerhetsråds resolusjon 2347/207[3], FNs generalforsamlings resolusjon 73/130/2018[4] og medlemskonferansen til konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet (UNTOC) (COP/2020/L.10)[5]. Tilsvarende anbefalinger har også kommet fra UNSC Monitoring Team[6] og UNESCO[7].

Analysen

Uttrekk fra de aggregerte tallene gjengis grafisk for hvert av de nevnte kontinentene. Figurene viser blant annet hva slags gjenstander som blir stjålet, og i hvilket omfang, hvilke steder som

2. Enkelte lands oppfatning om at kulturminnekrim ikke er et problem hos dem, er et optimalt utgangspunkt for kriminelle nettverk ettersom landene derfor heller ikke har etablert beskyttelsestiltak eller -rutiner for å registrere trusler og forebygge angrep. Slike argumenter ble også fremført i forkant av Norges ratifisering av UNESCO-1970 konvensjonen i 2007.
3. https://www.undocs.org/S/RES/2347%20(2017)
4. https://digitallibrary.un.org/record/1657622
5. https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/CTOC-COP-session10/draft-resolutions-and-decisions.html
6. https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/S_2021_655_E.pdf
7. https://en.unesco.org/news/unescos-role-fight-against-illicit-trafficking-cultural-property

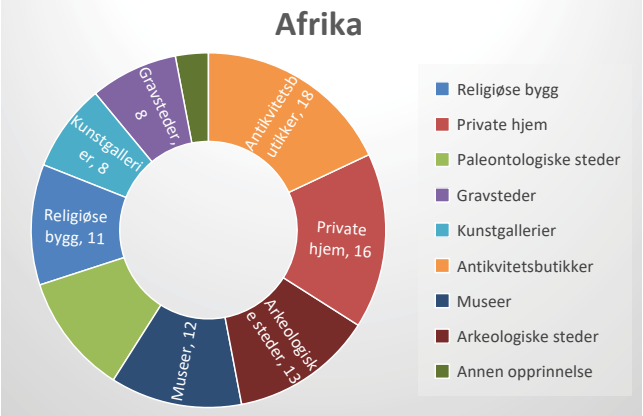

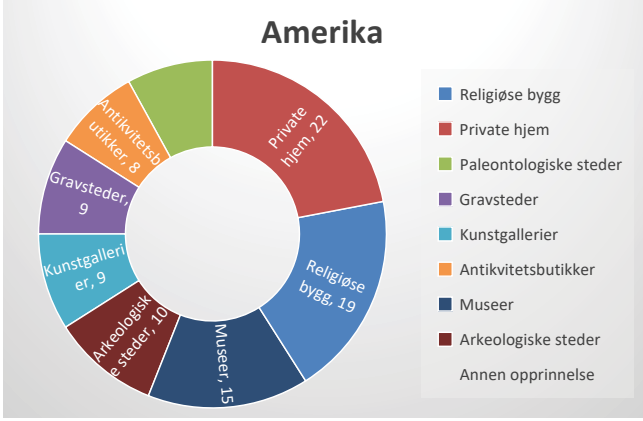

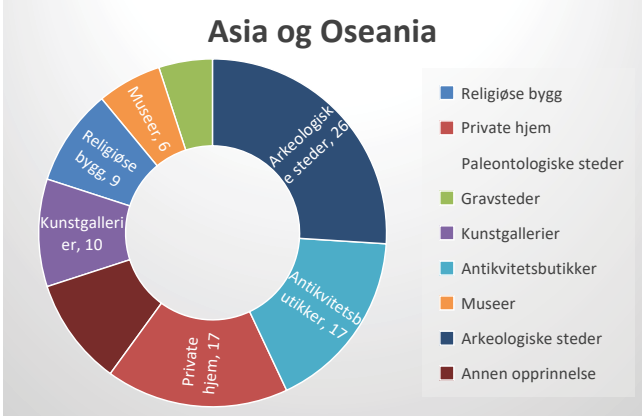

har hatt flest lovbrudd med hensyn til kulturminnekriminalitet, hvor mange gjenstander som blir tatt i beslag, og hvor mange som blir pågrepet og straffet for ulike brudd på kulturminnebestemmelser.

Her skal jeg fokusere på analysen av hvilke steder som blir utsatt for kulturminnekriminalitet, og distribusjonsnettet for stjålne gjenstander:

Fra Afrika rapporteres det om flest hendelser i antikvitetsbutikker (18 %) og privathjem (16 %). Dette sistnevnte er også mest vanlig i Amerika (22 %), tett fulgt av religiøse bygg (19 %) og museer (15 %).

I Asia derimot skjer faktisk så mye som en fjerdedel av hendelsene på arkeologiske steder (26 %). Her kommer privathjem (17 %) og antikvitetsbutikker (17 %) også høyt opp på listen.

Figuren viser en tilsvarende situasjon i Europa, der privathjem (22 %) og arkeologiske steder (16 %) har flest hendelser.

Totalt ble det, ifølge de rapporterte tallene, beslaglagt 854 742 kulturminnegjenstander i 2020. Det omfatter numismatiske objekter, malerier, skulpturer, arkeologiske og paleontologiske gjenstander, bøker og skrifter. Mer enn

> « **Totalt ble det, ifølge de rapporterte tallene, beslaglagt 854 742 kulturminnegjenstander i 2020.**

halvparten av disse gjenstandene, nærmere bestemt 567 465, ble beslaglagt i Europa. Det viser ifølge Interpol betydningen av å ha etablert nasjonale politienheter med kulturminnekriminalitet som fagfelt, noe som er tilfellet i de fleste land i Europa[8].

Tallene viser at antall tyverier fra museer gikk signifikant ned i 2020 sammenliknet med foregående år. Dette forklares med at omtrent

8. I Norge er det Økokrim som har fagforvalteransvaret i politiet for kunst- og kulturminnekriminalitet.

95 %[9] av alle verdens museer til tider var tvunget til hel eller delvis nedstengning på grunn av COVID-19-pandemien, og at tyveriene derfra hovedsakelig begås i åpningstiden, ikke ved innbrudd. Det at politiets ressurser i stor grad ble omrokert til oppgaver som fulgte av COVID-19-pandemien, ble i noen kjente tilfeller også utnyttet av kunstkriminelle. Blant annet ved tyveri av et van Gogh-maleri fra Singer Laren-museet i Amsterdam[10] og tre kjente malerier fra Christ Church College i Oxford.[11]

At kunstkriminelle utnytter destabiliserte sikkerhetssystem som følge av kriser, katastrofer og konflikter, er en kjent modus. Det er derfor viktig å ha kunnskap om dette og beredskapsplaner for å forebygge uønskede hendelser.

En tilsvarende grovanalyse viser internasjonale smuglerruter der stjålne gjenstander fraktes fra de ulike opprinnelsesstedene.

Afrikanske land rapporterte at gjenstander derfra ble fraktet med destinasjon i egen region, Nord-Amerika, Europa og Øst-Asia. Gjenstander fra Midtøsten ble smuglet til land i Europa, som destinasjon eller transittland, gjennom identifiserte ruter i Øst-Europa.

> **« At kunstkriminelle utnytter destabiliserte sikkerhetssystem som følge av kriser, katastrofer og konflikter, er en kjent modus.**

Amerikanske land rapporterte at stjålne kulturminnegjenstander med amerikansk opprinnelse havnet i andre land i egen region eller i Europa, via omveier eller direkte.

Asiatiske land beskrev en situasjon der kulturminnegjenstander illegalt sirkulerte i egen region, ble fraktet til Europa eller havnet i Nord-Amerika via ruter i den sørøstlige delen av kontinentet

Rapporten peker på at kulturminnekriminalitet er utpreget grensekryssende kriminalitet, mye begrunnet i markedstilpasning. Land eller regioner kan være både opprinnelsesland, transittland og destinasjon for stjålne gjenstander. De tre mest benyttede metodene for illegal frakt av kulturminner er å skjule dem i reisebagasjen, rigge transporten med falske fraktedokumenter eller skjule dem i andre, legale varer.

Disse fraktmetodene stemmer også bra med øvrige funn i undersøkelsen, at numismatiske, paleontologiske og arkeologiske gjenstander er det som blir beslaglagt i størst antall. Grunnen kan være at disse på grunn av sin funnkontekst er mindre beskyttet enn andre typer kulturminner. De kan også være enkle å skjule i en liten koffert eller annet reisegods.

Videre rapporterer politi og toll at de vanligste metodene for avdekking av ulovlig transport av kulturminner er grensekontroll, kontroll av kjøretøy og etterretningsarbeid ved søk i åpne og skjulte kilder.

Vår bruk av undersøkelsen

Ved å sammenlikne innsamlede tall over tid kan vi se trender for hvor truslene mot kulturminner er vedvarende eller økende. Vi kan også, sammenholdt med beskrivelse av smuglerruter, jobbe mer rettet med ettersøkning av stjålne kulturminnegjenstander.

Det er imidlertid flere parametere som må tas hensyn til i arbeidet med kulturminnekriminalitet. I tillegg til den foreliggende undersøkelsen har vi mer inngående analyser og etterretningsinformasjon som viser med større detaljrikdom hvilke gjenstander som stjeles i hvilke land, og hvordan disse distribueres i ulike ruter frem til et sluttmarked og gjerne en identifisert mottaker. Slik kan vi se hvilke markeder som etterspør hvilke typer gjenstander. Dette støtter de tidligere tesene herfra om at det for kulturminnekriminalitet er etterspørselen som genererer tyveriet, og at det illegale markedet er speil av det legale.

Vi vet også at den mest operative delen av et kriminelt nettverk som driver kulturminnekriminalitet, oftest er nasjonalt hjemmehørende samme sted som åstedet. Når førstelinjen har utført sin del av jobben og nettverket har sikret seg kontroll over et kulturminne, kan

9. Ifølge tall fra International Council of Museums (ICOM).
10. https://news.artnet.com/art-world/van-gogh-thief-used-sledgehammer-1843020
11. https://www.theguardian.com/uk-news/2020/mar/15/historic-high-value-paintings-stolen-from-oxford-college-gallery

gjenstanden og nettverket bevege seg over landegrenser mot et sluttmarked. Dette beror imidlertid på om formålet med å bemyndige seg gjenstanden er realisering, utpressing eller en økonomisk disposisjon (hvitvasking, gjeldssletting, mv.). Det kan også være at kulturminnet skal gjennom en prosess med hvitvasking av proveniensen slik at den illegale hendelsen over tid blir glemt når nyere, legale hendelser bevisst tilføres «CV-en».

Denne trendanalysen er utarbeidet på grunnlag av rapporterte saker fra politiet. Det er derfor viktig å understreke at det er avgjørende at alle forhold blir rapportert eller anmeldt. Politiet har rutiner for å registrere alle slike henvendelser, og kun slik kan vi få et mest mulig korrekt bilde av trusselsituasjonen og eventuelt hvilke aktører som opererer illegalt. Det blir ikke mindre viktig når vi vet at kulturminnekriminaliteten ofte har et pengespor som tangerer andre kriminalitetsområder, som bedragerier, hvitvasking og terrorfinansiering.[12, 13]

> **De tre mest benyttede metodene for illegal frakt av kulturminner er å skjule dem i reisebagasjen, rigge transporten med falske fraktedokumenter eller skjule dem i andre, legale varer.**

Et videre arbeid må derfor omfatte en fortløpende oppdatering av hvilke trender og retninger som til enhver tid er rådende i det legale markedet for omsetning av kunst- og kulturminner. Det har vist seg at de kriminelle er godt markedsorientert og vet hva som selger. For å lykkes med bekjempelsen av kulturminnekriminalitet må politiet ta hensyn til dette og være godt forberedt til å møte de illegale aktørene på deres hjemmebane. Vi må også ta høyde for at ulike hendelser, som pandemier og kriger, vil kunne velte allerede etablerte mønstre for etterspørsel, markedstilgang og profittmuligheter.

Avslutningsvis kan nevnes at politiets arbeid med kulturminnekriminalitet, både her hjemme og i verden for øvrig, er mest fruktbart i tett samarbeid med sivile, legale aktører som tangerer temaet på ulike måter. En klar rollefordeling ligger selvsagt til grunn, herunder forståelse av virkemiddelbruk. Det er imidlertid kun med god kjennskap til og i samarbeid med den offentlige og kommersielle kunst- og kulturbransjen at vi effektivt kan forebygge kriminalitet der trusselen mot kulturminnegjenstander og -steder er størst.

12. https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy0588
13. https://home.treasury.gov/system/files/136/Treasury_Study_WoA.pdf

Tekst: politiadvokat **Tone Strømsnes Olsen**, Økokrim
Foto: **Mattilsynet**
// Tone.Stromsnes.Olsen@politiet.no

Styrket samarbeid i dyrevelferdssaker gjennom nye retningslinjer for politiet og Mattilsynet

Tettere og mer effektivt samarbeid under etterforskningen og iretteføringen av straffesaker, er hovedbudskapet i de nye retningslinjene for samarbeid mellom politiet og Mattilsynet i dyrevelferdssaker. Målet er å sikre et godt samarbeid med høy kvalitet for å forebygge, avdekke og straffeforfølge mishandling, vanstell og andre alvorlige brudd på dyrevelferdsloven.

Som et pilotprosjekt ble det i 2015 opprettet en egen enhet for dyrevelferdskriminalitet i Trøndelag politidistrikt. Samtidig opprettet Mattilsynet i regionen dyrekrimgruppe og krimteam. Noen av målene for pilotprosjektet var å opprette rutiner og kompetansetiltak og utvikle en samarbeidsmetode med forvaltningen.

Piloten var en suksess, og i forventningsbrevet fra Landbruks- og matdepartementet og Justisdepartementet av 8. februar 2017 til utvidelsen av prosjektet ble det skissert viktige målsetninger:

- Flere saker som gjelder dyrevelferdskriminalitet blir avdekket.
- Kvalitativ bedre og grundigere etterforsking, bedre bevissituasjon, kortere saksbehandlingstid og færre bortlagte saker.
- Økt oppklaringsprosent og flere positive påtaleavgjørelser.
- Flere saker kommer inn for domstolen til behandling.

Utvidelsen fant sted, og i 2020 var det etablert funksjoner for bekjempelse av dyrevelferdskriminalitet i til sammen seks politidistrikt. Regjeringen besluttet så i desember 2020 at det skulle bevilges 18 millioner kroner over statsbudsjettet for 2021 til etablering av funksjoner for bekjempelse av dyrevelferdskriminalitet i de seks resterende distriktene. Økokrim ble samtidig gitt midler til en ny politiadvokatstilling med faglig ansvar for kriminalitetsområdet. Innen september 2021 var det etablert funksjoner for dyrevelferdskriminalitet med egne etterforskere og jurister i samtlige tolv politidistrikt.

Samarbeidet mellom politiet og Mattilsynet

Ett av hovedmålene med politiets styrking på dyrekrimområdet er et effektivt samarbeid med Mattilsynet. Politiet har sammen med Mattilsynet ansvar for å bekjempe dyrevelferdskriminalitet. Mattilsynet skal som ansvarlig tilsynsorgan føre

Retningslinjene finnes internt på Mattilsynets og politiets nettsider, og digitalt eksemplar kan fås ved e-post til tone.stromsnes.olsen@politiet.no.

tilsyn og benytte de nødvendige og forholdsmessige virkemidlene som de har hjemmel til i dyrevelferdsloven. Politiet er etter straffeprosessloven §§ 224 og 225 ansvarlige for å sette i gang og gjennomføre etterforsking av overtredelser av dyrevelferdsloven der det er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger et straffbart forhold. Politiet og Mattilsynet skal jobbe parallelt med sine oppgaver, og samtidig ta hensyn til hverandre.

I 2015 ble det inngått en samarbeidsavtale mellom Mattilsynet og politiet for styrket samarbeid mot dyrevelferdskriminalitet. Som følge av prioriteringene og etableringen av nye dyrekrimfunksjoner var det nødvendig å etablere gode rutiner for samarbeidet. Politidirektoratet gav derfor i juni 2021 Økokrim i oppgave å sette sammen og lede en arbeidsgruppe som skulle utarbeide retningslinjer. Arbeidsgruppen bestod av fagrepresentanter fra Mattilsynet, Trøndelag politidistrikt, Vest politidistrikt og Økokrim. I arbeidet tok gruppen utgangspunkt i regionale veiledere fra Sør-Vest og Trøndelag politidistrikt.

Terskelen for å ta kontakt har blitt litt lavere

Retningslinjer for samarbeid mellom politiet og Mattilsynet i dyrevelferdssaker ble ferdigstilt mars 2022. Målet er å sikre et godt og effektivt samarbeid for å forebygge, avdekke og straffeforfølge mishandling, vanstell og andre alvorlige brudd på dyrevelferdsloven.

De er nasjonale og gjensidig forpliktende og gjelder i alle dyrevelferdssaker etter straffeprosessen.

Retningslinjene er myntet på alle som jobber med dyrevelferdskriminalitet i politiet og Mattilsynet, enten i det daglige eller i enkeltsaker. De er også ment som et oppslagsverk, noe som vil være særlig nyttig for inspektører, jourhavende jurister eller politipatruljer som kanskje ikke jobber med dyrekrim til vanlig, men som i tjenesten kommer over mulige straffbare forhold.

> **« Målet er å sikre et godt og effektivt samarbeid for å forebygge, avdekke og straffeforfølge mishandling, vanstell og andre alvorlige brudd på dyrevelferdsloven.**

De sentrale delene er kapittel 7, om samarbeidsformer, og kapittel 8, om fremgangsmåten i saker som anmeldes. Under samarbeidsformer gis det klare og kortfattede retningslinjer for politiets bistand ved Mattilsynets tilsyn og ved politiets vedtak om

↑ Det er viktig med et godt og effektivt samarbeid mellom Mattilsynet og politiet i alle straffesaker.

midlertidig forvaring av dyr etter dyrevelferdsloven § 32. Det gis også føringer på hvordan aktivitetsforbud etter dyrevelferdsloven § 33 skal håndteres. Begge etater må være kjent med hvilke forbud som foreligger, slik at eventuelle brudd blir fanget opp og straffeforfulgt. Dette er en viktig formalisering av rutiner som forhåpentligvis vil få stor virkning. Videre legger retningslinjene opp til mer samarbeid om felles, forebyggende aksjoner angående aktuelle problemstillinger, for eksempel en felles oppfordring i media om å ikke la hunden bli igjen i bilen en varm sommerdag.

> **For å nå målsetningene er det viktig at bevis sikres på rask og riktig måte, og at saker anmeldes raskt**

Kapittel 8, om fremgangsmåten i saker som anmeldes, gir retningslinjer for prosessen fra et mulig straffbart forhold avdekkes og helt frem til endelig avgjort sak. For å nå målsetningene er det viktig at bevis sikres på rask og riktig måte, og at saker anmeldes raskt.. Etterforskningen og samarbeidet skal ha en god fremdrift hele veien. Det er uheldig for de involverte og for straffutmålingen at saksbehandlingstiden blir lang, og her er det forbedringspotensial. Derfor har retningslinjene – i tillegg til skrevne rutiner – korresponderende vedlegg med mal for anmeldelse og kortfattet rutine for samarbeid. Dette skal til sammen lette og effektivisere arbeidet for både politiet og Mattilsynet, og gi oversikt over viktige oppgaver og rolleavklaringer.

I tillegg omfatter retningslinjene samarbeid som ikke nødvendigvis ligger til straffesak, slik som informasjonsdeling, opplæring og mediehåndtering. I samarbeidsavtalen av 2015 er det avtalt samarbeidsmøter på sentralt og regionalt nivå, og retningslinjene åpner i tillegg for at det inngås en egen avtale regionalt som sikrer regelmessige møter. På en slik måte kan samarbeidet og kommunikasjonen styrkes ytterligere.

God nasjonal standard som vil heve arbeidet

Tilbakemeldingene på retningslinjene er gode, både fra statsforvaltningen og brukerne. Retningslinjene gir føringer for en god nasjonal standard og vil heve arbeidet i politidistriktene og i Mattilsynets regioner. Kommunikasjonen har blitt tettere, og saker som er kompliserte og omfattende, har fått høyere prioritet. Samarbeidsmetoden som er utviklet, kan muligens også anvendes på andre fagområder hvor politiet og forvaltningen samarbeider.

Tekst: professor **Ragnhild Sollund**, Universitetet i Oslo
Foto: **iStock og Unsplash**
// ragnhild.sollund@jus.uio.no

Foto: Ystehede/ UiO

Handel med truede dyrearter og håndhevelse i Norge: foreløpige resultater fra CRIMEANTHROP[1]

Den ulovlige handelen med truede dyre- og plantearter regnes av FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC) som en av de fire mest alvorlige typene, sammen med narkotikahandel, menneskehandel og ulovlig våpenhandel. I den siste rapporten derfra fastslås det at selv om handelen med elfenben og neshornhorn har gått ned de siste årene, har pangolinhandelen tidoblet seg. Nesten 6000 forskjellige arter av fauna og flora har blitt beslaglagt mellom 1999 og 2018, og handelen omfatter nesten alle verdens land (UNODC 2020).

Norge er ikke noe unntak. Her i landet gjøres det beslag i levende dyr, som papegøyer og reptiler, produkter fra tradisjonell asiatisk/kinesisk medisin, som tigerpiller og neshornsalve, troféer og utstoppede fugler og dyr, vesker, lommebøker og klokkeremmer i reptilskinn, brokadehanenakke til fiskefluebinding samt dekorasjonsgjenstander av elfenben, for å gi noen eksempler. I denne artikkelen, som er den første av to, presenterer jeg funn fra forskning på denne handelen i Norge.

Handelen med truede arter av planter og

1. Criminal Justice, Wildlife Conservation and Animal Rights in the Anthropocene. Prosjektet er finansiert av NFR under prosjektnummer 289285 og går fra 2019 til 2023. CRIMEANTHROP – Institutt for kriminologi og rettssosiologi (uio.no).

> **Ett problem som raskt manifesterte seg som et tegn på dette, er at det ikke fantes noen straffesakskode for CITES-lovbrudd generelt, langt mindre noen kode som skiller mellom levende dyr, produkter av dyr, levende planter og planteprodukter.**

dyr reguleres i konvensjon om internasjonal handel med truede arter av vill fauna og flora *(Convention on international trade in endangered species of wild fauna and flora, CITES*[2]*)*. I prosjektet CRIMEANTHROP undersøker vi implementeringen og håndhevelsen av CITES og Bernkonvensjonen i Norge, Tyskland, Spania og Storbritannia. Norge er det primære caset, med undertegnede som prosjektleder og forsker på CITES[3], mer presist handelen med truede dyrearter. Jeg følger her opp datainnsamling jeg begynte med i 2010–2013, med noen oppfølgende intervjuer i Norge i 2015–2016 og i Colombia i 2017. Forskningen omfatter Norge, Colombia og Brasil (se f.eks. Sollund 2019; Goyes og Sollund 2016; Sollund og Runhovde 2020). I Miljøkrim i 2013 beskrev jeg noen av funnene i min artikkel om handelen med truede arter.

I 2019 ble jeg innvilget ca. ti millioner til CRIMEANTHROP. Da fikk jeg anledning til å gå i dybden på data jeg hadde samlet inn fra alle politidistrikter i Norge som kunne angå CITES, samt gjøre nye intervjuer med ansatte i politiet, tollvesenet, Miljødirektoratet og Mattilsynet. I tillegg har jeg fått tilgang til beslagsrapporter fra Tolldirektoratet, både i første og siste fase av forskningen. I min forskning på implementeringen og håndhevelsen av CITES i Norge har jeg dermed kunnet se på utviklingen over en viss tid. Her skal jeg kort beskrive hva jeg har funnet i Norge. Jeg vil spesielt påpeke svakheter ved håndhevelsen av konvensjonen, som i Norge følges opp gjennom CITES-forskriften, hjemlet bl.a. i naturmangfoldloven (nml).[4]

Litt historikk

Funnene jeg gjorde i den første fasen av prosjektet, viste at feltet hadde lav prioritet i politiet, tollvesenet og rettssystemet (Sollund 2013; Sollund 2019). Ett problem som raskt manifesterte seg som et tegn på dette, er at det ikke fantes noen straffesakskode for CITES-lovbrudd generelt, langt mindre noen kode som skiller mellom levende dyr, produkter av dyr, levende planter og planteprodukter. Dette gjorde det umulig få en oversikt over CITES-saker i Norge.

Jeg innhentet derfor et stort antall straffesaksdokumenter som kunne knyttes til CITES. Dette var saker som f.eks. var kodet under viltloven, lov om toll og vareførsel, dyrevelferdsloven og lov om innførsle og utførsleregulering. Det er flere hundre saker. De gjelder ofte ulovlig innførsel eller hold av reptiler, men også andre forsøk på ulovlig innførsel av dyr og produkter av dyr. Oftest var det ulovlige reptilholdet kun ett av mange straffbare forhold, og dyret var blitt avdekket under politiets oppfølging av de andre forholdene. Straffesaksmaterialet inneholder imidlertid også andre kategorier som går igjen i det internasjonale markedet, som tradisjonell asiatisk/kinesisk medisin, trofeer, samlere av dyreprodukter, turistvarer osv. Dette store materialet er nå gjenstand for en mer omfattende analyse og skal publiseres på engelsk i en bok.

> **Straffesaksmaterialet inneholder imidlertid også andre kategorier som går igjen i det internasjonale markedet, som tradisjonell asiatisk/kinesisk medisin, trofeer, samlere av dyreprodukter, turistvarer osv.**

2. CITES.
3. I tillegg er David Rodríguez Goyes post.doc og Martine Lie stipendiat. Begge studerer sider ved Bernkonvensjonens implementering i Norge. Tanya Wyatt, Christoph Stefes og Teresa Fajardo del Castillo ser på implementeringen av begge konvensjoner i Storbritannia, Tyskland og Spania.
4. Forskrift om innførsel, utførsel, besittelse mv. av truede arter av vill fauna og flora (CITES-forskriften) – Lovdata

Et annet funn var at straffene gjennomgående var svært milde, oftest et forelegg. I de få sakene som gikk til doms, var straffene også bagatellmessige, med betinget fengsel og en mindre bot. De sakene jeg fulgte fra første forelegg og videre gjennom rettssystemet der lovovertrederen ikke vedtok boten, viste at det lønte seg å klage, idet boten ble mindre ved dom (se Sollund 2019 for analyse av straffesaker). Både politi og tollere ga saksfeltet lav prioritet, bak f.eks. narkotikalovbrudd (se også Runhovde 2015, 2017). Dommere utviste liten kunnskap om feltet, og lovanvendelsen kunne synes tilfeldig. I tillegg var det lite formalisert samarbeid mellom etatene. Påtalemyndigheten hadde sviktende kunnskap om feltet og prioriterte det lavt.

Skjønnsmessige håndhevelsesunnlatelser

Både i første fase av min egen forskning (Sollund 2019) og i Runhovdes (2017) forskning på feltet kom det frem at politiets behandling varierer fra sak til sak, og at denne variasjonen knyttes til skjønnsutøvelse. Politiets og tolleres skjønn, som de ofte kaller en «magefølelse», er ikke tilfeldig, men bygges opp med tid og erfaring. Skjønnsutøvelsen vil også avhenge av lovhåndhevers interesser og sammenstilles med annen relevant informasjon. I politiets tilfelle f.eks. om det er en kjenning som har vært involvert i denne type kriminalitet før, og for tollvesenets vedkommende f.eks. flight-informasjon og fortollingserklæringer fra spedisjonsfirmaer.

> « … politiets behandling varierer fra sak til sak, og at denne variasjonen knyttes til skjønnsutøvelse.

Mange saker henlegges. Andre straffes med forelegg, som kan variere fra 2000 til 20 000 kroner. I 1999 ble en mann dømt til fire måneders ubetinget fengsel for en lang rekke tilfeller av smugling av papegøyer og reptiler, men en så streng straff er unntaket. Enkelte

saker har endt med betinget fengsel. I lys av alvoret i naturkrisen og artsutryddelsen burde straffenivået økes, ikke bare på papiret, men også i praksis.

Hvorvidt en sak henlegges eller straffeforfølges, beror i stor grad på den aktuelle etterforskers og politijurists kunnskap om og interesse for feltet. Det beror også på hvilken erfaring de har med slike saker, og intervjumaterialet mitt viser at denne kan være relativt liten. Derfor vet de ofte ikke hvordan de skal angripe dem. Og fordi det er enklere å henlegge eller gi påtaleunnlatelse enn å etterforske og straffeforfølge, kan dette bli utfallet, hvis ikke lovovertreder ilegges et ofte bagatellmessig forelegg.

> **I lys av alvoret i naturkrisen og artsutryddelsen burde straffenivået økes, ikke bare på papiret, men også i praksis.**

Politiets manglende erfaring på feltet er et problem fordi de ikke får opparbeidet kompetanse. Nå skal man være glad for at slike saker ikke avdekkes ofte, men det er usikkert om dette skyldes at de går under politiets og tollvesenets radar, og at de sakene som faktisk avdekkes, kun er toppen av isfjellet. Slike saker kan oppfattes som brysomme (Sollund 2019, Runhovde 2015). Politiet og tollere kan reagere med milde, administrative sanksjoner fordi det er en enkel måte å få saken ut av verden på. Når mange slike saker henlegges eller kun ender med bagatellmessig straff (men dødelig utfall der levende dyr smugles), kan man beskylde politiet for å utøve skjønnsmessige straffeforfølgelsesunnlatelser. Følgen er at saker som samlet sett er mange og alvorlige, bedømmes for mildt.

Den økte strafferammen for CITES-lovbrudd ved implementering av forskriften ved nml hjelper ikke hvis straffeskjerpelsen motvirkes av «sunn fornuft» og politiets og tolleres (manglende) interesse for eller kunnskap om feltet. Selv miljøkoordinatorer, som ofte får disse sakene, sier de har for liten erfaring og kunnskap. I politiet skal man være generalister. Derfor burde alle i politiet (og tollvesenet) som kommer i berøring med slike saker, ha en viss kjennskap til feltet, ikke minst siden både miljøkriminalitet og dyrevelferd skal prioriteres.

Også i tollvesenet er det unnlatelsessynder. F.eks. har jeg både i den første og siste fasen av denne forskningen kommet over saker om smugling av levende papegøyer som ikke har fremkommet i statistikk, eller hvor det ikke har vært mulig å oppdrive en beslagsrapport.

Den manglende koden for CITES-saker er nok et eksempel på unnlatelse som tyder på at slike saker fortsatt har for lav prioritet. Et første skritt for å få en oversikt over disse sakene er å innføre straffesakskoder som knytter dem til CITES, og klargjør om innførsel/utførsel gjelder levende eller døde individer, dyr eller planter.

Konklusjon

Det er positivt at CITES-forskriften har funnet sitt hjem i naturmangfoldloven og dermed gir mulighet til å straffe CITES-lovbrudd strengere. Straffeforfølgelse er identifisert av White (2010, s. 377) som et viktig verktøy for å sikre lovlydighet hva angår miljøskade. Dette innebærer å anvende lovens fulle potensial praktisk og strategisk i forhold til den skade som er forvoldt. Fengsel bør brukes når saken er alvorlig. Det er liten hjelp i å ha et lovverk på plass hvis det kun brukes sporadisk og på mildeste måte.

> **Den økte strafferammen for CITES-lovbrudd ved implementering av forskriften ved nml hjelper ikke hvis straffeskjerpelsen motvirkes av «sunn fornuft» og politiets og tolleres (manglende) interesse for eller kunnskap om feltet.**

Handelen med ville dyr er alvorlig kriminalitet på grunn av tap av naturmangfold, men også i lys av den økende vekten på dyrevelferd i politiet i Norge. Samarbeidet de forskjellige instansene imellom – Miljødirektoratet, politiet, Mattilsynet og tollvesenet – ble vurdert som mangelfullt i de tidligere stadiene av denne forskningen. De fleste av informantene som ble intervjuet i 2021, opplyste imidlertid at de var fornøyde med samarbeidet med andre instanser, og at de hadde navn på personer de kunne kontakte når situasjoner oppstod. Dette er svært viktig. Men det er også viktig at Norge tar del i samarbeid om større, internasjonale aksjoner, som operasjon Thunder[5] og operasjon Blizzard[6]. Dette er aksjoner som koordineres av Interpol, Europol og Verdens tollorganisasjon (WCO) for å bekjempe handelen med truede arter. Deltagelse i slike aksjoner gir kompetanse og motiverer til å prioritere denne type saker.

> **Handelen med ville dyr er alvorlig kriminalitet på grunn av tap av naturmangfold, men også i lys av den økende vekten på dyrevelferd i politiet i Norge.**

Referanser

- Goyes, D., & Sollund, R. (2016). Contesting and contextualising CITES: Wildlife trafficking in Colombia and Brazil. International Journal for Crime, Justice and Social Democracy, 5(4), 87.
- Lyons, J. A., & Natusch, D. J. (2011). Wildlife laundering through breeding farms: Illegal harvest, population declines and a means of regulating the trade of green pythons (Morelia viridis) from Indonesia. Biological Conservation, 144(12), 3073–3081.
- Runhovde, S. R. (2015). Seizures of inconvenience? Policy, discretion and accidental discoveries in policing the illegal wildlife trade at the Norwegian border. Crime, Law and Social Change, 64(2), 177–192.
- Runhovde, S. R. (2017). Taking the path of least resistance? Decision-making in police investigations of illegal wildlife trade. Policing: A Journal of Policy and Practice, 11(1), 87–102.
- Sollund, R. (2013). Animal trafficking and trade: Abuse and species injustice. I Emerging issues in green criminology (s. 72–92). Palgrave Macmillan, London.
- Sollund, R. (2013). Ulovlig handel med truede dyrearter - Økokrim (miljokrim.no).
- Sollund, R. A. (2019). The crimes of wildlife trafficking: Issues of justice, legality and morality. Routledge.
- Sollund, R. A., & Runhovde, S. R. (2020). Responses to wildlife crime in post-colonial times. Who fares best? The British Journal of Criminology, 60(4), 1014–1033.
- UNODC (2020). World_Wildlife_Report_2020_9July.pdf (unodc.org).

5. World Customs Organization (wcoomd.org).
6. Illicit trade in reptiles: hundreds of seizures and arrests in global operation (interpol.int)

Gap mellom Mattilsynet si dokumentasjonsplikt og politiet si bevisbyrde

Det er eit gap mellom det Mattilsynet må dokumentere for å ta i bruk forvaltningsmessige verkemiddel, og det politiet og påtalemakta må bevise i ei straffesak. For å spele kvarandre gode i alvorlege dyrevelferdssaker er det viktig at begge etatane har god kunnskap om forskjellane.

I strafferetten er det strenge krav til bevis. Både Grunnlova og den europeiske menneskerettskonvensjonen slår fast at alle er uskyldige til det motsette er bevist.

I forvaltningsretten er hovudregelen at det held at det er meir sannsynleg enn usannsynleg at vilkåra for å bruke ein reaksjon er til stades. Når ein skal finne ut kva som er «godt nok» med tanke på kva bevis som skal leggast til grunn, gjer ein ei avveging mellom kva som er forsvarleg, og kva som er effektivt.

> **Forvaltningslova seier at saker skal vere «så godt opplyst som mulig» før vedtaket.**

Det vil derfor ofte vere store gap mellom det politiet og påtalemakta må kunne føre bevis for i ei straffesak, og det Mattilsynet treng for å gjere eit vedtak.

Når Mattilsynet gjer vedtak som har store konsekvensar for dyreeigaren, krev det likevel noko meir enn når vi bruker «mildare» verkemiddel. Grunnen er at kravet til forsvarlegheit kan seiast å stå sterkare enn omsynet til effektivitet når konsekvensane for dyreeigaren er store.

Kven må føre bevis for kva som er rett?

I straffesaker er det påtalemakta som må bevise at vilkåra for straff er til stades. Dersom det ikkje kan førast bevis for dette, skal ikkje den mistenkte tiltalast eller dømmast.

Det same gjeld for Mattilsynet. I dyrevelferdssaker skal Mattilsynet dokumentere at vilkåra for å gi pålegg til dyrehaldaren er til stades. Forvaltningslova seier at saker skal vere «så godt opplyst som mulig» før vedtaket. I saker der parten blir varsla før vedtaket, må parten også sjølv bidra til å opplyse saka. Det gjer dyreeigaren ved å komme med innspel på det Mattilsynet har lagt til grunn i varselet. Dersom det ikkje kjem innvendingar, kan Mattilsynet legge til grunn at vilkåra for å treffe vedtak er til stades.

Beviskrav – kor ligg lista?

Beviskrav er krav til sannsynsgrad for at vilkåra for å bruke ein regel er oppfylte. Beviskravet i strafferetten er «utover enhver rimelig tvil». Det må altså vere sikkert at politiet og påtalemakta si forståing av fakta i saka er riktig.

I forvaltningsretten er hovudregelen at det held at det er meir sannsynleg enn usannsynleg at vilkåra for å bruke ein reaksjon ligg føre. Det vil seie alminneleg sannsynsovervekt. Graden av sannsyn må sjølvsagt dokumenterast. Dersom vedtaket har store konsekvensar for dyreeigaren, aukar kravet til sannsynsovervekt noko. Det er altså strengare krav til å dokumentere at vilkåra for å gjere vedtak er til stades i saker der ein f.eks. vedtek å avvikle eit dyrehald, enn der ein pålegg ein bonde å klippe sauene.

Kven skal sikre bevis der det både er ei straffesak og ei forvaltningssak?

Mattilsynet vil ofte bruke forvaltningsmessige verkemiddel i saker som samtidig blir melde til

Tekst: **Mona Holm-Ross**, Mattilsynet
Foto: **Mattilsynet**
// Mona.Holm-Ross@mattilsynet.no

Foto: Magnus R. Hansen

politiet. Eitt eksempel kan vere ei sak der ein bonde blir meld til politiet for å ha vanskjøtt dyra sine, og Mattilsynet gjer vedtak om at dyrehaldet skal avviklast.

Det er då viktig at inspektørane frå Mattilsynet kjenner til kva beviskrav strafferetten stiller. Samtidig er det viktig at politiet sine tenestemenn og -kvinner veit kva Mattilsynet normalt ikkje dokumenterer på tilsyn, men som kan vere viktig for etterforskinga.

For eksempel vil Mattilsynet stort sett ikkje ha behov for å sende dyr som blir avliva til obduksjon, ta blodprøver for å avdekke underfôring og dehydrering eller gjennomføre grundige undersøkingar av alle individ i ei besetning for å kunne vedta avvikling. Dersom det er klart sannsynleg at dyra ikkje får tilstrekkeleg tilsyn og stell og/eller fôr og vann, vil det kunne vere nok til å gjennomføre avviklinga. Vedtaket må basere seg på ei veterinærfagleg vurdering og ei forsvarleg skjønnsvurdering.

Men politiet må kunne bevise både dei faktiske forholda og kven som har forårsaka vanskjøtselen Dei kan ikkje basere seg på fagleg skjønn på same måten. For politiet vil det vere viktig å utnytte Mattilsynet sin kompetanse på dyrevelferd for å avgjere kva slag bevis som bør sikrast. Ein inspektør frå Mattilsynet vil kunne opplyse kva slags undersøkingar som må gjerast for å bevise dei faktiske forholda, og kva krav regelverket stiller til dyrehaldaren med tanke på skyldspørsmålet. Det vil òg vere viktig at

> **« Ein inspektør frå Mattilsynet vil kunne opplyse kva slags undersøkingar som må gjerast for å bevise dei faktiske forholda, og kva krav regelverket stiller til dyrehaldaren med tanke på skyldspørsmålet.**

↓ Dei aller fleste produksjonsdyra lever i miljø som gir god velferd.

Mattilsynet sine inspektørar gir innspel så tidleg som mogleg om kvifor lovbrotet er alvorleg, og korleis politiet kan dokumentere det.

Kva hastar mest?

I straffesaker vil ofte dei første 48 timane vere avgjerande for å sikre bevis. Når Mattilsynet avdekker alvorlege brot på dyrevelferdslova, hastar det ofte å få sett ein stoppar for dyra si liding. Dyra blir gjerne omplasserte eller avliva. Det kan utfordre politiet sitt behov for å sikre bevis.

I saker som skal politimeldast, er det derfor viktig at Mattilsynet sine inspektørar koplar på politiet så tidleg som mogleg, slik at dei får sikra bevis før dyrehaldet er avvikla.

Ein dom frå Fosen tingrett i 2019 viser kor viktig dette kan vere

Mattilsynet politimelde eit oppdrettsselskap for brot på dyrevelferdslova. Saka blei først meld til politiet etter at all fisken i anlegget var slakta, noko som ga store utfordringar med å bevise omfanget av skadd fisk. Mattilsynet meinte, basert på det vi observerte under tilsyn, innrapporterte data og data frå slakteri, at minst 170 000 fisk var skadd som følge av luseangrep. Politiet sine eigne berekningar, blant anna basert på klassifisering av fisk frå slakteriet, var på ca. 100 000 fisk.

> **Når Mattilsynet avdekker alvorlege brot på dyrevelferdslova, haster det ofte å få sett ein stoppar for dyra si liding. Dyra blir gjerne omplasserte eller avliva.**

Retten kom til at det «i lys av et straffe-rettslig beviskrav ikke kunne legges til grunn som bevist over enhver rimelig og fornuftig tvil at i overkant av 100 000 fisk ble påført skader på grunn av lakselus».

Hadde vi oppretta kontakt tidlegare i denne saka, ville politiet hatt ei langt betre moglegheit til å bevise omfanget av skadd fisk.

Eit eksempel på gapet mellom krav til bevis

I saka frå Fosen tingrett frå 2019 gjorde Mattilsynet vedtak om midlertidig reduksjon av biomasse mot oppdrettaren. Biomasse betyr vekta av levande fisk som gruppe, altså den totale vekta av all fisk til alle tider anlegget. Midlertidig reduksjon av biomasse inneber at oppdrettaren må ha mindre fisk i anlegget dei neste to åra.

← Alle dyr har eigenverdi uavhengig av nytteverdi.

I vurderinga skreiv Mattilsynet blant anna:

> *Et stort antall individ ble værende til den ble levert til slakt. Dette har medført at fiskens lidelser vedvarte over lang tid. Det er et stort antall individ (minst 170.000 stk) som ble påført betydelige og langvarige lidelser og skade. Lidelsen varte i minst 14 dager for en stor del av fiskegruppen som hadde sårskader påvist ved tilsyn den 29. og 30.8 (i uke 35). For en god del av fisken varte lidelsen betydelig lenger, da spyling med Skamik lusespyler ble gjennomført i merd 3 i uke 31, og fisken fremdeles gikk med omfattende sår påført av denne spylingen i uke 35. Fisken ble her ikke beskyttet mot skader og andre farer. Dette er brudd på dyrevelferdsloven § 24 bokstav b.*

Oppdrettaren hadde ingen innvendingar mot varselet om vedtak frå Mattilsynet. Han la ikkje fram argument og dokumentasjon på at talet på fisk Mattilsynet la til grunn, var feil. I forvaltningssaka blei det derfor rekna som sannsynleg at talet på fisk var korrekt. Men i strafferetten kunne ikkje dette talet betraktast som bevist utover all rimeleg tvil.

Hugs å ta i vare objektiviteten i samarbeidet

Straffeprosesslova slår fast at påtalemakta har ei lovfesta objektivitetsplikt. Forvaltningslova har inga slik lovfesta plikt, men det følger av dei lovfesta og ulovfesta prinsippa at forvaltninga òg skal vere objektiv.

I nokre saker har Mattilsynet både ei rolle som tilsynsorgan og som meldar. I slike saker kan tilliten til Mattilsynet sin objektivitet bli sett på prøve. Mattilsynet fører tilsyn med dyrehaldet samtidig som vi hjelper politiet med å etterforske ei straffesak vi sjølv har meldt.

Dersom Mattilsynet skal hjelpe politiet under etterforsking, er det derfor viktig med ein avtale som beskriv kven som deltek, kva slags hjelp det gjeld, og kor lenge. Inspektørar som inngår i samarbeidsavtalen, bør ikkje føre tilsyn med eller gjere vedtak mot dei aktuelle verksemdene så lenge saka er under etterforsking.

I dommen frå Fosen tingrett står det: «I forbindelse med denne saken var det Mattilsynet, og ikke politiet som innhentet en sakkyndig uttalelse fra Havforskningsinstituttet (HI). Mandatet var ikke forelagt selskapene eller forsvarerne før oversendelsen». Dette viser at vi òg må vere ryddige med formålet med innhenting av sakkunne, og kven som er ansvarleg for å innhente denne. Dersom Mattilsynet ikkje har behov for ei utsegn frå ein sakkunnig i forvaltningssaka, er det politiet som må vurdere behovet for ei slik utsegn i straffesaka.

> **Forvaltningslova har inga slik lovfesta plikt, men det følger av dei lovfesta og ulovfesta prinsippa at forvaltninga òg skal vere objektiv.**

Vi må spele kvarandre gode

Sidan krava til bevis er langt strengare i ei straffesak enn krava til dokumentasjon i ei forvaltningssak, kan ikkje politiet og påtalemakta berre legge Mattilsynet sine undersøkingar og dokumentasjon til grunn i straffesaka. For å lykkast i dette arbeidet må vi altså saman sikre eit godt og ryddig samarbeid.

Vi meiner at etablering av dyrekrimeiningar i alle politidistrikt er eit godt utgangspunkt for dette samarbeidet og denne forståinga. Samtidig er det viktig at ei slik felles forståing er til stades i heile organisasjonen, og ikkje berre hos dei som har ansvaret for samhandling under etterforsking.

Ein oppdrettsfisk lever i merdar i sjøen mellom 14 og 22 månader frå han blir sett ut til han blir slakta.

Tekst: seniorrådgiver/jurist **Baard Birkeland**, Mattilsynet
Foto: **Mattilsynet**
// Baard.Birkeland@mattilsynet.no

Overtredelsesgebyr etter dyrevelferdsloven

Innledning og bakgrunn

Når Mattilsynet ilegger noen et overtredelsesgebyr, blir en person eller et foretak forpliktet til å betale en sum penger fordi de har brutt dyrevelferdsloven forsettlig eller uaktsomt. Gebyret skal motvirke at den ansvarlige gjentar slike lovbrudd, og at andre bryter loven på tilsvarende måte.

Prosessen med å innføre overtredelsesgebyr som en del av dyrevelferdslovgivningen startet i forbindelse med NOU 2003: 15 Fra bot til bedring. Her uttales det bl.a.:

> *Formålet med utvalgets utredning har vært å utarbeide forslag til reaksjoner mot mindre alvorlige overtredelser av særlovgivningen (bestemmelser utenfor straffeloven) som vil gi et mer effektivt og nyansert sanksjonssystem med mindre bruk av straff.*

Ved innføring av dyrevelferdsloven i 2010 fikk Mattilsynet adgang til å ilegge overtredelsesgebyr etter dyrevelferdsloven § 34. Bestemmelsen lyder:

> *Den som forsettlig eller uaktsomt overtrer bestemmelser gitt i eller i medhold av denne loven, kan ilegges et overtredelsesgebyr av tilsynsmyndigheten. Gebyret skal stå i forhold til overtredelsens alvorlighetsgrad. Det kan videre tas hensyn til fortjeneste som den ansvarlige har hatt ved overtredelsen og tilsynsmyndighetens kostnader i tilknytning til kontrolltiltak og behandling av saken.*

Selv om overtredelsesgebyret har et pønalt formål, er det ikke regnet som straff etter norsk rett. Det regnes likevel som straff etter EMK. Hvis det ilegges et overtredelsesgebyr, vil derfor EMK protokoll 7 artikkel 4 nr. 1. om forbud mot dobbeltstraff være til hinder for å straffeforfølge de samme forholdene.

For å sikre at overtredelsesgebyret ble benyttet på en enhetlig måte, ble det i 2014 fastsatt en egen forskrift om overtredelsesgebyr. I tillegg ble det utformet en egen retningslinje som Mattilsynets inspektører kan støtte seg til når det avdekkes lovbrudd som kan være egnet for denne reaksjonsformen. I etterkant har forvaltningspraksis blitt utviklet gjennom klagebehandling i en rekke type saker.

Det finnes ingen lovhjemmel for å ilegge overtredelsesgebyr ved brudd på de andre lovene som Mattilsynet forvalter, herunder matloven. Når Mattilsynet kommer til at det bør gis en reaksjon med et pønalt formål for slike lovbrudd, vil det eneste alternativet være å politianmelde forholdet.

« **Det finnes ingen lovhjemmel for å ilegge overtredelsesgebyr ved brudd på de andre lovene som Mattilsynet forvalter, herunder matloven.**

Det objektive vilkåret for å kunne ilegge et overtredelsesgebyr

Etter dyrevelferdslovens ordlyd kan det ilegges overtredelsesgebyr mot ethvert brudd på dyrevelferdsloven eller forskrifter gitt i medhold av loven. Under utarbeidelse av forskriften ble det foretatt en innsnevring av lovens formulering med en konkret angivelse av hvilke brudd på loven som kunne medføre overtredelsesgebyr. De aktuelle lovbruddene framkommer i forskriften § 4 a) – l), noe som gir forutberegneligheit for lovbrytere om når de kan forvente å bli ilagt overtredelsesgebyr.

Disse lovbruddene omfatter hjelpeplikt (§ 4), kompetanse (§ 6), kravet til registrering og tillatelse (§ 7), medisinsk og kirurgisk behandling (§ 9), transport (§ 11), avliving (§ 12), særskilte forbud (§ 14), generelle vilkår for hold av dyr (§ 22), kravet til levemiljø (§ 23), krav til tilsyn og stell (§ 24), om trening, fremvisning og underholdning (§ 26), og om utsetting av dyr i naturen (§ 28).

Forskriftens avgrensning av lovens ordlyd innebærer at det bl.a. ikke kan benyttes overtredelsesgebyr dersom dyreholder nekter Mattilsynet tilgang til sted der det holdes dyr (§ 18), eller unnlater å etterkomme sin opplysningsplikt (§ 19). Mattilsynet kan heller ikke ilegge overtredelsesgebyr dersom noen skaffer seg dyr i strid med et vedtak om forbud mot aktiviteter (§ 33). Dersom Mattilsynet mener at det bør reageres ved slike lovbrudd, vil det være nødvendig å politianmelde forholdet.

Kravet til subjektiv skyld

Den nedre grensen for subjektiv skyld for å kunne ilegge et overtredelsesgebyr er uaktsomhet (§ 4). Ifølge forskriften § 3 vil dette vilkåret være oppfylt dersom den ansvarlige handler i «strid med kravet til forsvarlig opptreden og som ut fra sine personlige forutsetninger kan bebreides for handlingen». Særlig overfor de som har som yrke å drive med dyr, vil det normalt kunne legges til grunn en sterk forventning om forsvarlig opptreden. Dette medfører at vedkommende ofte kan bebreides for den ulovlige handlingen/unnlatelsen.

> **«Etter dyrevelferdslovens ordlyd kan det ilegges overtredelsesgebyr mot ethvert brudd på dyrevelferdsloven eller forskrifter gitt i medhold av loven.**

Virksomheter kan ilegges overtredelsesgebyr dersom «overtredelsen er begått av noen som har handlet på vegne av virksomheten». Dette følger av forskriften § 5. Det forutsettes at det påvises uaktsomhet, og at handlingen faktisk er gjort på vegne av virksomheten. Ved vurdering av overtredelsesgebyr mot virksomheter må det derfor avgrenses mot ren sabotasje og andre tilfeller der den ansatte handler klart i strid med virksomhetens interesser, etablert praksis og fastsatte rutiner.

← Det gir dårlig dyrevelferd når dyr med åpne halesår blir transportert i slaktebil. I dette tilfellet fikk transportøren kr 20 000 i overtredelsesgebyr for transport av dyr som ikke var transportdyktig.

← Den skadde sauen hadde ikke fått forsvarlig behandling, og eier fikk derfor et overtredelsesgebyr.

Lovens krav om uaktsomhet tilsier at det skal avgrenses mot ulykker og uhell. Trolig gjelder dette også der slike forhold har vært den dominerende årsaken til brudd på loven. Da vil et gebyr ha liten eller ingen preventiv effekt mot senere lovovertredelser. Skyldkravet for straff etter § 37 er minst grov uaktsomhet. Da må det bevises at den ansvarlige er sterkt å bebreide for at det ikke ble valgt et forsvarlig handlingsalternativ.

De ulike skyldkravene for gebyr og straff innebærer at den ansvarlige kan unngå reaksjon for uaktsomme lovbrudd dersom en politianmeldelse henlegges på grunn av manglende bevis for minst grov uaktsomhet. Dersom politiet henlegger en politianmeldelse fra Mattilsynet på dette grunnlaget, må politiet raskt vurdere om saken bør tilbakeføres til Mattilsynet for en vurdering av om det skal ilegges et overtredelsesgebyr. Den nylig fastsatte retningslinjen for samarbeid mellom politiet og Mattilsynet i dyrevelferdssaker omtaler denne problemstillingen og viser hvordan dette kan løses.

> **« De ulike skyldkravene for gebyr og straff innebærer at den ansvarlige kan unngå reaksjon for uaktsomme lovbrudd dersom en politianmeldelse henlegges på grunn av manglende bevis for minst grov uaktsomhet.**

Beviskrav ved bruk av overtredelsesgebyr

Overtredelsesgebyr ilegges i form av et enkeltvedtak, hvor det i utgangspunktet gjelder et krav om sannsynlighetsovervekt. Mattilsynet kan normalt fatte et enkeltvedtak når det er mest sannsynlig at de faktiske forholdene er slik som beskrevet.

Beviskravet må ses i sammenheng med forvaltningslovens angivelse av plikten til å utrede saken etter § 17. Der framkommer det: «Forvaltningsorganet skal påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes». Selv om det i loven står at plikten gjelder for det som er «mulig», er det likevel klar forvaltningspraksis at plikten til å utrede må vurderes mot det som vedtaket dreier seg om. I NOU 2019: 5, s. 327 uttrykkes dette slik:

> *Utredningspliktens omfang er styrt både av sakens karakter og forvaltningsorganets ressurser. Det vil også ha betydning om det er mulig å endre vedtaket senere, eller om en feil kan medføre varig skade.*

Lovovertrederen skal oppleve et overtredelsesgebyr som et onde. Derfor går utredningsplikten lenger enn ved kun pålegg. Forarbeidene til dyrevelferdsloven angir:

> *Når det gjelder beviskrav, er utgangspunktet i sivile saker et krav om sannsynlighetsovervekt. I straffesaker er den klare hovedregelen derimot at enhver rimelig og fornuftig tvil skal lede til frifinnelse. Sett i lys av overtredelsesgebyrets likhetstrekk med bot, bør det foreligge klar sannsynlighetsovervekt for det aktuelle faktum for at vilkårene for å ilegge overtredelsesgebyr skal anses å foreligge.*

Når Mattilsynet gjennomfører sine inspeksjoner, blir det skrevet grundige og tidsnære rapporter, som i stor grad understøttes av bilde og/eller film. I tillegg foretas det ofte undersøkelser på slakteri, og i noen tilfeller innhentes det utta-

lelser fra Veterinærinstituttet mv. De objektive vilkårene for å kunne ilegge gebyr har sjelden vært særlig tvilsomme i de sakene som fram til nå har vært behandlet i klageinstansen. I noen tilfeller har det riktignok vært uklart om dyr har blitt påført betydelige påkjenninger og belastninger under en transport, men dette har først og fremst hatt betydning for utmålingen av gebyret.

Så langt er det kun ett vedtak om overtredelsesgebyr som har vært gjenstand for gyldighetsprøving i domstolen. I det tilfellet hadde det blitt fattet vedtak om å ilegge en virksomhet kr 25 000 i overtredelsesgebyr for brudd på reglene om transport av dyr, fordi dyretettheten hadde vært altfor stor under transporten. Forholdene ble avdekket under avlessing av dyr på slakteri. I vedtaket ble det på vanlig måte beskrevet antallet dyr som hadde blitt transportert i bilen, og at dette var noe sjåføren kjente til. Dalane tingrett (18-180894TVI-DALA dom 03.04.2019) konkluderte med at det var «med klar sannsynlighetsovervekt at de 113 grisene ble fraktet med en bil uten henger og at tettheten var klart over de angitte lov og forskriftskrav. Vedtaket er derfor gyldig.»

Mattilsynets praksis for overtredelsesgebyr og grensen mot politianmeldelse

Mattilsynet har ifølge dyrevelferdsloven § 30 ansvaret for å føre tilsyn og fatte nødvendige enkeltvedtak for å sørge for at loven følges. Det typiske når Mattilsynet avdekker lovbrudd, er at Mattilsynet gir pålegg om å utbedre eventuelle mangler. I de fleste tilfellene vil dette være tilstrekkelig for at forholdene rettes opp, og til en viss grad hindrer det senere lovbrudd. Dersom forholdene ikke utbedres, kan Mattilsynet ilegge dagmulkt i medhold av § 35 for å tvinge den ansvarlige til å foreta utbedringer.

Lovens forarbeider gir lite føringer om den nedre grensen for hvilke typer lovbrudd som bør kvalifisere til et overtredelsesgebyr, utover at det skal være «mindre alvorlig». Noen typer lovbrudd er samtidig så alvorlige og straffverdige at det vil være nødvendig å reagere med en kraftigere reaksjon enn et overtredelsesgebyr. Utfordringen er dermed å finne sakene som befinner seg i sjiktet mellom et ordinært enkeltvedtak og saker som bør politianmeldes.

I lovens forarbeider, Ot.prp. 15 (2008–2009), framkommer det følgende:

> *I praksis vil det være mest aktuelt å ilegge overtredelsesgebyr ved mindre alvorlige overtredelser. For alvorlige overtredelser med store konsekvenser er anmeldelse og alminnelig straffeforfølgning mer hensiktsmessig.*

Samtidig framkommer det i NOU 2003: 15 Fra bot til bedring, punkt 10.6.2:

> *Terskelen for å ilegge overtredelsesgebyr framfor politianmeldelse går omtrent der fengselsstraff (betinget eller ubetinget) anses å være en riktig reaksjon. Dette innebærer i så fall at man ved brudd på handlingsnormer der det er mulig å velge mellom strafferettslige og administrative sanksjoner, bør bruke administrative sanksjoner når en straffesak neppe vil medføre en kvalitativt annen sanksjon.*

Mattilsynet har fått adgang til å utøve et skjønn i vurderingen av når det skal benyttes overtredelsesgebyr, blant de lovbrudd som oppfyller vilkårene for overtredelsesgebyr. Adgangen til å utøve dette skjønnet ligger i ordet «kan». Mattilsynet må da vurdere om gebyret vil gi en preventiv effekt, slik bruken av § 34 er ment å gi, og om gebyret er egnet til å oppnå formålet med dyrevelferdsloven om å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr. Skjønnet vil være førende for når det vil være

« Mattilsynet har fått adgang til å utøve et skjønn i vurderingen av når det skal benyttes overtredelsesgebyr, blant de lovbrudd som oppfyller vilkårene for overtredelsesgebyr.

tilstrekkelig med et ordinært pålegg, hvilke lovbrudd som kvalifiserer til et overtredelsesgebyr, og hvilke lovbrudd som politianmeldes.

I den første tiden etter at Mattilsynet tok i bruk muligheten til å gi overtredelsesgebyr, ble gebyret i stor grad gitt for brudd på reglene for dyretransport. Typisk gjaldt dette transport av dyr som av ulike grunner ikke var transportdyktige. De uakseptable forholdene ble normalt avdekket etter at dyrene ble lastet av kjøretøyet på slakteriet. Her var den eneste relevante

reaksjonsformen et overtredelsesgebyr. Det ville være meningsløst og sannsynligvis i strid med § 30 å fatte ordinære vedtak i slike tilfeller ettersom transporten hadde opphørt, og dyrene var slaktet. Samtidig var straff lite relevant ettersom det var vanskelig å påvise forsett eller grov uaktsomhet.

I flere tilfeller kom det sterke reaksjoner fra de ansvarlige, og deler av næringen stilte spørsmål ved Mattilsynets strenge forvaltningspraksis. Resultatet ble imidlertid at det etter relativt kort tid skjedde en endring i handlingsmønsteret til flere av de som transporterte dyrene. Transporten av transportudyktige individer ble sterkt redusert, noe som tilsier at overtredelsesgebyret har hatt ønsket effekt.

Etter hvert som kunnskapen om og ferdighetene i bruken av virkemidler har bedret seg hos Mattilsynet, har det også blitt benyttet overtredelsesgebyr ved andre typer lovbrudd. De siste årene er det ilagt overtredelsesgebyr for brudd på reglene om levemiljø og ved manglende tilsyn og stell. Det har også blitt benyttet ved manglende kvalifikasjoner, for eksempel der sjåfør av dyrebiltransport ikke har hatt nødvendige dokumentasjon, eller der ansatte på slakteri ikke kan fremvise gyldige tillatelser. I akvakulturnæringen har det blitt ilagt overtredelsesgebyrer flere ganger, bl.a. der fisk burde vært avlivet på grunn av skader.

Forvaltningspraksis viser at det kan være vanskelig å fastsette en klar og entydig terskel for når et lovbrudd skal politianmeldes, og i enkelte situasjoner legges nok terskelen for å anmelde forholdet til politiet for høyt. Noen av sakene der dyr har blitt påført betydelige påkjenninger, kunne nok med fordel vært politianmeldt for å oppnå den allmennpreventive effekten som straffen er ment å gi. Ettersom det er domstolen som avgjør om «fengselsstraff (betinget eller ubetinget) anses å være en riktig reaksjon», bør det derfor fremmes flere og ulike saker for retten for å finne ut hva som utgjør terskelen for fengselsstraff for de ulike områdene. Dersom det fremmes flere saker for domstolen, vil dette gi forvaltningen et bedre grunnlag for å vurdere hvilke saker som bør politianmeldes.

Jeg vil gjerne legge til at når Mattilsynet kontakter politiet om et mulig straffbart forhold på dyrevelferdsområdet, har Mattilsynet ofte vurdert at mindre inngripende virkemidler, herunder overtredelsesgebyr, vil være en utilstrekkelig reaksjon. Mattilsynet mener at alle dyrevelferdssaker som politianmeldes av forvaltningen, mest sannsynlig vil kvalifisere til fengselsstraff, med mindre det er gitt uttrykk for noe annet i politianmeldelsen.

« Dersom det fremmes flere saker for domstolen, vil dette gi forvaltningen et bedre grunnlag for å vurdere hvilke saker som bør politianmeldes.

Utmåling av overtredelsesgebyret

Reglene for utmåling av overtredelsesgebyr framkommer i forskriftens § 6, som gir hovedregelen om at gebyret skal utmåles individuelt. For privatpersoner kan det ilegges et overtredelsesgebyr innenfor området 4 R (rettsgebyr) til 20 R. For virksomheter kan gebyret utgjøre fra 6 R til 1 G (folketrygdens grunnbeløp). I tillegg gjelder det ifølge § 7 a)–k) faste satser for bestemte overtredelser. Gebyrets størrelse skal «stå i forhold til overtredelsens alvorlighetsgrad. Det skal tas hensyn til fortjenesten som den ansvarlige har hatt ved overtredelsen, og Mattilsynets kostnader i tilknytning til kontrolltiltak og behandling av saken.»

Det kan være verdt å merke seg at loven ikke åpner for å ta hensyn til dårlig økonomi, en vanskelig livssituasjon og andre momenter som kan ha betydning ved utmåling av en eventuell straff. Dette kan forklare at et forelegg eller en bot noen ganger er lavere enn et overtredelsesgebyr ville vært. Dette er ikke en ønsket situasjon. Mattilsynet har derfor foreslått en endring av forskriften som gir en viss adgang til å ta slike hensyn.

Mattilsynet har utformet en egen retningslinje, som ved utmåling for virksomheter bl.a. angir:

> *Dersom handlingen eller unnlatelsen har påført stor og unødig påkjenning for dyr, men uten at forholdene blir anmeldt, bør gebyret legges markant høyere enn innsparingen/fortjenesten skulle tilsi. Når slike overtredelser ikke har ført til innsparing eller fortjeneste av betydning, bør gebyret likevel ikke settes lavere enn 20 R. Dette kan for eksempel være aktuelt ved mangelfull oppfølging av sykdom og skader på dyr, herunder store, alvorlige halesår (gamle og ubehandlede halesår) på svin og pelsdyr, som burde vært*

← Border collie ble oppstallet i en svært liten garde største delen av døgnet. Den hadde ikke noe mykt og lunt underlag som den kunne ligge på. Eier fikk 5000 kr i overtredelsesgebyr for brudd på dyrevelferdslovens krav om akseptabelt levemiljø.

oppdaget og behandlet langt tidligere. Det samme gjelder transport av dyr som helt klart ikke skulle vært transportert, for eksempel dyr som burde vært behandlet/avlivet før transporten fant sted.

Ved gjentatte overtredelser, skal dette vurderes som en mer alvorlig overtredelse som kvalifiserer til høyere gebyr enn det som ellers ville vært aktuelt. Ved gjentakelser der det tidligere har vært benyttet overtredelsesgebyr, bør nytt gebyr fastsettes minst 20 % høyere.

Dersom den ansvarlige har utført overtredelsen med vilje for å oppnå en fordel gjennom å spare tid og utgifter eller å øke inntekten, er dette noe som gjør overtredelsen mer alvorlig enn dersom kun uaktsomhet kan legges til grunn. Dette tilsier i så fall en oppjustering av gebyret med minst 4 R. Dette kan for eksempel være tilfelle der forholdene tidligere er påtalt av Mattilsynet.

Ved individuell utmåling for privatpersoner står det:

Når det gjelder overtredelsens alvorlighet, må det legges vekt på om bruddet innebærer en stor risiko for alvorlig svikt i dyrevelferden. For eksempel ved innlåsing av kjæledyr i varm bil. Dersom dyret dør eller blir alvorlig skadet som følge av handlingen, bør forholdet politianmeldes. Reddes dyret før dette skjer, bør gebyret utmåles innenfor den øvre halvdel av forskriftens ramme, dvs. fra 12 R til 20 R. Det samme gjelder mangelfull oppfølging av åpenbart alvorlig syke og skadde dyr som lider.

Praksis viser at det ofte benyttes overtredelsesgebyr dersom dyr har blitt påført en betydelig påkjenning og belastning i en virksomhet. Dermed blir gebyret ofte satt til rundt 20 R, med noen justeringer som følge av antallet dyr, graden og varigheten av belastningen, skyldgraden mv. Dersom det ikke kan dokumenteres betydelige påkjenninger og belastninger, blir gebyret satt noe lavere, for eksempel dersom det transporteres drektige dyr som ikke skulle vært transportert fordi de var tett på fødsel.

Gebyrene i akvakulturnæringen blir ofte vesentlig høyere enn gebyrene for landbasert husdyrproduksjon. Forskjellen skyldes i hovedsak at akvakulturnæringen ofte har stor inntjening som følge av lovbruddet, og at overtredelsesgebyret skal legges høyere enn denne inntjeningen. Ved ett tilfelle ble en slik virksomhet ilagt forskriftens maksimale sats på 15 G, uten at dette oversteg virksomhetens inntjening. Det var etter Mattilsynets oppfatning tvilsomt om det kunne bevises grov uaktsomhet. Overtredelsen var derfor ikke egnet for anmeldelse til politiet.

> **« Gebyrene i akvakulturnæringen blir ofte vesentlig høyere enn gebyrene for landbasert husdyrproduksjon.**

Oppsummering

Mattilsynets adgang til å ilegge overtredelsesgebyr gir mulighet til å gi en reaksjon med pønalt formål for de mindre alvorlige overtredelsene. Gebyret er et viktig virkemiddel for Mattilsynet for å forebygge senere lovbrudd, og det ser ut til å ha ønsket effekt – i alle fall på en del områder.

Tekst: etterforsker **Stine Marie Brox Gundersen**, Nordland politidistrikt
Foto: **Stine Marie Brox Gundersen**
// Stine.Marie.Brox.Gundersen@politiet.no

Mørketid i Lofoten og tur i fjæra når Lofotfjellene er dekket av snø. Vestfjorden, fjorden mellom Lofoten og Bodø, skimtes i bakgrunnen med lys fra solen.

Dyrevelferdskriminalitet i Nordland politidistrikt

Nordland politidistrikt opprettet i september 2021 en stilling som etterforsker dyrevelferdskriminalitet. Jeg var så heldig å få mulighet til å bli Nordlands første dyrepoliti.

På kontordøren min henger et skilt laget av en kollega av meg hvor det står «Stine 'the cat' Gundersen – beskytter av dyr i Lofoten». Jeg fikk det på spøk etter at jeg i mitt første år som politi brukte en arbeidsdag på å redde en meget svak kattunge overlatt til seg selv hos en rusmisbruker. På den tiden var det mindre aktuelt å forfølge dette i straffesaksporet eller på annen måte. Lite visste jeg da at dyrekrim skulle bli en egen stilling i politiet, selv om jeg allerede da hadde et brennende engasjement for dyrs rettigheter. Jeg savnet på den tiden et dyrepoliti, og for meg var det en selvfølge å sette inn ressurser på å ivareta kattungen. Det er fantastisk at politiet har sine egne, dedikerte ressurser til dette i dag.

> **Jeg savnet på den tiden et dyrepoliti, og for meg var det en selvfølge å sette inn ressurser på å ivareta kattungen.**

Nordland politidistrikt består av fem geografiske driftsenheter med 24 tjenestesteder og 13 patruljeområder. Fra sør til nord er det Helgeland driftsenhet, Rana driftsenhet, Salten driftsenhet, hvor Bodø er hovedsetet, Ofoten driftsenhet og Lofoten og Vesterålen driftsenhet.

Dyrekrim er underlagt avsnitt for økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet hos FEFE, felles enhet for forebygging, etterretning og etterforskning. Avsnittet er bemannet med personell som har kontorsted fra Lofoten og Vesterålen i Nordre Nordland til Mosjøen lengst sør i Nordland, hvor to stillinger er innenfor miljø- og dyrekriminalitet. Dyrekrim har kontorsted i havgapet på Leknes i Lofoten.

Før jeg går nærmere inn på min arbeidshverdag, vil jeg gi en liten orientering om Nordlands geografi. Denne er unik og har betydning for våre arbeidsoppgaver og arbeidsmåter.

Nordland er et langt og smalt fylke med en unik kystlinje mot Norskehavet i vest og et vakkert innlandsterreng med grense til Sverige i øst. Fylket består av 41 kommuner med 243 000 innbyggere og har en spredt befolkning og mange øysamfunn. Nordland politidistrikt dekker 800 km, fra Andøya i nord til Sømna i sør, som grenser til Trøndelag politidistrikt. Dette tilsvarer en fjerdedel av Norges kystlinje. Nordland har dermed landets lengste kystlinje, med stor variasjon i natur og leveforhold for dyr. I fylket har vi ni nasjonalparker, hvor Børgefjell, Saltfjellet og Lofotodden kanskje er de best kjente.

I innlandet har vi høyfjellandskap med et rikt dyreliv, blant annet jerv, elg og gaupe, og bjørn som streifer innom innlandet. Langs

↑ Sau på utmarksbeite i populært turområde på Vestvågøy.

Nysgjerrige kviger på sommerbeite → hos faren min i Lofoten.

kysten har vi et unikt øyrike med over 18 000 øyer med et yrende liv i havet og fugleliv. Fiskeri er en viktig næring, både villfisk og oppdrettsfisk. Oppdrettsnæringen er godt etablert både til havs og til lands i Nordland. Nordland har også flere steder med reindrift, både i Nordre Nordland og langs Helgelandskysten.

Det er over 500 truede arter i Nordland ifølge den nasjonale rødlisten. Med en varierende natur og et ulikt klima følger også et varierende og rikt dyreliv. Dyrekrim i Nordland har dermed nok av arbeidsoppgaver og mange ulike dyr å forholde seg til. Det er lang reisevei mellom tjenesteenhetene i distriktet. Med noe begrensede transportmidler er det ikke alltid så lett å være der det skjer. Dette kan være en utfordring, spesielt i akutte saker. Man er derfor avhengig av bistand fra lokalt politi til viktige oppgaver i initialfasen og ellers i etterforskninger. Dette fungerer meget godt. Den digitale verden og Teams har gjort det mulig å jobbe godt sammen selv om man ikke er fysisk til stede.

Dyrekrim har tett samarbeid med distriktets miljøkoordinator, Atle Rokkan. Han har kontorsted på Mo i Rana på Helgeland, og har et godt regionalt nettverk som dyrekrim drar god nytte av. På samme måte har jeg et regionalt godt nettverk i Nordre Nordland som han drar nytte av. Vi samarbeider om straffesaker og deltar sammen på aksjoner. Det er veldig godt å ha en sparringspartner i hverdagen når dyrekrimetterforsker er alene og miljøkoordinator er alene.

Som eneste dyrekrimetterforsker kan det være noe ensomt å håndtere og vurdere forhold alene. Diskusjonen blir ikke like fruktbar når man diskuterer med seg selv. Jeg har alltid vært opptatt av å samarbeide med andre, og mener at to hoder tenker dobbelt så bra som ett. På den måten kan man sammen finne gode løsninger, sikre god fremdrift i arbeidet samt ivareta kvaliteten og rettsikkerheten i det vi gjør. Man ser at miljøkrim og dyrekrim ofte går over i hverandres arbeidsområde, og at det er gunstig med et tett og godt samarbeid.

Politidistriktet har tre påtalejurister som

> « **Man ser at miljøkrim og dyrekrim ofte går over i hverandres arbeidsområde, og at det er gunstig med et tett og godt samarbeid.**

jobber med miljøsaker og økonomisaker. Disse er stedsplassert i hver av de tre regionene i Nordland: Helgeland, Salten og Nordre Nordland. Noen av dem har i tillegg andre straffesaker og deltar på jourliste. Jeg er veldig glad for at Nordland har satt av tre dedikerte og dyktige jurister som jobber med miljøsaker, da kompetanse og erfaring er nyttig på dette

fagfeltet. Likevel kan det være en utfordring at miljøjuristene også har andre straffesaker. Jeg vil tro at en egen dyrekrimjurist ville vært positivt. Da ville man i det daglige kunne jobbe tett innenfor straffesaksarbeidet, forebyggende og utvikling av fagfeltet. Som i alle andre saker er et tett og godt samarbeid med juristen alfa omega for å få til en god sak, og sikre kvalitet og rettssikkerhet i straffesaken.

Min typiske hverdag starter med at jeg gjennomgår publikumshenvendelser, tips og etterretningsinformasjon fra hele distriktet. Jeg gjennomgår også innkommende straffesaker som omhandler dyrevelferdskriminalitet. Videre følger jeg opp henvendelser eller straffesaker ved at jeg kontakter enheten eller personer forholdet gjelder, eller gir direkte rådgivning til patruljer ute på oppdrag hvor dyr er involvert.

> « Som i alle andre saker er et tett og godt samarbeid med juristen alfa omega for å få til en god sak, og sikre kvalitet og rettssikkerhet i straffesaken.

Hovedregelen for Nordland er at driftsenheten er ansvarlig for etterforskning av de straffesakene som favner deres område. I noen tilfeller, for eksempel en anmeldelse fra Mattilsynet, og de andre mest alvorlige tilfellene blir straffesaken håndtert av dyrekrim. Et eksempel på dette er et oppdrettsanlegg som ble anmeldt for brudd på dyrevelferdsloven av Mattilsynet. Dyrekrim har i samarbeid med miljøkoordinator hatt ansvaret for saken og etterforskningen, hvor man fikk bistand fra stedlig enhet ved aksjon.

Miljøavsnittet ved miljøkoordinator Atle Rokkan og dyrekrim, en arbeidsdag på havet sammen med Mads Petter Hanssen fra Statens naturoppsyn (SNO). Bildet er tatt ved kai i Svolvær, Lofoten. Foto: miljøkrimkoordinator Atle Rokkan

Et av Lofotens mange oppdrettsanlegg sett fra Middagstinden i Vestvågøy, Lofoten.

Mattilsynet er den eksterne samarbeidsaktøren dyrekrim naturligvis har oftest kontakt og samarbeid med. Siden funksjonen dyrekrim er ny for både politiet i Nordland og Mattilsynet i nord, er dette en vei som må gås opp mens vi går den. Samarbeidet går veldig bra. Vi utvikler en måte vi kan jobbe på når det gjelder rutiner for informasjonsdeling, tidlig samarbeid ved anmeldelse eller vurdering av anmeldelse og mottak av bekymringsmelding, slik at vi sammen kan gjøre det som er best for dyrene.

En annen sti vi må finne, er hvor grensen går for at Mattilsynet skal anmelde en sak, eller når politiet kan delta på tilsyn sammen med Mattilsynet ved mistanke om brudd på dyrevelferdsloven. Hvor høy eller lav terskel skal Mattilsynet ha for å anmelde et forhold, og hvordan skal politiets terskel være for å opprette anmeldelse når man får opplysninger om et klart brudd på dyrevelferdsloven? Dette gjelder også når Mattilsynet velger å gi overtredelsesgebyr uten å anmelde forholdet, eksempelvis at noen sauer har vært betydelig underernært over tid. Burde politiet i disse tilfellene etterforske forholdet i samarbeid med Mattilsynet? Dette finnes det kanskje ikke noe fasitsvar på. I hver sak vil det være et vurderingsspørsmål, og ulikt fra sak til sak.

> **Hvor høy eller lav terskel skal Mattilsynet ha for å anmelde et forhold, og hvordan skal politiets terskel være for å opprette anmeldelse når man får opplysninger om klart brudd på dyrevelferdsloven?**

Fiskeri er en naturlig del av dyrekrims hverdag i Nordland politidistrikt. Lofoten er en av de største plassene hvor fiskeri og oppdrett er en del av næringslivet; fisk skapes, og fisk fanges. Fisk har i flere hundre år vært en næringsvei i nord. Kanskje noen tenker at det ikke er så nøye med fisken, siden den i flere hundre år har blitt sett på som en nødvendig næringskilde hos befolkningen. Men fisk er ikke bare fisk. Fisk er individer på lik linje med alle andre dyr, og deres egenverdi gir dem samme rettigheter til å behandles godt og beskyttes som gris eller ku i fjøs, uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker.

Det er en spennende utvikling i både forskning og fokus på fiskevelferden i oppdretts-

← Katten Miri ute på tur en sen sommerdag i Vestvågøy, Lofoten.

næringen, og det er godt å vite at politiet sammen med Mattilsynet og andre samarbeidsaktører har fokus på fiskevelferd. Min gode kollega Atle Rokkan sa det så godt i en aksjon mot fiskeoppdrett: «Du kan se for deg et fjøs med flere hundre storfe som åpenbart ikke har god dyrevelferd, og hvor alvorlig det er.» Hos fisken er det like alvorlig når de har dårlig dyrevelferd i merdene.

En av utfordringene er at det er store økonomiske verdier i næringen. Det er betydelige mengder fisk, store summer og mange ulike sykdommer og parasitter fisken utsettes for som kan påvirke det endelige resultatet. Kanskje er det ikke alltid like enkelt å håndtere og forholde seg til god og dårlig fiskevelferd. Fiskehelsepersonell har fortalt meg at de står i en slags skvis mellom fiskevelferden og oppdrettsanlegget, og at de opplever det som utfordrende. Skvisen er å melde fra om dårlig fiskevelferd og risikere at samarbeidet blir brutt eller dårlig, eller ikke melde fra og heller opprettholde en god dialog og samarbeid med oppdrettsanlegg. Dette for å sikre at anlegget fortsetter med ekstern fiskehelsetjeneste istedenfor intern fiskehelsetjeneste for å langsiktig kunne være i posisjon for å ivareta fiskevelferden. Situasjonen beskrives som vanskelig og utfordrende for fiskehelsepersonell, og det er fisken som kan bli lidende.

> **Skvisen er å melde fra om dårlig fiskevelferd og risikere at samarbeidet blir brutt eller dårlig, eller ikke melde fra og heller opprettholde en god dialog og samarbeid med oppdrettsanlegg.**

Nordland har også rikt jordbruk, med produksjonsdyr som ku, sau, gris og geit. Det er mange dyr som skal passes på og ha det godt som produksjonsdyr. Inntil videre har vi ikke hatt straffesaker på dette, bortsett fra fjærkre som ble overlatt til seg selv på et lite gårdsbruk. I denne saken var vi så heldige å få lokal bistand fra Statens naturoppsyn, som transporterte oss til småbruket via kystveien i sitt nye arbeidsverktøy.

Det er mange bekymringsmeldinger om produksjonsdyr i Nordland, spesielt vedrørende sau i min driftsenhet. De går på at sauene lever under dårlige forhold, er underernærte, mangler tilsyn eller ikke blir hentet ned fra fjellet etter sommerbeite. Ved snøfall er de utsatt for mangel på mat og drikke og snøras.

I disse tider jobber dyrekrim og miljøkoordinator sammen i en sak på Herøy i Helgeland der en over 100 rein har dødd, abortert og blitt syke. Veterinærinstituttet har gjort en rekke undersøkelser, uten at man har funnet årsaken. En av hypotesene er at de har blitt forgiftet. Det kan være forurensning eller annen miljøkriminalitet som har ført til at rein har blitt utsatt for lidelser. Dette er et godt eksempel på at fagfeltene miljøkrim og dyrekrim avhenger av hverandre i straffesak. Det ligger flere kadaver i utmark, og lokalbefolkningen er bekymret for helsesikkerheten til folk og dyr i området. Dette illustrerer også at det er nødvendig med et tett og godt samarbeid med Mattilsynet, Veterinærinstituttet, Statsforvalteren og kommunal forvaltning, som alle har som felles mål å løse mysteriet om hva har skjedd med reinen. I tillegg skal man ivareta befolkningen, som naturlig nok er bekymret.

Media har vist stor interesse for saken. «Åsted Norge» ønsket saken i sendingen, da de sjelden har saker fra miljøfeltet i sine sendinger. Det er fint for fagfeltet at en slik type sak blir prioritert, da det gir dyrevelferdskriminalitet ekstra oppmerksomhet. Kanskje kan vi benytte oss av denne muligheten i flere dyrevelferdssaker uten spor og med ukjent gjerningsperson.

Videre har Nordland som alle andre distrikter mange kjæledyr. I saker hvor kjæledyr blir utsatt for vold, ser man i noen tilfeller at andre i relasjon til gjerningspersonen også blir utsatt for vold. En hund ble i vinter utsatt for grov vold ved at den ble slått gjentatte ganger og stukket gjentatte ganger i hodet med spiss gjenstand. Den ble avlivet som følge av hendelsen. En person i nær relasjon til gjernings-

> **I saker hvor kjæledyr blir utsatt for vold, ser man i noen tilfeller at andre i relasjon til gjerningspersonen også blir utsatt for vold.**

Trollfjorden i Raftsundet i grenseland mellom Lofoten og Vesterålen. Trollfjorden er 2,5 km lang, 200 m bred i munningen og 100 m bred ved den smale innsnevringen. Et populært turistmål, både for Hurtigruten og RIB-er.

personen fortalte i sin forklaring om mishandling i nære relasjoner, men trakk forklaringen.

Dette er ett av flere eksempler på at det er sammenheng mellom vold mot dyr og vold mot mennesker, og en nyttig kunnskap i politiets arbeid innenfor vold i nære relasjoner. Jeg har erfaring fra tilrettelagt avhør. Så vidt jeg har erfart, blir ikke barna spurt om dyrene i familien. Kanskje kan dette åpne for at barn kan fortelle om vold i hjemmet ut fra hva de opplever, og om de har bekymring for dyret. Vi kan alle forestille oss hvor traumatiserende og skadelig det kan være for et barn å være vitne til at kjæredyret blir slått, sparket og mishandlet.

Som ved vold i nære relasjoner kan man også se en sammenheng mellom overgrep mot dyr og overgrep mot barn og voksne.

Annen alvorlig kriminalitet mot dyr som jeg ønsker å nevne, er seksuelle overgrep. Som ved vold i nære relasjoner kan man se en sammenheng mellom overgrep mot dyr og overgrep mot barn og voksne. I nedlastningssaker kan man finne materiale som viser overgrep mot dyr, enten dyr med voksne eller dyr med barn.

I Nordland er det en rutine at dyrekrim blir varslet i straffesaker med dyr i overgrepsmaterialet. Da kan man undersøke om gjerningspersonen har egne dyr, og om det er grunn til bekymring for dyret. Ved aksjoner mot gjerningsperson blir patruljen bedt om å dokumentere leveforholdene til dyret. De skal være ekstra oppmerksomme på dyrets tilstand, spesielt med tanke på om dyret kan være utsatt for seksuelle overgrep.

Én utfordring i dette arbeidet er at jeg så langt ikke har klart å finne at det er straffbart å oppbevare pornografi med dyr og voksne. Det er altså ikke ulovlig å være i besittelse av materiale som viser overgrep mot dyr som ikke er egenprodusert, selv om dyrevelferdsloven § 14 bokstav c tilsier at det er forbudt å ha seksuell omgang med dyr eller foreta seksuelle handlinger med dyr. Jeg undrer meg over dette. Det er et hull i lovverket som ikke ivaretar rettsikkerheten til dyret, og svekker beskyttelsen og ivaretakelsen av dyret. Ett ønske er at overgrepsmateriale med dyr likestilles med overgrepsmateriale med barn. Dette ville også hatt en forebyggende virkning.

Etterforskning av dyrevelferdskriminalitet er en meningsfull jobb med interessante arbeidsoppgaver og en spennende utvikling. Jeg tror at dyrekrimetterforskerne kan ha en viktig rolle i politiets arbeid med å forebygge og avdekke vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep mot barn.

Takk til alle dere dyktige kollegaer innenfor dyrevelferd som gir de stemmeløse ofrene en stemme og et rettsvern de har krav på. En spesiell takk til Tone Strømsnes Olsen i Økokrim, som bidrar til et fellesskap og erfaringsdeling på fagfeltet. Takk for at jeg ble spurt om å skrive artikkelen. Jeg ser frem til å følge dyrevelferdsfaget på sin vei videre, og lære av andre om alt det gode arbeidet som gjøres på feltet.

Tekst: seniorrådgiver EFE, **June Aasen** ,Økokrim
// June.Aasen@politiet.no

Er det bare søte dyr som utsettes for dyrevelferdskriminalitet?

Anmeldelser av dyrevelferdssaker øker, og antallet er størst i sommerhalvåret. Spennet av trusler innen dyrevelferdskriminalitet er stort, men enkelte arter melder publikum sjelden fra om. De er uten pels og ute av syne.

Økning i anmeldte dyrevelferdssaker

Antall anmeldelser av dyrevelferdssaker økte fra 388 i 2018 til 472 i 2021, tilsvarende 22 prosent.[1] Det er vanskelig å si hva som er årsaken til økningen. Det kan skyldes en reell økning av lovbrudd eller at anmeldelsestilbøyeligheten er påvirket positivt avopprettelsen av dyrekrimgrupper i politidistrikter. Publikum vil muligens ha lettere for å anmelde urett mot dyr når de vet at politiet har egne etterforskere som jobber med dyrevelferd, og slik sett føler at denne typen lovbrudd blir tatt på alvor.

Flest anmeldelser i sommerhalvåret

Antall registrerte straffesaker etter dyrevelferdsloven i 2021 var høyest i sommermånedene juni, juli, august og september. I juni var det hele 113 anmeldelser. Dette er månedene der produksjonsdyr er ute på beite og synlige for folk flest. Det er slik sett økt sannsynlighet for at omverdenen avdekker dyrehold som ikke er bra. Sommerhalvåret er også den tiden hvor mange reiser på ferie og lar kjæledyret være igjen hjemme eller dumper det før de drar.

Tendenser i samfunnet

Økningen i anmeldelsene kan også til dels skyldes tendenser i samfunnet – at folk har større fokus på dyrs ve og vel, oppstår ikke i et vakuum.

Det er økt fokus på hvor maten kommer fra, og om dyrene vi spiser, har hatt et godt liv. Andelen nordmenn som anser seg som vegetarianer, doblet seg på bare ett år mellom 2019 og 2020. I 2021 svarte 23 prosent av forespurte nordmenn at de begrenser eller kutter ut kjøttspisingen. Tendensen viser seg også i en økning i salget av vegetariske og veganske matvarer i butikkene.[2]

> **Antall registrerte straffesaker etter dyrevelferdsloven i 2021 var høyest i sommermånedene juni, juli, august og september.**

Effektivisering av husdyrholdet kan ha påvirket dyrevelferden i noen grad. Fra 1959 til 2015 gikk antall jordbruksbedrifter med mjølkeku ned fra 148 200 til 8800, men like fullt økte den totale kjøttproduksjonen fra 119 000 tonn til 335 000 tonn i samme periode. Også produksjonen av slaktekylling har utviklet seg til en spesialisert produksjon som foregår i få bedrifter.[3]

1. Strasak-kode 5999.
2. «Vegetarboom» i Norge: Kjedene kjemper om morgendagens kunder» – E24, 2021.
3. SSB, Jord, skog, jakt og fiskeri, 2016.

Digitalisering

Digitaliseringen kan også ha medvirket til økningen. Søte katte- og hundevideoer spres på sosiale medier (jeg har selv daglige utvekslinger av spesielt labradorvideoer), og det lages programmer som snakkis-dokumentaren på Netflix «Don't F**k with Cats» fra 2019 og filmer som animasjonsfilmen «Isle of Dogs» (si tittelen høyt, så skjønner du ordspillet). Søte dyr får mye oppmerksomhet på digitale arenaer, og det gjør noe med oss. Det er som om følelsene for dem forsterkes ved at vi daglig utsettes for dette på sosiale medier.

På den andre siden vet vi at enkelte benytter de samme sosiale mediene til å utveksle bilder og videoer av overgrep eller vold mot dyr, og slik kommer i kontakt med likesinnede. Dette er det avdekket eksempler på i det mye omtalte nettverket i Norge som begikk seksuelle overgrep mot hunder. Personer med seksuelle avvik fant hverandre på forum. Chatteloggene var lange og eksplisitte, og overgrepene grove.

Truslene

Som flerkildeanalytiker gjennomgår jeg blant annet informasjoner som omhandler dyrevelferd i etterretningsregisteret. Kriminalitetsbildet de to siste årene omhandler i stor grad vanskjøtsel av produksjonsdyr og kjæledyr, vold mot kjæledyr og seksuelle overgrep mot hunder. Det er altså hovedsakelig pelskledde dyr publikum sender bekymringsmeldinger og tips om.

Ifølge psykologer er noe av årsaken til at vi mennesker blir helt tullete over søte dyr, at de trigger vårt behov for å være omsorgsfulle. De har nemlig såkalte infantile trekk – trekk vi finner hos barn – som rundt ansikt, store øyne, rund kropp og trege, klønete bevegelser.[4] Omsorgsinstinktet vårt er så sterkt at vi får de samme sterke følelsene for en hundevalp som en baby. Slimete skapninger som fisk og slanger eller nebbete fugler får vi lite tips om.

Hvordan har fisken det?

Norsk sjømat er Norges nest største eksportvare, etter olje og gass, og havbruksnæringen står for om lag 70 prosent av sjømateksporten. Sittende regjering har satt seg som mål å legge til rette for videre vekst av havbruksnæringen, så lenge det skjer på en bærekraftig måte og med bedre fiskevelferd.[5]

Hvert år er dyrevelferden i havbruksnæringen gjenstand for kritikk i Veterinærinstituttets Fiskehelserapport. Rekordhøye 54 millioner oppdrettslaks døde før slaktetidspunkt i 2021. I tillegg døde over 30 millioner laks i settefiskfasen. Det ble også satt ut nærmere 41 millioner rensefisk i merder i 2021, disse har en dødelighet på om lag 100 prosent. Både for laksefisk og rensefisk er sykdommer, trengsel, og termisk og mekanisk avlusing forbundet med stress, skader på gjeller, finner, øyne og hud og en stor velferdsutfordring.[6] Selve flyttingen til og fra merder øker også risikoen for skade og død.[7]

Veterinærinstituttet mener økonomien i lakseselskapene er god nok til «å holde ulike plager og sykdommer i sjakk gjennom kortsiktige og symptomatiske tiltak», men at dette ikke bidrar til et fremtidig robust liv. Fokuset i næringen er på økt produksjon og nye teknologiske muligheter for vekst.

> «Omsorgsinstinktet vårt er så sterkt at vi får de samme sterke følelsene for en hundevalp som en baby.

Torskeoppdrett øker

I tillegg er torskeoppdrett under sterk fremvekst langs kysten. Flere søknader om oppdrett av torsk behandles i Kommune-Norge. Også i nasjonale laksefjorder ser oppdretterne mulighet for torskeoppdrett, da disse fjordene kun har forbud mot oppdrett av laksefisk.[8,9]

I forrige periode med torskeoppdrett for 10 til 15 år siden led oppdretterne store tap på grunn av bakteriesykdommen francisellose. I tillegg ble det oppdaget at torsken var vanskelig å temme, og at de selv lagde hull i merden og rømte.[10] Torsken er ingen utpreget stimfisk og vil oppleve trengselen i merdene som et stressmoment. Når arter som ikke er stimfisk, går tett i tett, øker sjansene for sår, skader, og påfølgende sykdom og smitteutbrudd. Torsk er også en bunnfisk, og i oppdrett blir den tvunget til å leve tett sammen i overflaten. Dette

4. Forskning.no, «Hvorfor søte dyr gjør oss tullete», 2017.
5. Hurdalsplattformen, for en regjering utgått fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet, 2021–2025.
6. Veterinærinstituttet, «Fiskehelserapporten 2021», Rapport 2a/2022.
7. NTAES, «Havbruk og fiskeri – verdikjeder, ansvar, lovbrudd», 2021.
8. NRK, Gadus group vil starte torskeoppdrett i Alvundfjorden , 2022.
9. NMF, «Norskekysten tåler ikke et nytt oppdrettseventyr i form av torskeoppdrett».
10. Havforskningsinstituttet, «Torskeoppdrett», 2021.

gir økt eksponering for sykdommer, smitte, og betydelig sjanse for fysiske misdannelser som følge av trykkforskjell etc. Tidligere forsøk på torskeoppdrett viste store problemer med misdannelser hos fisken. Så mye som halvparten kunne ha store fysiske skavanker.[11]

Levendelagring av villfanget fisk

Levendelagring av villfanget fisk, i hovedsak torsk, som settes i merder etter endt fangst med snurrevad, er også blitt en ny trend. Politisk er det vedtatt at levendelagring skal brukes for å sikre tilgang på torsk utenfor sesong. Som gulrot får fiskefartøyene bonuskvote av staten for å drive denne virksomheten.

Spøkelsesfiske og utkast

Både fritidsfiskere og yrkesfiskere etterlater store mengder fiskeredskap i sjøen. Dette skaper ofte såkalt spøkelsesfiske: Fisk, skalldyr og sjøpattedyr blir værende fast i teiner og garn som ikke blir røktet, dør og blir agn for annen fisk. I mars i år ble det eksempelvis funnet 23 døde niser og flere titalls fisk og krabber i 45 garn som trolig har drevet såkalt spøkelsesfiske siden november i Oldervik og Lyngen.

Også utkast av fisk utgjør et dyrevelferdsproblem. Beregninger tilsier at rundt ti prosent av verdens fiskefangst ender som utkast.[12] Det er avdekket utkast av store kvanta fisk også i norske farvann, med den konsekvens at dette verken blir registrert eller utnyttet som ressurs. De fleste fiskene er døende idet de dumpes eller dør ved dumping.

Det er også avdekket at danske trålere som fisker kveite og skate i Skagerak, skjærer av vingene på de levende skatefiskene og kaster individene tilbake i havet. Metoden er lik den som benyttes ved haifiske i Asia – der kun haifinnene benyttes til mat, og de levende individene blir sluppet hjelpeløse tilbake i havet. Fisken selges på fiskeauksjon i Danmark.

Årsakene til dyrevelferdskriminalitet

Årsakene eller motivene for at det begås dyrevelferdskriminalitet, er mangefasetterte og viktige å kartlegge for å kunne iverksette egnede tiltak, både hva gjelder forebygging, avverging og avdekking av lovbrudd.

Personer som begår seksuelle overgrep mot dyr, kan lide av et seksuelt avvik. Enkelte andre synes å ha en noe utforskende eller eksperimenterende holdning. En gjentagende holdning hos flere av dem som forgriper seg seksuelt på dyr, er at dyrene ikke tar skade av handlingene. Dette er tilbakevist av veterinær i fagkyndig uttalelse.

I hjem hvor det foregår vold mot dyr, er det også forhøyet risiko for vold mellom mennesker. I en nylig publisert norsk artikkel fremkommer det at fire prosent av forespurte barn har opplevd at en forelder var voldelig mot kjæledyret i familien, og at det er en betydelig overlapp mellom mishandling av kjæledyr og barnemishandling. Dette understreker hvordan man kan avdekke og forebygge vold mot mennesker når det ved første øyekast er manglende dyrevelferd en står overfor. Ved vanskjøtsel av både kjæledyr og produksjonsdyr har ofte gjerningspersonen svekket helse som følge av rusavhengighet, psykisk lidelse eller annen sykdom.

> « **Metoden er lik den som benyttes ved haifiske i Asia – der kun haifinnene benyttes til mat, og de levende individene blir sluppet hjelpeløse tilbake i havet.**

Bildet er et ganske annet for dyrevelferdsproblemer i havbruksnæringen og fiskerinæringen. Selv om havbruksnæringen til dels taper økonomisk på at matfisk dør før den slaktes og selges, går de fleste selskapene med overskudd år etter år. De burde slik sett ha god nok økonomi til å støtte forskning og utvikling som kan bedre velferden, og ikke bare fokusere på økt produksjon og nye teknologiske muligheter for vekst.

Avslutning

Fisk har ikke uttrykksfulle ansikt som fugler og pelskledde arter. De er heller ikke synlige for publikum fordi de befinner seg under havflaten. Oppdrettsfisk utgjør etter hvert en stor matkilde målt i kvantum. Dyrevelferd ved oppdrett har imidlertid ikke fått på langt nær så mye publisitet som dyrevelferd i produksjonsdyrnæringen på land. I tillegg har regjeringen satt som mål at havbruksnæringen skal øke. Kanskje er det på tide at vi nå retter fokus mot hvordan fisk har det i merder og ved fangst på havet?

11. NMF, «Norskekysten tåler ikke et nytt oppdrettseventyr i form av torskeoppdrett».
12. Havforskningsinstituttet, «Estimering av utkast i norsk kystfiske med garn», 2021.

Tekst: politioverbetjent **Kenneth Didriksen**, Økokrim
// kenneth.didriksen@politiet.no

Statistikk om aktører i dyrevelferdssaker

– Menn, tidligere kjent for politiet

Politiets statistikk for straffesaker viser en lett økende trend for antall anmeldelser registrert som overtredelse av dyrevelferdsloven.

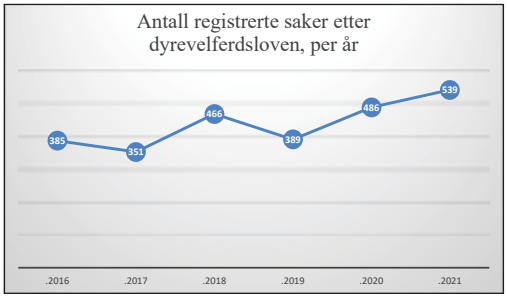

Når vi fra de registrerte sakene i de aktuelle årene sorterer ut personer som er enten mistenkt, siktet eller domfelt, ser vi følgende fordeling:

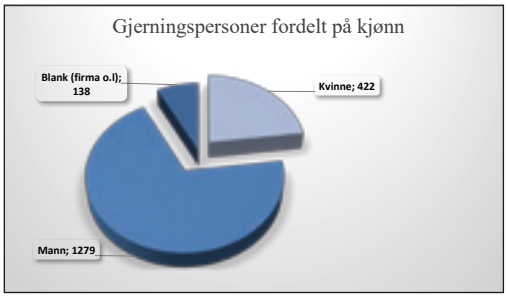

Aldersmessig fordeling viser at alle aldersgrupper er representert blant gjerningspersonene i dyrevelferdssaker, men majoriteten fordeler seg på personer mellom 20 og 60 år.

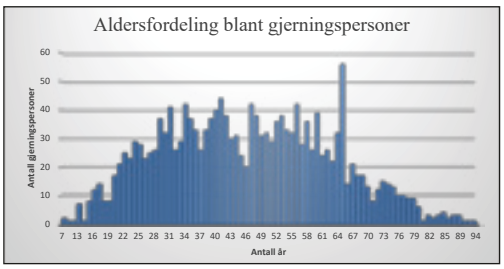

Ved å bryte ned verdiene for kjønnsfordeling på forbrytelseshyppighet ser vi trenden at personer som har en rolle i dyrevelferdssaker, oftest kvalifiserer til å være «fortsatt gjenganger». Det trenger ikke bety at de kun er registeret i dyrevelfredssaker, men at de fleste har en historikk med anmeldelser, eventuelt for andre forhold. At verdiene for «fortsatt gjenganger» er såpass høye, kan skyldes at oppdagelsesrisikoen er relativt lav for dyrevelferdssaker.

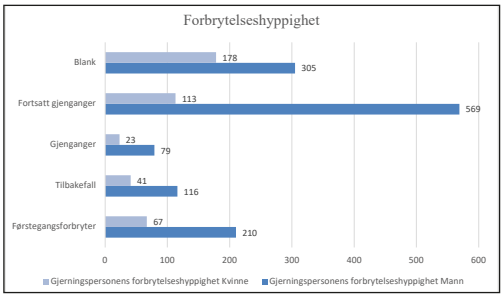

Statistikken kan være nyttig som beslutningsgrunnlag for eksempel for å sette inn tiltak mot førstegangsforbrytere i dyrevelferdsaker, slik at de ikke rekrutteres videre i en uheldig utvikling. Det kan også være aktuelt å agere mot «moduskandidater» som er «fortsatt gjengangere» for å stanse en pågående kriminell virksomhet.

Tekst: etterforsker **Jonatan Andresen**, Agder politidistrikt
Foto: **Fredrik Gustavsen,** Statens naturoppsyn
// jonatan.Andresen@politiet.no

Frå matauk til dyrevelferd

Det er rart med lange tradisjonar – dei kan vere vanskelege å endre. Feller som for berre nokre år sidan var lovlege, har dagens større fokus på dyrevelferd gjort ulovlege. Både «kverkefeller», som kveler dyret, og fotsakser, som held dyret fast i beinet, var tidlegare standard utrustning for ein fangstmann. I dag blir dei rekna som inhumane og er forbodne.

Det er lenge sidan revesaksa ble forboden, og det er heldigvis ikkje mange av desse som blir avdekte lenger. Likevel er det andre typar feller som stadig dukkar opp, sjølv om dei er rekna som inhumane. I jaktsesongen 2021/2022 har Agder politidistrikt hatt nokre meldingar om ulovlege feller, og òg etterforska enkelte av desse som straffesaker.

Ofte vil ulovlege feller vere umerkte, og mange meiner etterforsking av desse vil krevje uforholdsmessig mykje ressursar. I Agder er nokre slike saker likevel etterforska, med fokus på dyrevelferda. Både ulovlege mårfeller og revefeller har vore etterforska. Erfaringane viser at det er mogleg å få resultat av etterforskinga, og den førebyggande effekten er stor ved at ryktet om politiarbeidet spreier seg i miljøa.

> **Erfaringane viser at det er mogleg å få resultat av etterforskinga, og den førebyggande effekten er stor ved at ryktet om politiarbeidet spreier seg i miljøa.**

Regelverk

Det har i Noreg alltid vore reglar rundt jakt og fangst. Utover regulering av jaktbare artar var det i tidlegare tider mest fokus på eigedoms-

↑ Lovleg felle, men sett opp på ein ulovleg måte. Frå Møre og Romsdal.

rett, mens det opp gjennom åra har blitt større og større fokus på human og berekraftig jakt. Dette illustrerer bl.a. formålsparagrafen i forskrift om utøvelse av jakt- fangst og felling (utøvelsesforskriften) og § 15 i naturmangfaldlova. Begge desse presiserer bl.a. at fangst ikkje skal påføre viltet unødig skade og liding. Eit dyr som blir fanga og drepe, blir utsett for liding, men det skal gjerast på ein så human måte som mogleg.

Fangst er heimla i viltlova § 24. Detaljar om regelverket rundt fellefangst finst i hovudsak i utøvingsforskrifta kapittel 9. Først og fremst er det ikkje lov å drive fangst på alle jaktbare artar, berre dei som er ramsa opp i § 30. Av alle desse artane er det berre dei to rypeartane som har kortare fangsttid enn den generelle jakttida.

Utøvingsforskrifta § 33 og § 36 er to paragrafar som det blir synda ein del mot. Alle feller skal merkast med namnet og adressa til brukaren, og bruken av bås og rypesnarer skal meldast inn til kommunen ei tid før jakta startar, med enkelte unntak. At feller ikkje er merkte, gjer naturlegvis kontroll mykje vanskelegare. Det er innteke ein setning i § 33 om at grunneigaren, politiet og statleg naturoppsyn kan fjerne slike feller. Dette lettar behandlinga av saker med umerkte feller.

Det er heller ikkje fritt fram å bruke alle typar feller til fangst. Utøvingsforskrifta § 31 ramsar opp kva slags feller som er lov, eller kva slags eigenskapar fellene må ha. Dette er ein av paragrafane det blir synda mot ved bruk av gamle slagfeller som berre slår over halsen på dyra, såkalla kverkefeller.

Vidare i utøvingsforskrifta § 32 står det at fangstreiskapen skal plasserast slik at han berre rettar seg mot artar som er lov å fangste, og slik at han ikkje er til fare for menneske eller husdyr. Spesielt viktig er det i område der fangbare og ikkje-fangbare artar lever saman, slik som mink og oter. Her må fella tilpassast slik at ho berre kan fangste mink, og ikkje den freda oteren. I område der menneske og husdyr ferdast, må naturlegvis fellene plasserast slik at dei ikkje er til fare for desse. Eitt stygt eksempel på dette er ei stor conibearfelle SNO fann nær hus i Møre og Romsdal i vinter; oppsynsmannen kunne lett fått hovudet sitt inn i fella. Fella var plassert på bakken, med berre granbar og netting over. Ho var ikkje løyst ut, og saka blei ikkje etterforska nærare.

> **Eit stygt eksempel på dette er ei stor conibearfelle SNO fann nær hus i Møre og Romsdal i vinter; oppsynsmannen kunne lett fått hovudet sitt inn i fella.**

For detaljar om kva slags feller som er lovlege, og krav for å selektere fangst, sjå Miljødirektoratet sin vegleiar «Forskrift om utøvelse av jakt, felling og fangst med kommentarer, instrukser og avtaler», som behandlar temaa grundigare. Denne bør òg jegerar og fangstmenn sette seg inn i, for han gir mange gode avklaringar.

← Oppspend felle med åte av hjortehovud. Conibearfella er spend opp, og berre skjult av granbar.

↑ Fella frå Møre og Romsdal besto av ein netting med åte inni, i opninga sto ei conibearfelle.

← Felle funnen i Møre og Romsdal. Denne plasseringa av fella fangar ikkje selektivt og vil vere farleg for mange dyr i området. Fella er her løyst ut av oppsynsmannen.

På same måten som med teinefiske er det òg røkteplikt ved fellefangst. Kor ofte fellene skal røktast, avheng av dyrearten og om dyret skal fangast levande eller daudt. Hovudregelen er éin gang dagleg om viltet blir fanga levande, og éin gang i veka for feller som drep dyret. Det er eigne reglar for snarefangst av rype og fangst av levande gaupe, jerv og mink.

Viltet som blir fanga levande, skal avlivast straks, på ein human og sikker måte etter utøvingsforskrifta § 35. Paragrafen seier òg at kaliber .22 kan brukast til avliving av fleire av artene nemnt i § 30 enn vanlege ammunisjonskrav tilseier.

Etterforsking

Feller er i seg sjølv svært vanskelege å oppdage. Dei blir gjerne sette opp i område med lite ferdsel, dei blir skjulte og er som regel små i storleik. Det er dermed svært vanskeleg å finne ulovlege feller. Når dei likevel blir oppdaga av politiet, oppsynet eller ved tips kan det vere ein gylden sjanse til ta tak i problemet.

Alle feller skal merkast med namnet og adressa til jegeren. Det verkar som dette ofte ikkje blir følgt opp. Det vanskeleggjer SNO sitt oppsynsarbeid og politiet sin jobb med å etterforske sakene, på same måten som ved f.eks. teinefiske.

Mange grunneigarar i Noreg leigar ut jaktretten på eigedommen sin, og andre kan òg ta seg til rette. Det er dermed ikkje gitt at grunneigaren er den som har sett opp feller på eigedommen. Røkteplikta på éin sjekk i veka gjer òg at spaning på fellene kan vere i overkant ressurskrevjande.

I Agder har vi hatt suksess med bruk av skjult kameraovervaking ved funn av mårfelle der fella var umerkt, men òg ulovleg ved at slagmekanismen slo over halsen på dyret, ikkje nakken/kraniet, som lova krev. Denne fella blei etterforska som både ulovleg og inhuman, og saka blei derfor prioritert i dyrevelferdsgruppa. Vedtak frå retten blei henta inn etter straffeprosesslova § 202a fyrste ledd – kameraovervaking på offentleg stad. Her er kravet til strafferamme meir enn seks månaders fengsel, så viltlova og fleire andre miljøkrimlover er aktuelle for denne metoden. Overvakinga må òg vere til vesentleg betydning for etterforskinga, som identifisering av gjerningspersonen må kunne seigast å vere.

Skjult overvaking av fella fordrar naturlegvis at ho får henge oppe vidare, og det kan ta litt tid, då retten må gi løyve bl.a. Om fella skal få stå oppe og fangste eller spennast ned, kan bli ei problemstilling. Eitt viktig moment er grunnlaget for at fella er ulovleg. Når ho er ulovleg på

Mårfeller av gamle typar som slår over halsen på dyret, er i dag forbodne. Foto: Jonatan Andresen

grunn av dyrevelferd eller mangel på tiltak for selektiv fangst, landa etterforskinga i Agder på å spenne ned fella, slik at ho ikkje kunne fangste lenger.

Erfaring tilseier at ein fangstmann sjeldan berre har éi felle ståande ute. Når éi felle er avdekt, bør ein tenke tanken om andre fangsstader. Dersom det er sporsnø eller andre måtar å spore fangstpersonen på, kan sporet leie til fleire feller. Ved ransaking kan ein kanskje finne markeringar e.l. på kart eller sporloggar på GPS som viser fleire feller.

Avslutning

Kvar sesong blir det oppdaga mange ulovlege feller, og det har vore fleire miljøkrimsaker om fellefangst dei siste åra, som HR-2022-666-A (fjellrev fanga i felle) og LE-2017-183841 (skjære fanga med rottefelle).

Dyrevelferda, og tryggleiken for menneske og andre dyr, er viktige element i regelverket rundt fellefangst. Oppdagingsrisikoen er nær null utan aktiv innsats frå politiet eller oppsynspersonellet. Den førebyggande effekten av å etterforske denne typen saker er stor, då kunnskap om politiet sin innsats spreier seg i miljøa.

Sjølv om jakt- og fangsttradisjonane står sterkt i Noreg, blir det med jamne mellomrom sett spørsmålsteikn ved nytten av aktivitetane. Det blir utfordra på kvifor det er jakt på raudlista artar, og folk reagerer sterkt på inhuman jakt. Dette gjeld òg fellefangst, og fokuset på human og berekraftig jakt er viktig. Det blir arbeidd med ei godkjenningsordning for spesifikke feller der bl.a. slagkraft er ei vurdering. Det må òg vurderast andre metodar for å auke dyrevelferda i fangst- og jaktutøving; vil f.eks. eit termisk kikkertsikte i ein elles lovleg jaktsituasjon auke sjansen for human avliving?

Tekst: politioverbetjent og nasjonal miljøkrimkoordinator **Tuva Brørby**, Økokrim
Foto: **Pixabay**
// tuva.brorby@politiet.no

Internasjonal kampanje mot ulovlig handel med truede arter

I perioden 10. februar–31. mars deltok Norge i en internasjonal kunnskapskampanje mot illegal handel med ville dyr og planter.

Kampanjen rettet seg mot politiet og andre kontrollmyndigheter, som Tolletaten, Miljødirektoratet og Mattilsynet, i det enkelte land. Den var utviklet av European Crime Prevention Network (EUCPN) som en del av Europol Empact-Envicrime-samarbeidet norsk politi deltar i, per dags dato med en delegat fra Økokrim. Norge forplikter seg gjennom dette samarbeidet til ulike tiltak ut ifra hvilken av de årlige «Operational Actions» (OA) vi takker ja til. I dette tilfellet deltok vi, sammen med 18 andre land, i en OA mot ulovlig handel med ville dyr og planter. Kampanjen var ett av tiltakene.

Kampanjen hadde tre målsettinger:
Øke kontrollmyndighetenes kunnskap og bevissthet om

- temaet ulovlig handel med ville dyr og planter (definisjon, omfang, konsekvenser)
- hvilke risikoer og konsekvenser den ulovlige handelen medfører, og sammenhengen med annen kriminalitet
- nødvendigheten av en mer effektiv bekjempelse av den ulovlige handelen
- EUs rolle som transitt-, opprinnelses- og destinasjonsregion
- det store mangfoldet av arter, og produkter

av disse, som det handles med
- lover og forskrifter på EU-nivå og internasjonalt nivå
- eksempler på modus operandi, slik som ulovlig netthandel, bruk av kurerer, smugling, osv.

Øke kontrollmyndighetenes kunnskap om hva de skal gjøre når de avdekker kriminalitet knyttet til ulovlig handel med ville dyr og planter, og hvilke kontrollmyndigheter som bør kontaktes på nasjonalt nivå.

Kontrollmyndigheter oppfordres til å delta i opplæring og øvelser om temaet på CEPOLs opplæringsplattform eller i regi av nasjonale institusjoner.

For å oppnå disse tre målsettingene utviklet EUCPN nettstedet wildlifeordeath.com. Der var det en quiz og nyttig informasjon om temaet. Gjennom å ta quizen kunne man lære om et nytt kriminalitetsområde eller teste egen kunnskap, og «slippe et dyr fri» om man svarte rett.

Ett avgjørende element i kampanjen var at det skulle være en felles innsats på flere nivåer: individuelt, nasjonalt og europeisk. I Norge deltok politiet, tollvesenet, Mattilsynet og Miljødirektoratet, og hver etat formidlet informasjon til sitt personell på ulike måter. Politiet informerte om kampanjen på KO:DE og Kilden, og det ble sendt e-post til samtlige politidistrikter med informasjon og oppfordring om å gjennomføre quizen.

Underveis i kampanjen fikk vi resultater på hvor mange som hadde tatt testen i hvert land, og ble oppfordret til å øke innsatsen om deltagertallene var for lave i forhold til målsettingen. Etter at kampanjen var avsluttet, fikk vi de endelige resultatene og en evalueringsrapport, samt et skjema med evalueringsspørsmål til EUCPN.

Sluttresultat

Det var i alt 6900 unike brukere, som i snitt brukte 4 minutter og 28 sekunder på nettsiden som ble opprettet for kampanjen, og nettsiden ble besøkt 27 000 ganger. 6219 personer deltok i quizen. Tabellen under viser hvor mange som tok quizen i hvert av de 19 deltakerlandene.

EUCPN skriver i sin evalueringsrapport at måltallene ble ikke nådd, men de håper at både de som deltok, og de som ikke deltok i quizen, nå kan mer om temaet ulovlig handel med ville dyr og planter, og at de vet hvor de kan finne mer informasjon dersom de har spørsmål rundt dette temaet. EUCPN konkluderer med at kampanjen var en suksess.

Country	Target	Quiz count	% Reached
Bulgaria	60	140	233
Cepol	20	22	110
Croatia	408	170	42
Czech Republic	882	1137	129
Finland	163	207	127
France	4770	841	18
Ireland	275	147	53
Germany	5007	1120	22
Lithuania	60	20	33
Netherlands	707	136	19
Norway	149	126	85
Portugal	946	789	83
Serbia	150	0	0
Slovakia	450	125	28
Slovenia	159	290	182
Spain	4289	312	7
Sweden	357	264	74
Eurojust	50	19	38
Switzerland	320	354	111
Totals	**19222**	**6219**	**32,35%**

← Norge nådde halvparten av det som var satt som landets måltall. Fire land kom over måltallet, mens i Serbia var det ingen som tok quizen.

Tekst: førstestatsadvokat **Hans Tore Høviskeland,** Økokrim
Foto: **Politiet**
// hans.tore.høviskeland@politiet.no

Skjerpet straff for overtredelse av dyrevelferdsloven

Straffene for overtredelse av dyrevelferdsloven er blitt vesentlig strengere enn for bare noen få år siden. Det er ikke uvanlig at det nå idømmes fengselsstraff av en ikke ubetydelig lengde. Samtidig avdekkes det flere grovere overtredelser av dyrevelferdsloven. Utviklingen som har vært på dette område, reiser også spørsmålet om ikke strafferammen etter dyrevelferdsloven bør heves.

Bedre oppfølgning

Strengere straffer og flere straffesaker på dette område viser at samfunnet reagerer når dyr blir utsatt for kriminalitet. At det avdekkes langt flere alvorlige straffesaker, og at de følges opp på en langt bedre måte enn tidligere, mener jeg blant annet skyldes at politiet og Mattilsynet har fått til et bedre samarbeid og en har fått opprettet egne dyrekrimfunksjoner ved alle landets politidistrikter. I tillegg har Økokrim fått et nasjonalt fagansvar for bekjempelsen av dyrevelferdskriminalitet.

De dommer som Høyesterett av avsagt vedrørende overtredelse av dyrevelferdsloven, er svært nyttige verktøy i de fleste straffesakene som gjelder dyrevelferd. Sammen med de andre tiltakene som er gjennomført både i Mattilsynet og i politiet, mener jeg at samfunnet er på vei til å håndtere saker som gjelder kriminalitet mot dyr, på en langt bedre måte enn tidligere.

Utviklingen i lovgivningen

Straffeloven fra 1842 forbød dyreplageri, og Norge fikk sin første dyrevernlov i 1935. Siden den gang har loven blitt revidert flere ganger, og engasjementet for dyrs ve og vel har stadig økt. Dyrevelferdsloven ble vedtatt i 2009 og trådte i kraft 1. januar 2010. Den erstattet dyrevernloven fra 1974. Formålet med loven er å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr. I løpet av disse årene er fokus endret fra å unngå dyreplageri og lidelse til aktivt å legge forholdene til rette for god dyrevelferd. Loven bygger på en grunnleggende premiss om at dyr har en egenverdi, og vernet rekker atskillig lenger enn til å beskytte dem mot vanskjøtsel, mishandling og lidelse.

Det er viktig å være klar over at dyrevelferd også handler om dyrevelferd for fisk, f.eks. i oppdrett[1], opptrening av hunder som såkalt catch-dogs[2] og for viltlevende arter som blir påvirket av menneskelig adferd, herunder i forbindelse med jakt.

1. HR-2016-2507-A – lakselusdom II.
2. LB-2018-126878.

Hvorfor skal vi straffe?

Straff er samfunnets strengeste virkemidler for å hindre uønsket adferd. De må således behandles med respekt, og straffene skal gjenspeile hvordan samfunnet ser på den kriminaliteten som er begått. I saker om dyrevelferdskriminalitet bør ikke straff være det mest sentrale virkemiddel. Mattilsynet vil ofte gi advarsel, pålegg eller tvangsmulkt i de mindre alvorlige sakene. Myndighetene kan også i mange saker stanse ulovlig virksomhet eller ilegge gebyr.

Ofte er det ikke et poeng i seg selv å straffe den enkelte som har brutt loven, men straff viser at samfunnet ser alvorlig på ulovlige handlinger eller unnlatelser som har forårsaket lidelse for dyr. Når handlingene medfører straff, vil det kunne ha en allmennpreventiv virkning. I mange tilfeller er det altså viktig å reagere med straff, for derigjennom å få andre til å avstå fra denne form for straffbare handlinger.

Rettspraksis

Dyrevelferdsloven fastsetter en strafferamme på bot eller fengsel inntil ett år, og inntil tre år ved grove tilfeller. Selv med slike strafferammer, som det også var i dyrevernloven, var det for ikke mange år siden en oppfatning at straffene som tingrettene og lagmannsrettene ila, ikke ble så strenge som overtredelsene skulle tilsi. Heller ikke påtalemyndighetens påstander tydet på noe ønske om strengere straffer. Lovens strafferammer ble langt fra benyttet fullt ut.

Dette ble derimot endret i 2016, da Høyesterett avsa to viktige dommer[3] som gjelder straffenivået ved alvorlig kriminalitet mot dyr. Det var de første dommene som ble avsagt av Høyesterett etter at dyrevelferdsloven trådte i kraft i 2010. Dommene er viktige fordi straffene skjerpes sammenlignet med tidligere praksis. Dette gav signaler både til tingrettene og lagmannsrettene om hvordan straffen skal utmåles i tilsvarende saker.[4]

Det er ikke uvanlig at forsvarere trekker frem eldre saker under sine straffutmålingsprosedyrer. De gir nå liten veiledning. Høyesterett har fra 2016 i en rekke saker om dyrevelferdskriminalitet vist at på dette området er straffene vesentlig skjerpet. Straffutmålingspraksis fra før 2016 er derfor mest egnet til å vise en altfor mild reaksjon.

Lukas-dommen

Lukas-dommen (HR-2016-295-A), som ble avsagt i februar 2016, dreide seg om grov mishandling og drukning av hunden Lukas. Hunden ble bundet fast til et betongrør og kastet utfor en bro, slik at den druknet. Høyesterett gjorde fradrag for tilståelse, og satte fengselsstraffen til 90 dager.

> «Ved fastsettelsen av straff er det først og fremst handlingens grovhet som er styrende. Det betyr at det må stå sentralt hvor mange dyr som rammes, hvor stor lidelse de er påført, og graden av skyld.

Dommen innebærer en vesentlig skjerping av straffenivået sammenliknet med Høyesteretts praksis etter dyrevernloven fra 1974. På bakgrunn av denne høyesterettsdom kan vi nå slå fast at mindre grove overtredelser av dyrevelferdsloven for fremtiden i utgangspunktet vil medføre 120 dagers ubetinget fengsel. Det er et fremskritt i forhold den uklare straffutmålingstilstanden vi tidligere hadde på dette området.

Høyesterett la videre vekt på: Ved fastsettelsen av straff er det først og fremst handlingens grovhet som er styrende. Det betyr at det må stå sentralt hvor mange dyr som rammes, hvor stor lidelse de er påført, og graden av skyld.» Retten la også vekt på at dyr skal behandles med respekt, og at allmennpreventive hensyn tilsier at det reageres med en viss styrke når man har avklart at det foreligger brudd.

Høyesterett uttalte også: «Det bidrar til å gjøre forholdet grovt at domfeltes handling var forsettlig og overlagt – han hadde tid til å kom-

3. HR-2016-295-A – Lukas-dommen. HR-2016-2285-A –Jøa-dommen.
4. På s. 92 i dette nummer av Miljøkrim, under «Nye dommer og forelegg», er det vist til flere tingretts- og lagmannsrettsdommer som gjelder overtredelse av dyrevelferdsloven.

↑ Valper (amerikansk bulldogg) sluppet på kanin.

me på bedre tanker.» Høyesterett tilla imidlertid en viss vekt at domfelte, selv om han burde ha visst bedre, hadde trodd at drukning var en human måte å avlive hunden på. Han hadde nemlig spurt en kamerat om dette var en human avlivningsmåte, noe kameraten hadde bekreftet. Personlig mener jeg at dette skulle ha vært skjerpende. Når han først var inne på tanken om at det kunne være inhumant, mener jeg det heller er skjerpende enn formildende at han kun spurte en kamerat og ikke en fagkyndig person, for eksempel en veterinær. Man må sette seg inn i følgene av en så dramatisk handling.

Jøa-dommen

Bare ti måneder etter at Høyesterett hadde behandlet Lukas-dommen, kom det opp en ny sak om dyrevelferdskriminalitet i Høyesterett (Jøa-dommen, HR-2016-2285-A). Det var trolig denne typen saker Høyesterett så for seg da de henviste til et realistisk straffenivå for de store dyretragediene i Lukas-dommen.

I Jøa-saken sultet 92 storfe ihjel over en periode på to måneder grunnet manglende tilsyn og stell. Straffen for handlingen ble satt til ett år og ti måneder. Det ble gitt to måneders fradrag for tilståelse, slik at den endelige straffen ble ett år og åtte måneder.

Ofte skyldes slike saker at dyreholderen har fått personlig problemer. Før vi fikk dyrevelferdsloven, ble det tillagt vekt i formidlende retning ved utmålingen av straffen. I Jøa-dommen viste Høyesterett blant annet til forarbeidene til dyrevelferdsloven, hvor det fremkommer at personlige problemer skal tillegges begrenset vekt ved utmåling av straff. Dyreholderen hadde samtidig en rekke handlingsalternativer som gjorde at dyretragedien kunne vært unngått. Han hadde imidlertid ikke noe ønske om å påføre dyrene lidelser.

Høyesterett skriver også følgende: «Allmennpreventive hensyn tilsier at det reageres strengt på denne type overtredelser. Straffenivået kan dessuten bidra til å høyne dyrs status og vil gjennom dette kunne ha en holdningsskapende effekt.»

Leo-dommen

I 2017 avsa Høyesterett en ny dom vedrørende overtredelse av dyrevelferdsloven, Leo-dommen (HR-2017-1250-A). Dommen følger opp straffenivået i Lukas-dommen og berører hva

som er vold mot dyr, og hvor grensen mellom lovlig oppdragervold og straffbar vold går.

Dommen gjaldt et tilfelle hvor hunden Leo over noe tid var påført et strømhalsbånd som ledd i oppdragelsen, slik at den skulle lære å ikke bjeffe. Halsbåndet påførte hunden unødig smerte som kvalifiserte til «vold» etter dyrevelferdsloven § 14. Domsgrunnene må forstås slik at det ikke var en grov overtredelse, selv om domsslutningen kan gi et annet inntrykk. Straffen ble satt til fengsel i 15 dager. Dommen er således også et eksempel på den nedre grense for ubetinget fengsel ved overtredelse av dyreveleferdsloven.

Etter å ha sett hen til forarbeidene og en naturlig forståelse av begrepet vold i alminnelig språkbruk, legger Høyesterett til grunn at «vold» omfatter både fysisk og psykisk vold. Voldsbegrepet i dyrevelferdsloven er således videre enn i straffeloven, hvor kun fysisk vold omfattes. At voldsbegrepet i dyrevelferdsloven ikke har det samme innhold som i straffeloven, begrunnes ytterligere med at objektet for handlingen er dyr. De har andre sanser og skiller seg mentalt fra mennesker. Et slikt vidt voldsbegrep har da gode grunner for seg.

Hva gjelder de generelle prinsippene for straffutmålingen, ble uttalelsene fra Lukas-dommen fulgt opp, at det først og fremst er handlingens grovhet som er styrende. Ved den konkrete utmålingen ble det lagt vekt på at Leos eier forsettlig hadde overtrådt bestemmelser som uttrykkelig forbyr bruk av strøm i oppdragelsesøyemed og derigjennom utøvd vold mot hunden. Høyesterett så videre hen til at halsbånd med strøm ble brukt over en nokså lang periode. Nok en gang la retten stor vekt på de allmennpreventive hensyn og viste til den lave oppdagelsesrisikoen, samt at Leo som husdyr var helt prisgitt sin eier.

Straffutmålingen i Lukas-dommen og Jøa-dommen ble ansett å ha liten overføringsverdi ved den konkrete utmålingen, idet denne saken etter Høyesteretts syn var av en helt annen karakter. Den gjaldt ikke grove overtredelser og dyremishandling, men handlinger i oppdragelsesøyemed hvor voldsutøvelsen var liten og Leos eier hadde gode intensjoner.

Jeg mener det her kan reises spørsmål ved om ikke Høyesterett skaper en for stor distanse særlig til Lukas-dommen. Lukas ble utsatt for en nokså kortvarig frykt og smerte. Selv om handlingen i Lukas-saken var mer alvorlig, kan en ikke komme bort fra at Leo på sin side levde med frykt og ubehag som undertrykket hans naturlige hundeatferd i en tredjedel av sitt liv.

Videre kan det stilles spørsmål ved hvor relevant det er at eierens intensjoner var å gi Leo et godt liv, når han går til anskaffelse av ikke bare ett, men noe senere et nytt ulovlig strømhalsbånd, som påførte Leo lidelser og stress.

Kattedommen

I 2019 avsa Høyesterett den såkalte kattedommen (HR-2019-1645-A). En mann hadde avlivet to katter ved å knekke nakken på dem med hendene. Høyesterett fastsatte straffen til fengsel i 45 dager. Lovbruddet ble – noe overraskende – ikke ansett som grovt. Begrunnelsen for avlivingen kunne ikke trekkes inn ved denne vurderingen. Det var ikke grunnlag for å redusere straffen på grunn av tiltaltes personlige forhold, men det ble fastsatt fradrag for hans erkjennelse av de faktiske forholdene.

I denne dom vurderer også Høyesterett hvilken betydning personlige forhold skal ha for straffutmålingen. Forarbeidene til dyrevernloven[5] la til rette for skjerping av straffene ved brudd på dyrevelferdsloven, særlig ved mer alvorlige lovbrudd. Der ble det uttalt at «personlige forhold ikke kan unnskylde alle alvorlige brudd på dyrevelferdslovgivningen og generelt gi grunnlag for lavere straff. Grov dyremishandling er handlinger der straffverdigheten tilsier at strengere straffer bør idømmes.» Til dette uttalte så førstvoterende i Høyesterett: «Jeg oppfatter dette slik at det er noe større åpning for å legge vekt på personlige forhold ved de mindre alvorlige lovbruddene.» (avsnitt 35) I Jøa-dommen er disse forarbeider også omtalt, og der skriver førstevoternde: «Som påpekt i Lukas-dommen avsnitt 19, viser dette sitat – ikke minst avslutningen – at man ikke var tilfreds med domstolens straffutmåling, og at personlige forhold må tre mer i bakgrunnen ved mer alvorlige overtredelser av loven.»

5. Ot.prp.nr.15 (2008–2009), s. 88.

> **Hvis en ikke skal kunne benytte lovens øvre strafferamme ved overgrep i et slikt omfang en her står overfor over for så mange dyr over en så lang periode og med en slik planmessighet, kan retten vanskelig se for seg tilfeller der den kan benyttes.**

Når da Vestre Innlandet tingrett[6] i en nylig avsagt, ikke rettskraftig, dom i formidlende retning legger vekt på tiltaltes personlige problemer, synes ikke dette å være i samsvar med hverken forarbeidene eller høyesterettspraksis. Han ble i denne tingrettsdom dømt til 90 dagers betinget fengsel for blant annet grovt å ikke ha tatt godt nok vare på 700 griser ved ikke å gi dem det stell og de forhold de skulle ha.

Seksuelt misbruk av hunder

I april i år avsa Høyesterett dom mot en mann som hadde overtrådt dyrevelferdsloven ved å ha seksuell omgang med tre hunder[7]. Hundene var misbrukt ved minst 20 anledninger over en periode på sju år, men uten at de ble skadet. Høyesterett kom til at overtredelsen av dyrevelferdsloven var grov, slik at dyrevelferdsloven § 37 andre ledd fikk anvendelse. Det ble lagt vekt på at handlingene utgjorde et markert brudd på de etiske mål for hvordan dyr skal behandles. Det ble videre vist til omfanget av overtredelsene og til at de ikke hadde noe aktverdig formål. Straffen ble fastsatt til fengsel i 75 dager.[8]

Når en fra Lukas-dommen kan slå fast at mindre grove overtredelser av dyrevelferdsloven for fremtiden i utgangspunktet vil medføre 120 dagers ubetinget fengsel, fremstår det noe overraskende at førstvoterende i saken om seksuelt misbruk av hunder ikke følger opp dette, all den tid en kom til at også disse overtredelsene var grove.

Før denne saken ble behandlet av Høyesterett, hadde Høyesterett i en avgjørelse fra 2017 (HR-2017-1282-A, avsnitt 73) behandlet en sak som gjaldt seksuelt misbruk av dyr. Saken var derimot langt mindre alvorlig enn saken fra i år. I saken fra 2017 ble det ansett som et bøteforhold at domfelte ved flere anledninger hadde latt sin hund slikke på sin erigerte penis.

I den senere tid er det dessverre avdekket mange saker som går på seksuelt misbruk av hunder. Den mest alvorlig er saken fra Haugaland og Sunnhordland tingretts dom av 14. desember 2021. I denne sak ble en mann i 40-årene dømt for jevnlige seksuelle overgrep mot minimum 40 hunder, fra ca. 2010 og frem til juni 2020. Han ble også dømt for å ha vært i besittelse av blant annet bilder/filmer av seksuelle overgrep mot barn, samt for å ha delt bilder og film som viste mennesker i seksuell kontakt med hunder på ulike fora på internett.

Tiltalte hadde erkjente forholdene, og tingretten la vekt på dette i formidlende retning. Den øvre strafferamme for forholdet er tre år, og retten var enig med aktor i at overtredelsene isolert sett kvalifiserer til en straff av fengsel i tre år. Retten skrev nærmere om dette: «Hvis en ikke skal kunne benytte lovens øvre strafferamme ved overgrep i et slikt omfang en her står overfor over for så mange dyr over en så lang periode og med en slik planmessighet, kan retten vanskelig se for seg tilfeller der den kan benyttes.»

Ved straffutmålingen ble det også lagt vekt på at overgrepene skjedde i det skjulte, og tydelig viser at husdyr fullstendig er prisgitt menneskene som har ansvaret for dem.
I denne forbindelse er det også skjerpende at overgrep er begått mot hunder som tiltalte har påtatt seg å passe for andre hundeeiere. Disse hundeeierne har vært ukjente med at hundene har vært utsatt for overgrep.

6. Vestre Innlandet tingretts dom av 25. april 2022.
7. HR-2022-737-A.
8. Dommen er nærmere omtalt i dette nr. av Miljøkrim på s. 78

← Amputasjon som følge av skade under ulovlig jakt.

Straff mot foretak

De fleste dommer for overtredelse av dyrevelferdsloven er mot personer, det er få dommer og forelegg mot foretak. Én sak som gir veiledning mot foretak, er slakteridommen (HR-2009-2344-A). Slakteriet hadde utsatt slakting av et parti lam og sauer over en helg, og dyrene ble gjennom helgen gitt feil type fôr. Dette førte til at ti dyr omkom eller måtte avlives, og de øvrige dyrene ble utsatt for betydelige lidelser.

Riktignok gjaldt dette en overtredelse av dyrevernloven og ikke dyrevelferdsloven, men det er verdt å merke seg det førstvoterende i høyesterettssaken blant annet fremhevet: «....er det særlig den allmennpreventive virkning som tilsier at det reageres med straff i dette tilfellet. Som aktor har fremhevet, medfører små økonomiske marginer og krav til stadig økt effektivisering i kjøttbransjen en fare for at hensynet til dyrevelferden kan bli lidende. Brudd på dyrevernloven er dessuten vanskelig å oppdage, noe som også tilsier at det reageres når man har avklart at det foreligger brudd.» Slakteriet ble ilagt en bot på 300 000 kroner. I dag ville nok denne bot blitt noe høyere, ikke minst ut fra uttalelsene i forarbeidene til dyrevelferdsloven og de siste dommene fra Høyesterett.

Et annet eksempel hvor foretak er ilagt bot for overtredelse av dyreveleferdsloven, er Høyesteretts dom i lakselusdom II[9]. Dommen er omtalt senere i denne artikkel.

Dyrevelferdsloven og økonomisk kriminalitet

I noen saker er det begått overtredelse av dyreveleferdsloven og økonomisk kriminalitet. Ett eksempel er reinbedrageridommen. I denne saken ble to reineiere på 34 og 29 år fra Finnmark sommeren 2017 dømt i Hålogaland lagmannsrett[10] til fengselsstraffer på henholdsvis to år og fem måneder og ett år og åtte måneder samt til å betale erstatning, hver på omkring 850 000 kroner.

De ble dømt for å ha bedratt Miljødirektoratet i tilknytning til blant annet ordningen

> **«Som aktor har fremhevet, medfører små økonomiske marginer og krav til stadig økt effektivisering i kjøttbransjen en fare for at hensynet til dyrevelferden kan bli lidende.**

med rovvilterstatning, der de hadde imitert rovviltskader på 19 reinsdyr og så krevd erstatning. Mange av reinsdyrene ble påført de imiterte rovviltskadene, og dermed store lidelser, mens de var i live. Dessuten ble ører skåret uten lovlig grunn. I tillegg ble de dømt for tyveri av 42 reinsdyr, i det vesentligste simler. Begge de domfelte anket lagmannsret-

9. HR-2016-2507-A.
10. LH-2016-171197.

tens dom til Høyesterett, men Høyesteretts ankeutvalg[11] besluttet at ankene ikke ble tillatt fremmet.

Fisk

Det er hovedsakelig dyrevelferdsloven som bidrar til å fremme god velferd for dyr, og da også fisk. Andre lover som kan fremme velferd for oppdrettsfisken, er matloven og akvakulturloven. Forskning har de senere år vist at fisk er likere andre ryggstrengdyr, som pattedyr og fugler, enn det som tidligere var kjent. Fisk kan ikke bare føle smerte, men vil også endre adferd tilsvarende, og mange arter husker slike opplevelser i lang tid.

Hvordan fiskevelferd skal vurderes, er en pågående debatt. Men jeg tror at kunnskapen vi nå har om at fisk ikke bare føler smerte, men også endrer atferd som følge av den, må få konsekvenser for måten vi håndterer oppdrettsfisk på. Utviklingen vil trolig gå mot at det skal stadig mindre til før fisk anses for å være utsatt for unødige påkjenninger eller belastninger, selv om tendensen til nå har vært at så lenge handlinger som utsetter dyr for ubehag, er samfunnsnyttige, tillates de. Innholdet i begrepet dyrevelferd vil endre seg etter hvert som samfunnet endrer seg. Bare de siste årene har det skjedd en tydelig holdningsendring, ved at det skal mindre til for at noe regnes som dyremishandling.

Ved ulovlig fiske, som når garn og teiner ikke røktes og en driver såkalt spøkelsesfiske, kan dyr bli lidende. I en sak ble det nylig avdekket at over 20 niser hadde gått i garn som over lang tid ikke var røktet. De er pattedyr og avhengige av luft for å puste. Dersom en nise går seg fast i et garn under vann, vil den få oksygenmangel og etter hvert drukne. Dette er en sak som nå er under etterforsking.

I høyesterettsdom HR-2016-2507-A (lakselusdom I) ble noen for første gang straffet for overtredelse av dyrevelferdsloven relatert til oppdrettsfisk. I denne saken hadde 16 000 laks dødd av surstoffmangel under flytting før slakting. Videre hadde en tidligere daglig leder i oppdrettsselskapet over en periode på seks måneder gitt bevisst uriktig informasjon om antall lakselus i selskapets anlegg. Saken var klart mer alvorlig enn lakselusdom I.[12] Selskapet hadde hatt mer lus per laks enn tillatt, og hadde ikke satt i verk nødvendig lusebehandling. Luseantallet var så høyt at det gikk ut over fiskevelferden.

Den tidligere daglige lederen var i Hålogaland lagmannsrett blitt dømt til seks måneders fengsel og fradømt retten til å ha en ledende stilling i et selskap som driver virksomhet med produksjon av akvatiske organismer, for to år.

Det Høyesterett behandlet, var påtalemyndighetens anke over reaksjonsfastsettelsen overfor selskapet, som hadde fått en bot på fem millioner kroner i lagmannsretten. Videre behandlet Høyesterett spørsmålet om hvorvidt selskapet skulle miste retten til å utnytte to nye konsesjoner for lakseoppdrett i et tidsrom på to år. Samlet sett var selskapet dømt for å ha oppgitt uriktig informasjon om antall lakselus i anleggene, hatt mer lus per laks enn tillatt, ikke satt i verk nødvendig lusebehandling og sendt inn rapporter om lusetallet for sent. Videre var selskapet blitt dømt for massedød av fisk ved forberedelse til slakting.

> **« Fisk kan ikke bare føle smerte, men vil også endre adferd tilsvarende, og mange arter husker slike opplevelser i lang tid.**

Ved fastsettelsen av botens størrelse uttalte førstvoterende i Høyesterett blant annet:

> *Ved vurderingen av straffenivået i vår sak tar jeg utgangspunkt i at lakselus er et betydelig problem i norsk oppdrettsnæring. Lojal oppfølgning av rapporteringspliktene og samvittighetsfullt arbeid for å beholde lusebestanden nede er helt nødvendig. Både hensynet til dyrevelferden, hensynet til å unngå smitte og forhindre utvikling av resistens og hensynet til næringens renommé og inntjeningsevne tilsier at de som ikke følger regelverket må straffes stengt. (avsnitt 32)*

11. HR-2017-2431-U.
12. HR-2015-103-A.

Høyesterett fastsatte boten til seks millioner kroner og viste til at formålet med bøtestraff er at den skal virke avskrekkende (avsnitt 42).

I formildende retning ble det lagt vekt på at selskapet hadde tilstått alle forholdene i tiltalen, at det var en stund siden de hadde skjedd, og at daglig leder hadde sluttet i selskapet og blitt dømt til en streng straff.

Selskapet ble ikke ilagt rettighetstap. Høyesterett kom til at det ikke forelå fare for framtidig misbruk fra selskapets side, blant annet fordi daglig leder hadde sluttet og selskapet nå hadde god kontroll med lusemengden (avsnitt 57). Rettighetstap kan altså ikke utelukkes, men det må kunne påvises en fremtidig risiko for alvorlige brudd.

Aktivitetsforbud

I de fleste saker om dyrevelferdskriminalitet som kommer for domstolene, blir tiltalte også ilagt aktivitetsforbud.[13] Det kan for eksempel skje ved at en fradømmes retten til å eie og ha dyr. Aktivitetsforbud er et forbud mot fremtidig aktivitet som utelukkende skal benyttes for å beskytte dyret.[14] Aktivitetsforbud er ikke straff, jf. Høyesteretts ankeutvalgs beslutning fra 5. mai 2015.[15]

> **Aktivitetsforbud er et forbud mot fremtidig aktivitet som utelukkende skal benyttes for å beskytte dyret.**

Er strafferammen for lav?

Forarbeidene til dyrevelferdsloven påpeker at domstolene hadde vært tilbakeholdne med å idømme strenge straffer, og at de ikke benyttet den strafferammen som allerede lå i loven. Det var ikke straffebestemmelsen det var noe galt med, men at dens muligheter ikke ble benyttet.

Av den grunn ble ikke strafferammen endret da dyrevernloven trådte i kraft 2010. Dette er nå mange år siden, og det er avdekket en rekke alvorlige dyremishandlingssaker de siste årene. Haugaland og Sunnhordland tingretts dom av 14. desember 2021 gjaldt jevnlige seksuelle overgrep mot minimum 40 hunder fra ca. 2010 og frem til juni 2020. De var så graverende at tingretten mente de i utgangspunktet skulle ha medført tre års fengsel, altså det en maksimalt kan idømme ved overtredelse av dyrevelferdsloven. Saken viser at det dessverre avdekkes så alvorlige overtredelse av dyrevelferdsloven at en stanger i taket på strafferammen. En slik sak mener jeg kunne medført enda strengere straff hvis strafferammen hadde vært høyere.

Videre vil en hevning av strafferammen ha en signaleffekt om at en tar dyrevelferd på alvor. Miljølovgivningen er blitt vesentlig skjerpet de senere år, og de fleste miljølover har nå en strafferamme på hele fem år. Dette er fulgt opp av rettspraksis.[16] Denne utvikling viser at lovgiveren – ikke minst på bakgrunn av en erkjennelse av det økende behovet for å verne miljøet – har vedtatt stadig strengere straffebestemmelser. Når dyrevelferdsloven henger etter i strafferammen i forhold til annen miljølovgivning, kan det fort gi et signal om at dyrevelferdssakene ikke er så viktige. Det blir et uheldig signal. Dette blir ytterligere forsterket når det i Økokrims trusselvurdering for 2022 fremkommer hvor mange og alvorlige trusler det forventes å bli på dette område.

> **Miljølovgivningen er blitt vesentlig skjerpet de senere år, og de fleste miljølover har nå en strafferamme på hele fem år.**

13. Dyrevelferdsloven § 33.
14. Les mer om aktivitetsforbud i Miljøkrim nr. 2, 2021, s. 68 – «Aktivitetsforbud for å beskytte dyr».
15. HR-2015-980-U.
16. Se f.eks. HR-2020-10, avsnitt 17 og 19; HR 2022-666-A, avsnitt 30.

Tekst: masterstudent **Kristin Margrethe Mathisen**
Foto: **Veterinærinstituttet**
// Kristin.M.Mathisen@student.uib.no

Om behovet for og utformingen av straffeloven § 240[1]

Bestemmelsen i straffeloven § 240 om alvorlig miljøkriminalitet har vært i kraft i snart 30 år. Den oppstiller strenge vilkår som markerer en høy terskel for hvilke handlinger som skal regnes som alvorlig miljøkriminalitet. I løpet av årene som har gått siden vedtakelsen, har vi sett en enorm utvikling i fokuset på miljøvern og miljøkriminelle handlinger. Likevel har strl. § 240 vært lite brukt i praksis.[2] Det er blant annet derfor det nå er behov for en ny vurdering av regelverket, jf. Meld. St. nr. 19 (2019–2020). Jeg vil her trekke frem noen betraktninger om behovet for og utformingen av straffeloven § 240.

Trenger vi straffeloven § 240?

Norsk rett har et vidtrekkende og godt regelverk mot miljøkriminalitet.[3] Straffebestemmelsene i de ulike miljølovene skal dekke alle miljøkriminelle handlinger, og fastsetter strafferammer for normalovertredelsene. For de mest alvorlige forholdene suppleres miljølovgivningen av strl. § 240.[4]

Det er imidlertid sjelden det inntreffer eller oppdages så alvorlige overtredelser at straffevilkårene i strl. § 240 er innfridd. Høyesterett har kun avsagt et fåtall avgjørelser knyttet til bestemmelsens vilkår om naturkriminalitet, og på forurensningsområdet har den enda ikke kommet til anvendelse.5[5] Videre viser rettspraksis at strafferammene i strl. § 240 på langt nær utnyttes fullt ut. For den som leser lovteksten, kan det virke lite forutberegnelig dersom en bestemmelse ikke avspeiler realiteten i hvordan overtredelser sanksjoneres. Det kan argumenteres for at strl. § 240 blir stående igjen mer som en verdimarkering enn en reell straffetrussel. Er det behov for bestemmelsen?

« **Det er imidlertid sjelden det inntreffer eller oppdages så alvorlige overtredelser at straffevilkårene i strl. § 240 er innfridd.**

1. Artikkelen bygger på forfatterens masteroppgave om straffeloven § 240, som hun leverte høsten 2021.
2. Meld. St. nr. 19 (2019-2020), s. 19, Melding til Stortinget: miljøkriminalitet.
3. Meld. St. nr. 19 (2019-2020), s. 23.
4. Ot. prp. nr. 22 (2008-2009), s. 122.
5. Se HR-2016-1857-A, Rt. 2005, s. 568, Rt. 2015 s. 838, HR-2022-666-A.

En høy strafferamme har symbolvirkning og preventiv effekt

Miljøkriminalitet truer vårt felles livsgrunnlag.[6] Slike handlinger disponerer for spesielt store skader eller fare for dette, noe som må gjenspeiles i straffetrusselen. Målet om at regelverket skal ha en allmennpreventiv effekt, er særlig fremtredende på miljøkriminalitetsområdet.[7] I hvilken grad det oppfyller formålet om allmennprevensjon, er derfor et sentralt spørsmål i det pågående arbeidet med å vurdere straffebestemmelsene om miljøkriminalitet.[8]

For å avskrekke mot så alvorlige handlinger som rammes av strl. § 240, er det grunn til å operere med strenge strafferammer. Det er viktig at strafferammene i tilstrekkelig grad reflekterer lovbruddets alvor, og viktigheten av den interessen straffebudet beskytter. Videre innebærer heving av strafferammene et markert tiltak med sterk symbolverdi.

Spennvidden i hva slags miljøkriminelle handlinger det kan bli behov for å straffe er i alle fall ikke redusert siden bestemmelsen i strl. § 240 ble vedtatt. Det var også som nevnt lovgivers intensjon å ta høyde for langt mer alvorlige overtredelser enn hva man på lovforberedelsestidspunktet kunne overskue. Behovet for en strafferamme som rekker videre enn de handlinger det er mulig å forestille seg, er et viktig argument for å beholde straffeloven § 240. Videre har det en vesentlig verdi at den høye strafferammen nettopp signaliserer at miljøkriminalitet skal tas på alvor. Denne effekten var en sentral del av begrunnelsen for innføringen av bestemmelsen i utgangspunktet, og er et viktig argument for at den fremdeles har sin rett.

> « Behovet for en strafferamme som rekker videre enn de handlinger det er mulig å forestille seg, er et viktig argument for å beholde straffeloven § 240. Videre har det en vesentlig verdi at den høye strafferammen nettopp signaliserer at miljøkriminalitet skal tas på alvor.

Symbolvirkningen av å ha en miljøbestemmelse i straffeloven

Styrkingen av miljøvernet har bidratt til en holdningsendring i befolkningen generelt. Folk flest anser miljøkriminalitet som moralsk forkastelig. Derfor kan det argumenteres for at det vil ha en ytterligere moraldannende effekt å plassere et straffebud i straffeloven, ettersom det kan oppleves mer stigmatiserende å straffes etter bestemmelser som rammer det lovgiver oppfatter som de mest alvorlige lovbruddene.[9] En straffetrussel mot miljøkriminalitet i straffeloven kan med andre ord ha en særlig preventiv funksjon.

Å plassere bestemmelsen mot den mest alvorlige miljøkriminaliteten i samme lov som andre viktige straffebestemmelser har også en videre symbolvirkning.[10] Det skaper en forventning om at miljøet er en særlig beskyttelsesverdig interesse, og at ulovlige miljøinngrep er kriminalitet som myndighetene skal ta spesielt på alvor.

På den annen side kan det å plassere reglene på et bestemt livsområde samlet, herunder hjemler for straff, gjøre det enklere å finne frem til gjeldende rett og innrette seg deretter.[11] Det kan eksempelvis tenkes at den som driver en virksomhet med behandling av miljøfarlige kjemikalier, primært vil se til forurensningslovens regler for å kartlegge det juridiske landskapet, uten nødvendigvis å undersøke eventuelle straffebud i straffeloven, før ulykken er ute.

Strl. § 240 er utvilsomt en viktig regel. Den beskytter viktige interesser og bidrar til avskrekkelse mot miljøkriminalitet. At bestemmelsen er lite brukt i praksis som følge av strenge terskelvilkår, kan samlet sett ikke trumfe den viktige symbolvirkningen av at straffeloven

6. Ot. prp. nr. 90 (2003–2004), s. 23
7. Se Rt-2012-65 avsnitt 123, Rt-2011-10 avsnitt 17 og Rt-2011-631, avsnitt 50.
8. Meld. St. nr. 19 (2019–2020), pkt. 3.
9. Ot. prp. nr. 90 (2003–2004), s. 19.
10. Se NOU 2002: 4, s. 161 flg. og Ot. prp. nr. 92 (1992-1993), s. 7. Som det fremgår av straffelovkommisjonens delutredning, var likevel symbolvirkningen uten betydning for plasseringen av straffebud.
11. NOU 2002: 4 Ny straffelovs 162 og Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) «Sett inn anførselstegn før Frihet og etter straff forbrytelse og straff», s. 10.

> **En tilsvarende henvisning i strl. § 240 vil etter mitt syn sørge for at ordlyden bedre formidler at bestemmelsen skal være et strengere alternativ for den mest alvorlige miljøkriminaliteten.**

inneholder en bestemmelse som verner om miljøet. Det er derfor god grunn til å beholde straffelovens bestemmelse i § 240 om alvorlig miljøkriminalitet.

Kan straffeloven § 240 utformes på en mer hensiktsmessig måte?

Straffeloven § 240 skal som nevnt være et supplement til miljølovgivningen ved den mest alvorlige miljøkriminaliteten. Bestemmelsen utvider domstolenes vurderingsrom for hvor strengt brudd på miljølovgivningen skal straffes. Dette kommuniseres imidlertid ikke gjennom bestemmelsens ordlyd. Det fremgår kun av forarbeidene.[12] Etter min oppfatning er dette en svakhet ved bestemmelsen, av hensyn til forutberegnelighetsidealet i strafferetten.

Et av lovkravets sentrale formål er «at borgerne ut fra loven skal kunne forstå hvordan de må handle for å opptre lovlydig. Derfor må vi kunne forvente at alle vesentlige kjennetegn ved handlingsnormen kommer til uttrykk i lovgivningen».[13] Det bør derfor vurderes om en eksplisitt henvisning til spesiallovgivningen kan gjøre strafferegelen mer tilgjengelig.

I flere av straffelovens bestemmelser uttrykkes det eksplisitt at man må se til spesiallovgivningen for å identifisere regelen i sin helhet. Dette gjelder blant annet strl. § 190, om ulovlig befatning med skytevåpen mv.; strl. § 231, om narkotikaovertredelser og strl. § 233, om alvorlige alkoholovertredelser. Selv om de er utformet etter en tilsvarende lovgivningsteknikk som strl. § 240, fremstår disse reglene mer tilgjengelige for den som leser lovens ordlyd alene.

Vi finner et tilsvarende eksempel i den danske straffeloven § 196, som hjemler straff for «kvalificerede overtrædelser af miljølovgivningen».[14] Bestemmelsen rammer kun forurensningskriminalitet, men har store likheter med den norske strl. § 240. Én viktig forskjell er likevel at § 196 eksplisitt uttrykker at den rammer kvalifiserte overtredelser «i strid med miljølovgivningen». Det sørger for en mer umiddelbar forståelse av at dens materielle rekkevidde tar utgangspunkt i miljølovgivningen. Dette er godt egnet til å ivareta hensynet til forutberegnelighet.

En tilsvarende henvisning i strl. § 240 vil etter mitt syn sørge for at ordlyden bedre formidler at bestemmelsen skal være et strengere alternativ for den mest alvorlige miljøkriminaliteten. Dessuten kan en slik formulering forenkle domstolens vurdering av om det er anledning til å dømme etter strl. § 240 der det er tatt ut tiltale etter eksempelvis forurensningsloven § 78. Domstolen må da avgjøre om det er tale om «samme forhold», jf. strpl. § 38. En direkte henvisning til miljølovgivningen ville gjøre det enklere for domstolen å anvende den strengeste bestemmelsen der dette finnes passende.

Ett eksempel på domfellelse etter straffeloven § 240 er en dom avsagt av Høyesterett i vinter (HR-2022-666-A). I denne sak ble en mann dømt til 60 dagers ubetinget fengsel for grovt uaktsomt å ha felt en fjellrev. På handlingstidpunktet var fjellrev kategorisert som «kritisk truet» på Norsk rødliste for arter 2015.

12. Ot. prp. nr. 22 (2008–2009), s. 122.
13. Gröning, Husabø og Jacobsen (2019), s. 64.
14. Toftegaard Nielsen, G. m.fl. (2017) *Kommenteret straffelov speciel del*, 11. utgave, s. 269.

Tekst: politiadvokat **Ida Sletsjøe**, Økokrim
Foto: **Pixabay**
// ida.sletsjø@politiet.no

Forslag til nytt miljøkriminalitetsdirektiv – om forslaget, og kva betydning det kan få for norsk miljøstrafferett

Bakgrunnen for forslaget

Miljøkriminalitetsdirektivet (direktiv 2008/99/EF om vern av miljøet ved strafferettslige bestemmelser) er evaluert av EU-kommisjonen. Hensikta var å vurdere om formåla med direktivet er oppnådde, og korleis direktivet fungerer saman med anna regulering på miljø- og strafferettsområdet.

Konklusjonane var skuffande:

- Svært få saker om miljøkriminalitet var etterforska og pådømde i løpet av dei siste ti åra. I tillegg var sanksjonsnivået for lågt til å ha avskrekkande verknad.
- Internasjonalt samarbeid var ikkje systematisk.
- Det blei konstatert betydelege handhevingsmanglar i alle medlemsstatane og på alle nivå i handhevingskjeda (politiet, påtalemakta og domstolane).
- Det var mangel på ressursar, spesialkunnskap og prioritering, og for lite samarbeid og informasjonsutveksling. Overordna, nasjonale strategiar mot miljøkriminalitet mangla.
- Det var mangel på pålitelege, nøyaktige og fullstendige statistiske data om saker på miljøkriminalitetsområdet.

Etter evalueringa vedtok EU-kommisjonen å revidere direktivet. Dei la fram forslag til nytt miljøkriminalitetsdirektiv i desember 2021. Forslaget er eitt av fleire initiativ som spring ut av EU sin «Green Deal».

Heimelen for det nye direktivet skal vere TEUF (traktat om Den europeiske unions funksjonsmåte) artikkel 83 (2). Føresegna gir EU mynde til å gi strafferettslege reglar når det er nødvendig for å sikre effektiv gjennomføring av reglar i EU-samarbeidet, som EU sin indre marknad.

Hovudinnhaldet i forslaget

Forslaget til nytt direktiv er vesentleg meir omfattande og forpliktande enn det gjeldande. Lista over handlingar som skal reknast som straffbare brot (forslaget til nytt direktiv artikkel 3 bokstav a til r), har blitt mykje lenger. Her finn vi no ulike former for forureining, brot på avfallsregelverk, ulovleg skipsopphogging, skade på verneområde, spreiing av framande artar og handel med trua artar og tømmer.

Forslaget angir ei minstestraff for dei ulike lovbrota: minst seks års fengsel for dei fleste som er lista opp i artikkel 3, minst fire år for dei andre, og generelt minst ti år når det er sannsynleg at menneske vil døy eller bli alvorleg skadde (artikkel 5).

> **«Forslaget angir ei minstestraff for dei ulike lovbrota: minst seks års fengsel for dei fleste som er lista opp i artikkel 3, minst fire år for dei andre, og generelt minst ti år når det er sannsynleg at menneske vil døy eller bli alvorleg skadde (artikkel 5).**

Ein viktig del av forslaget er vidare at det stiller ei rad med krav til statane om førebygging av miljøkriminalitet, nok ressursar til å motarbeide slik kriminalitet, og krav til opplæring og bruk av etterforskingsverktøy. Direktivet krev òg at statane skal verne personar eller organisasjonar som varslar om miljøkriminalitet. Krava til førebygging, ressursar mv. er likevel rundare formulert og mindre forpliktande enn reglane i artikkel 3 og 5. Endeleg krev direktivet at statane skal utarbeide ein nasjonal

strategi mot miljøkriminalitet, og sende EU-kommisjonen årleg statistikk som måler arbeidet mot miljøkriminalitet.

Vegen vidare i EU

Forslaget skal nå behandlast i Rådet og Europaparlamentet. Somme representantar i Europaparlamentet har allereie varsla at dei ønsker direktivet skal omfatte fleire lovbrot, som «ecocide». Danmark har varsla at dei ikkje vil rekne seg som forplikta etter direktivet fordi landet har teke atterhald mot deltaking i dei overnasjonale delane av justis- og innanriks-samarbeidet i EU. Det blir interessant å sjå om det elles vil komme reaksjonar på at direktivet går såpass langt i å regulere strafferetten i nasjonalstatane.

Vil det nye miljøkriminalitetsdirektivet bli ein del av EØS-avtalen?

Direktivet frå 2008 er teke inn som ein del av EØS-avtalen. Det er likevel ikkje sikkert at det nye direktivet blir teke inn. Vurderinga av om direktivet er EØS-relevant, er i utgangspunktet eit rettsleg spørsmål. I denne vurderinga må ein blant anna sjå på heimelsgrunnlaget for direktivet. Generelt blir ikkje direktiv vedtekne med heimel i TEUF artikkel 83 (2) tekne inn i EØS-avtalen, og EU har tidlegare utarbeidd ei felles erklæring med EØS/EFTA-statane om at nye regelverk vedtekne med heimel i TEUF artikkel 83 (2) ikkje skal reknast som EØS-relevante. Ein må òg sjå om rettsområdet ligg i kjernen av EØS-avtalen. Det gjer ikkje miljørett. På den andre sida erstattar det nye direktivet eit direktiv som har vore ein del av EØS-avtalen. EØS-komiteen kan velje å ta rettsakter inn i avtalen sjølv om det ikkje finst noka rettsleg plikt til det. Det blir ei politisk vurdering.

Kva betydning får forslaget for norsk rett?

Direktivet regulerer handlingar som allereie er straffbare etter norsk lov. Så ei eventuell gjennomføring i norsk rett vil ikkje medføre at vi må kriminalisere fleire handlingar enn dei som allereie er straffbare etter norsk rett.

Men krava til minstestraff kan gjere at vi må heve strafferamma for visse lovbrot i norsk rett. For eksempel er straffa for brot på grensekryssforordninga (1013/2006/EF) i dag fengsel i inntil to år (forureiningslova § 79 tredje ledd), mens forslaget til nytt direktiv fastset ei minstestraff på seks år for brot på forordninga når det ikkje er ei ubetydeleg mengd avfall som blir overført. Tilsvarande gjeld for import av fluorhage gassar, som etter produktkontrollova § 12 har ei strafferamme på inntil tre år, men som etter direktivforslaget skal ha ei strafferamme på minst seks år.

Sidan forslaget til nytt direktiv er ei oppfølging av «Green Deal», er det mykje fokus på kriminalitetsområde som har samanheng med sirkulærøkonomi, som avfall, produkt og kjemikaler. For eksempel skal forureinings-, avfalls- og produktkontrollovbrot etter direktivet ha ei strafferamme på minst seks år, mens naturlovbrot gjennomgåande skal ha ei strafferamme på minst fire år. Dette indikerer at EU reknar naturkriminalitet, blant anna handel med trua dyreartar, som mindre alvorleg enn forureinings- og avfallslovbrot. Det er ikkje sikkert dette er i tråd med trusselvurderingane eller prioriteringane i Noreg.

> **«** Men krava til minstestraff kan gjere at vi må heve strafferamma for visse lovbrot i norsk rett.

Forslaget til nytt direktiv knyt vidare strafferettslege verknader til «forsett», «medverknad» og «grov aktløyse». Ved gjennomføring av direktivet i norsk rett må omgrepa tolkast i samsvar med ei autonom, EU/EØS-rettsleg forståing av dei, òg i den nasjonale lovgivinga som gjennomfører direktivet. Det er ikkje gitt at EU-domstolen si forståing fullt og heilt samsvarer med den norske forståinga av omgrepa. Denne problemstillinga er for så vidt ikkje ny, for det gjeldande direktivet knyt også strafferettslege verknader til desse omgrepa. Men ho kan kanskje få større betydning i og med at det nye direktivet er meir forpliktande.

←↑ Bildet med trådkorset i hjorten er tatt like før skuddet avfyres; bildet der trådkorset ligger foran hjorten, er tatt like etter at skuddet er avfyrt. Hjorten faller død om like etter bilde to.

Bruk av termisk optikk under jakt på storvilt

Høsten 2021 ble en hjort skutt under jakt på Otterøya i Namsos.

Mannen som felte hjorten, brukte et våpen med såkalt termisk sikte. I tillegg brukte han en håndkikkert med samme type optikk. Mannen ble anmeldt fra flere hold for bruk av kunstig lys i jaktøyemed, jf. viltlovens § 20 tredje ledd. Saken ble henlagt av Trøndelag politidistrikt fordi forholdet ikke var straffbart. Begrunnelsen var at man i en strafferettslig sammenheng ikke kan legge til grunn at termisk optikk faller inn under viltlovens begrep «kunstig lys». Det ble lagt avgjørende vekt på legalitetsprinsippet. Henleggelsen ble etter klage opprettholdt av Trøndelag statsadvokatembeter. Artikkelen omhandler saken og de vurderingene som ledet fram til denne konklusjonen i påtalespørsmålet.

Anmeldelser og senere klager på henleggelsen

Forholdet ble anmeldt av Miljødirektoratet, samt organisasjonene Rovviltets Røst og NOAH – for dyrs rettigheter. Samtlige av melderne påklaget også politiets henleggelse.

Sakens faktum

Mistenkte skjøt den 30. september 2021 en hjort på Otterøya i Namsos. Under jakten benyttet han såkalt termisk optikk, både i form av håndkikkert og kikkertsikte. Det var ingen tvil om sakens faktum. Mistenkte hadde lov til å jakte av grunneier, jakten skjedde innen lovlig jakttid, og fellingen var innenfor fastsatte kvoter. Det forelå ingen mistanke om at jakten medførte unødig lidelse for hjorten eller fare for dette. Det var heller ingen andre holdepunkter for inhuman jakt.

Termisk optikk – virkemåte

Alle objekter med en temperatur over det absolutte nullpunkt (-273,15 °C) avgir varmestråling i det elektromagnetiske spekteret. I dette spekteret, med lange radiobølger i den ene enden og korte, energirike og farlige gammabølger i den andre, kan menneskeøyet bare oppfatte en ytterst liten del av utsnittet mellom ultrafiolett og infrarød stråling.

Menneskeøyet kan altså ikke oppfatte var-

Tekst: FP, Spesiell påtale **Amund Sand**, Trøndelag politidistrikt
Foto: **screenshots fra kikkertsiktevideo.**
// amund.sand@politiet.no

mestråling direkte. Termisk optikk er et teknologisk hjelpemiddel som konverterer den usynlige strålingen over til en skjerm. Teknologien (ofte kalt varmesøkende optikk) «ser» varmestråling i den delen av spekteret hvor objekter avgir elektromagnetisk stråling. Den ser med andre ord det vi kan kalle iboende stråling, mens konvensjonelle nattkikkerter (restlysforsterkere) ser reflektert lys fra sol, måne lyskastere og lykter.

Termisk optikk gir altså brukeren mulighet til å «se» dyr (som avgir varmestråling) i stummende mørke. Dyret er ikke synlig fordi det rettes lys mot det, men fordi den konverterte varmestrålingen lyser tilbake på jegeren i form av et bilde i kikkertsiktet eller håndkikkerten. Bildet viser et omriss av dyret formet av den konverterte varmestrålingen. Funksjonsmåten for termisk optikk kan fullt ut sammenlignes med vanlige fotokamera, termisk optikk omtales også som termiske kamera.

Sakens rettslige side – begrepet «kunstig lys»

Spørsmålet var om jakten var ulovlig fordi det ble brukt kunstig lys, jf. viltlovens § 20 tredje ledd andre punktum. Nærmere bestemt om termisk håndkikkert og kikkertsikte (heretter termisk optikk) er kunstig lys i lovens forstand.

Det nevnes for ordens skyld at kunstig lys er tillatt under nærmere angitte former for jakt og ettersøk. Dette er uttømmende regulert i viltlovens § 20 tredje ledd andre punktum bokstav a)–d). Jakten i denne saken falt uten tvil utenfor disse unntakene. For ordinær jakt på hjortevilt gjelder forbudet mot bruk av kunstig lys. Forbudet gjelder hele jaktutøvelsen, ikke bare selve fellingen. Kunstig lys er derfor heller ikke tillatt ved for eksempel observasjon av vilt under jakten.

Rettskildebildet

Lovteksten inneholder ingen definisjon av begrepet «kunstig lys». Begrepet må derfor tolkes ut ifra en naturlig forståelse av ordlyden samt øvrige rettskilder. Viltloven gir ikke forvaltningen hjemmel til å fastsette forskrifter som ved oppregninger eller på annet måte kan angi nærmere hva som menes med «kunstig lys».

Begrepet «kunstig lys» kom inn i jaktloven av 1899, forløperen til dagens viltlov. I forarbeidene til jaktloven gis en slags definisjon, som naturlig nok er preget av samtidens teknologi. Forarbeidene nevner bål, fordi det er egnet til å «tiltrekke seg og forvirre viltet». Slikt ønsket man antagelig å forby fordi det kunne medføre for hard beskatning av viltbestandene.

Ved senere revisjoner av viltlovgivningen frem til dagens viltlov er begrepet «kunstig lys» videreført, uten at det i forarbeidene er sagt noe mer om begrepets innhold. Ut fra virkemåten til termisk optikk finnes det altså ingen støtte i lovens forarbeider for at slik optikk skal regnes som «kunstig lys». Det finnes heller ingen retts-

> **«** Termisk optikk gir altså brukeren mulighet til å «se» dyr (som avgir varmestråling) i stummende mørke.

praksis som støtter en slik fortolkning av begrepet. I det hele tatt er rettspraksis etter denne lovbestemmelsen ganske begrenset.

Endring av viltloven med ikrafttredelse 1. juli 2021

Ved denne lovendringen ble det innført et nytt unntak fra forbudet mot bruk av kunstig lys. Unntaket, som er tatt inn som ny bokstav d) til viltlovens § 20 tredje ledd andre punktum, gjelder bruk av kunstig lys ved nærmere angitte former for jakt på villsvin.

Av forarbeidene til lovendringen – Prop. 149 L (2020–2021) – fremgår at Landbruks- og matdepartementet mener termisk optikk er å anse som «kunstig lys» etter gjeldende rett, med andre ord at dette har vært praksis «i alle år». Så gjør man et unntak for nærmere definerte former for jakt på villsvin, jf. ny bestemmelse i viltlovens § 20 tredje ledd annet punktum bokstav d).

Disse uttalelsene i forarbeidene reiser to spørsmål:
1) Var det gjeldende rett før 1. juli 2021 at termisk optikk er å anse som «kunstig lys»?
2) Innebærer lovendringen at termisk optikk etter 1. juli 2021 er å anse som «kunstig lys»?

Spørsmål nr. 1: Var det gjeldende rett før 1. juli 2021 at termisk optikk er å anse som «kunstig lys»?

Som nevnt finner man ingen klar støtte for dette hverken i ordlyden, lovens forarbeider eller rettspraksis.

Når det gjelder juridisk teori, har lagdommer Halvor Aas skrevet en artikkel om «viltlovens § 20 og bruk av kunstig lys under jakt» i Lov og Rett, 7. utgave 2017. Etter en oppsummering av relevante rettskilder konkluderer Aas med at termisk optikk ikke kan regnes som kunstig lys i lovens forstand. Det er særlig lagt vekt på lovens ordlyd, reelle hensyn, rettspraksis og forarbeidene til bestemmelsen. Aas er også tydelig på at legalitetsprinsippet under enhver omstendighet må medføre at loven i alle fall ikke kan fortolkes slik i en strafferettslig sammenheng.

Ved tolkning av loven kan det være relevant å legge en viss vekt på forvaltningens egen forståelse og praktisering av handlingsnormer på sitt forvaltningsområde. I dette tilfellet er det imidlertid klare holdepunkter for at forvaltningens syn ikke har den nødvendige forankring i rettskildene. Så vidt vites eksisterer det heller ingen forvaltningspraksis (vedtak eller andre rettslig bindende beslutninger) som er i tråd med den tolkning forvaltningen mener er riktig.

Etter dette ble det i vår sak lagt til grunn at termisk optikk etter gjeldende rett før 1. juli 2021 ikke var å anse som «kunstig lys» etter viltlovens § 20 tredje ledd andre punktum.

> Etter en oppsummering av relevante rettskilder konkluderer Aas med at termisk optikk ikke kan regnes som kunstig lys i lovens forstand.

Spørsmål nr. 2: Innebærer lovendringen og forarbeidene at termisk optikk etter 1. juli 2021 er å anse som «kunstig lys»?

I proposisjonen gir departementet altså uttrykk for at termiske sikter allerede er å anse som «kunstig lys» etter gjeldende rett. Det hører imidlertid med til historien at Landbruks- og matdepartementet i samarbeid med Klima- og miljødepartementet utarbeidet et høringsnotat datert 5. oktober 2020 i forbindelse med lovendringen. I notatet ble det også lansert et forslag om en ny § 20a med en generell og klargjørende definisjon av begrepet «kunstig lys». Forslaget ble imidlertid trukket og dermed ikke behandlet videre i proposisjonen. I stedet valgte departementet altså å gjengi en fortolkning av hva man mener er riktig forståelse av begrepet. Denne fortolkningen er fremstilt som gjeldende rett i proposisjonen.

Under behandlingen av proposisjonen i Stortingets næringskomite får denne vurderingen ikket ilslutning. Komiteen ber departementet jobbe videre med og fremme et forslag til bestemmelser i viltloven som klargjør hva som menes med begrepet. I sin innstilling (Innst. 604 L (2020–2021), pkt. 2) bemerker komiteen:

Komiteen er kjent med at håndholdte kikkerter, kameraer og mobiltelefoner de siste årene har fått digital teknologi og forbedret optikk som også kan ha restlysforsterkende egenskaper.

Komiteen registrerer at departementet foretar en tolking av begrepet «kunstig lys» i stedet for å fremme forslag til en konkret definisjon av dette begrepet i viltloven. Komiteen registrerer at departementet erkjenner at det eksisterer uklarheter når det gjelder hvordan ny teknologi skal vurderes opp mot viltlovens forbud mot bruk av kunstig lys, og slutter seg til at det kan være krevende å foreta slike vurderinger.

Komiteen mener derfor at det må gjøres en utredning med sikte på å avklare definisjonen av begrepet «kunstig lys» i viltloven. En slik utredning bør blant annet se nærmere på følgende:

– Avgrensning mellom håndholdte enheter og våpenmonterte enheter.

– Om det er i strid med intensjonen i viltloven å forby digitale enheter til observasjon og videoopptak hele døgnet, som håndholdte enheter, basert på om utstyret potensielt kan brukes i dårlig lys.

På denne bakgrunn fremmer komiteen følgende forslag: «Stortinget ber regjeringen gjøre en utredning med sikte på å avklare definisjonen av begrepet «kunstig lys» i viltloven, og hvilke prinsipper som bør legges til grunn for en ny bestemmelse om dette i viltloven, i forbindelse med det pågående arbeidet med modernisering av viltloven.»

Komiteen viser til at det pågår et arbeid med å gjennomgå og modernisere viltloven, men denne lovprosessen vil foregå over en lengre periode, da det er et omfattende ar-

beid som innebærer en revisjon av hele loven.

Komiteen er bekymret for at den foreslåtte endringen kan innvirke på jakt etter andre arter der det er unntak fra det generelle forbudet mot bruk av lys. Det vil være snakk om en ikke tilsiktet innsnevring av adgangen for enkelte arter. Et eksempel på dette er at det gjennom proposisjonen (forarbeider) innsnevres hva som menes med kunstig lys. Komiteen mener dette er spørsmål som naturlig hører hjemme i revisjonen av loven.

Komiteen understreker at den foreslåtte endringen kun skal gjelde jakt på villsvin.

Disse merknadene er det nærmeste vi kommer et uttrykk for lovgivers vilje. Det er vanskelig å forstå dem på annen måte enn at det etter lovgivers syn ikke er tilstrekkelig klargjort hva som menes med begrepet «kunstig lys» i viltloven, og at dette må avklares i lovs form i forbindelse med den pågående revisjonen av viltloven.

I vår sak la vi etter dette til grunn at lovendringen i 2021 ikke medførte noen endringer i forhold til hva som anses som «kunstig lys» i lovens forstand. Følgelig kan termisk optikk fortsatt ikke anses som «kunstig lys».

Kravet til klar lovhjemmel – tolkning av handlingsnormer på strafferettens område

Etter Grunnloven og den europeiske menneskerettskonvensjon kan ingen straffes uten hjemmel i lov. I dette prinsippet ligger det også et krav om klarhet og forutsigbarhet, slik at folk kan innrette sine aktiviteter etter regelverket. Kravet gjelder ordlyden i lovverkets mange handlingsnormer. Dersom normen er uklar, hjelper det lite om øvrige rettskilder (for eksempel forarbeider) kan gi ordlyden et meningsinnhold som tilsier at handlingsnormen er krenket. Dette gir føringer for en streng fortolkning av handlingsnormer innen strafferettspleien.

Hjemmelskravet er helt sentralt i strafferettspleien, noe som er understreket flere ganger av Høyesterett. Som eksempel kan nevnes Rt-2014-238 (hønsehaukdommen). I avsnitt (18), med videre henvisning til Rt. 2012, s. 313, uttrykkes blant annet: «Det er uansett ikke avgjørende hva lovgiver måtte ha ment, når en eventuell lovgiverintensjon ikke har kommet tydelig til uttrykk i loven». Videre fremheves det at «straffbarheten må følge av loven, og at manglende støtte i ordlyden ikke avhjelpes ved at forholdet er klart straffverdig, og at lovgiver utvilsomt ønsket å ramme det». Høyesterett har også i flere senere avgjørelser klart uttrykt betydningen av lovkravet i strafferetten, se f.eks. HR-2016-1458-A, avsn. (8).

I det aktuelle lovspørsmålet er det ingen tvil om hvordan Miljødirektoratet og Landbruks- og matdepartementet mener begrepet «kunstig lys» skal tolkes – altså at det omfatter termisk optikk. Tolkningen har imidlertid ingen klar støtte i lovens ordlyd. Øvrige primære rettskilder, som forarbeider, rettspraksis og reelle hensyn, støtter som nevnt heller ikke denne tolkningen.

Videre har stortingskomiteen, i forbindelse med lovendringen som trådte i kraft 1. juli 2021, ikke sluttet seg til fortolkningen. Komiteen avviser heller ikke at den kan være riktig, men dette bidrar ikke til å avklare hjemmelsgrunnlaget.

I forbindelse med klagebehandlingen i vår sak anførte Miljødirektoratet at Regjeringsadvokaten i sin kommentar til bestemmelsen i Juridika gir støtte til direktoratets tolkning. Det kan godt være riktig, men vår vurdering var uansett at loven og rettskildebildet for øvrig er så uklart at straff ville være i strid med kravet om klar lovhjemmel.

Etter de overveielser og vurderinger det nå er redegjort for, ble saken henlagt fordi mistenktes forhold ikke er straffbart.

> **Følgelig kan termisk optikk fortsatt ikke anses som «kunstig lys».**

Sluttbemerkning

Denne saken har vakt stor oppmerksomhet i mange miljøer som er opptatt av jaktutøvelsen i Norge. Bruk av termisk optikk og annen moderne teknologi er omstridt, både hva som er tillatt, og hva som bør være tillatt. Noen endelig avklaring på om termisk optikk skal være tillatt eller ikke ved jakt i Norge, bringer denne saken selvsagt ikke. En endelig avklaring krever ny og tydelig lovgivning.

Viltloven er nå under revisjon. Hva som blir utfallet med hensyn til bruk av termisk optikk og annen teknologi, gjenstår å se. Det er som er sikkert, er at tiden for revisjon er overmoden. Utviklingen har for lengst løpt fra flere av lovens bestemmelser om utøvelse av jakt.

Tekst: statsadvokat **Maria Bache Dahl**, Økokrim
Foto: **iStock**
// maria.bache.dahl@politiet.no

21-091620MED-TRAB/TSAV

Litauisk mann dømt for arbeidslivskriminalitet

Den 26. januar i år ble en 43-årig litauisk mann dømt til fengsel for arbeidslivskriminalitet. Dommen er rettskraftig. Mannen hadde drevet virksomhet gjennom sitt eget enkeltpersonforetak innenfor bygg- og anleggsbransjen. Virksomheten hadde en rekke ansatte, også disse hovedsakelig fra Litauen.

I 2017 hadde mannen påtatt seg et oppdrag med å bygge om et råloft til leiligheter i en bygård i Oslo. Arbeidstilsynet gjennomførte flere tilsyn på byggeplassen, og avdekket forholdene som ledet fram til etterforskning og domfellelse. Blant annet avdekket tilsynet flere brudd på plikten til å tilrettelegge arbeidsplassen med garderobe, spiserom og toalett, og at flere av arbeiderne på byggeplassen ikke hadde HMS-kort. De ansatte sa de jobbet lange dager og ikke hadde mottatt lønn for alt arbeidet de hadde utført.

Arbeidstilsynet anmeldte forholdene til politiet. Anmeldelsen omfattet også uriktig forklaring til offentlig myndighet og dokumentfalsk, begått i forbindelse med at Arbeidstilsynet krevde fremlagt timelister og dokumentasjon for lønnsavregninger. I tillegg mente tilsynet at mannen ikke hadde betalt minstelønn etter allmenngjøringsforskriften.

Etterforskningen viste seg utfordrende. For det første var det vanskelig å bringe på det rene nøyaktig hvor mye arbeiderne rent faktisk hadde mottatt i lønn. Både arbeidsgiver og arbeidstakere var enige om at lønn hadde blitt utbetalt både i kontanter og ved bankoverføringer i Litauen. I tillegg hadde arbeiderne disponert bolig som arbeidsgiveren leide.

For det andre var det vanskelig å få alle relevante vitner i tale. Avhør av mannens regnskapsfører ble for eksempel avgjørende for posten om dokumentfalsk, ettersom det var hun som hadde sendt inn de aktuelle dokumentene til Arbeidstilsynet på den næringsdrivendes vegne. Regnskapsføreren lot seg ikke avhøre uten rettsanmodning til Litauen, og vi måtte dermed vurdere hvor mye tid og ressurser etterforskningen av akkurat denne siktelsesposten rettferdiggjorde.

> **«Anmeldelsen omfattet også uriktig forklaring til offentlig myndighet og dokumentfalsk, begått i forbindelse med at Arbeidstilsynet krevde fremlagt timelister og dokumentasjon for lønnsavregninger.**

Tiltalen endte opp med langt færre poster enn de som var anmeldt. Flere poster, blant

annet underbetaling, dokumentfalsk og uriktig forklaring til offentlig myndighet, ble henlagt på bevisets stiling. På den annen side ble mannen også tiltalt for manglende bokføring – et forhold som var anmeldt separat av Skatteetaten etter noe tids etterforskning.

Hovedforhandling ble gjennomført i januar 2022. Her vitnet tre av de berørte arbeiderne, enten ved personlig oppmøte eller via videolink. Mannen hadde delvis erkjent flere av forholdene. Fra politiets ståsted fremsto det imidlertid rart at enkelte av postene overhodet ble bestridt – saken burde ha gått som tilståelsessak. For eksempel erkjente mannen ikke straffeskyld for manglende bokføring, under henvisning til at han hadde satt oppgaven ut til en ekstern regnskapsfører og dermed mente seg fri for ansvar.

Et generelt inntrykk var at mannen hadde gjort lite eller ingenting for å sette seg inn i og overholde regler for den typen virksomhet han drev. For eksempel erkjente mannen åpent at arbeiderne først skulle få betalt når han selv fikk oppgjør fra sin oppdragsgiver. Da prosjektet strandet med manglende fremdrift og byggherren holdt tilbake betalingen, overførte mannen den økonomiske risikoen til arbeiderne, som da ikke fikk utbetalt lønn.

I Ringerike, Asker og Bærum tingretts dom ble mannen dømt til fengsel i 25 dager for bokføringslovbrudd, brudd på plikten til å betale overtidstillegg og tilrettelegge arbeidsplassen, og for manglende HMS-kort på bygge- og anleggsplasser. I den konkrete straffutmålingen kompenserte retten for lang saksbehandlingstid. Tingretten tvilte seg imidlertid fram til en straffutmåling i tråd med aktoratets påstand – retten mente at straffepåstanden var for mild. Mannen ble også dømt til å tåle inndragning og til å betale erstatning til to av arbeiderne for manglende overtidstillegg.

Mannen arbeider fortsatt i bygge- og anleggsbransjen i Norge – dog gjennom andre selskaper, hvor han selv ikke har formelle lederverv. Allerede tilsynene i 2017 avdekket at det var uklare grenser mellom mannens egen virksomhet og den virksomheten som ble drevet av andre foretak og personer. Sånn sett hadde det liten betydning at mannens eget enkeltpersonforetak gikk konkurs i begynnelsen av 2018. Én positiv konsekvens av etterforskningen var at politiets undersøkelser foranlediget brannverntilsyn på den felles bopelen til domfelte og arbeiderne. I den forbindelse ble mangler knyttet til varslingsutstyr, slukkeutstyr og rømningsforhold utbedret.

> **Et generelt inntrykk var at mannen hadde gjort lite eller ingenting for å sette seg inn i og overholde regler for den typen virksomhet han drev**

Økokrim har intensivert sitt arbeid for å bekjempe arbeidslivskriminalitet og har blant annet etablert et eget a-krimprosjekt for å straffeforfølge større kriminelle aktører på området og forebygge slik kriminalitet.

Tekst: konstituert statsadvokat **Stian F. Hermansen** ved Oslo statsadvokatembeter, aktor i saken for Høyesterett
// Stian.F.Hermansen@statsadvokatene.no

Viktig høyesterettsdom om dyrevelferd

Nærmere femti år etter at den såkalte sodomiparagrafen i den tidligere straffeloven ble opphevet, avsa Høyesterett 8. april 2022 sin første dom hvor forbudet i dyrevelferdsloven § 14 første ledd bokstav c mot seksuell omgang med dyr var hovedsaken. Høyesterett skulle ta stilling til om lovbruddet var grovt eller simpelt, og utmåle straff.

Sakens bakgrunn

Saken gjaldt seksuell omgang med tre hunder ved til sammen 20 anledninger over en periode på sju år. Den seksuelle omgangen skjedde blant annet ved at hundene penetrerte domfelte analt. Ingen av hundene ble undersøkt etter overgrepene, men etter uttalelser fra sakkyndige måtte man legge til grunn at dyrene ikke hadde blitt påført noen lidelse eller smerte som følge av de straffbare handlingene.

Domfelte hadde anket både lovanvendelsen og straffutmålingen til Høyesterett etter å ha blitt dømt for grov overtredelse av dyrevelferdsloven i begge tidligere instanser. Straffen hadde blitt satt til fengsel i fem måneder i tingretten og 90 dager i lagmannsretten. I tingretten ble domfelte også fradømt retten til å dra omsorg for dyr inntil videre, men anken over rettighetstapet ble nektet fremmet av lagmannsretten.

Også Høyesterett kom til at overtredelsen var grov, men satte straffen ned til 75 dagers fengsel.

Grov overtredelse uten lidelse hos dyret

Tidligere saker om brudd på dyrevelferdsloven har stort sett dreid seg om vold og/eller avliving, eller vanskjøtsel av dyr. Der har dyrenes smerte, frykt og lidelse vært sentrale elementer under vurderingen av om lovbruddet var grovt eller simpelt, og for straffenivået. Et av de viktige spørsmålene for Høyesterett i denne saken var derfor hvilken betydning det skulle få – både for lovanvendelsen og straffutmålingen – at dyrene ikke hadde blitt påført lidelse eller smerte.

> **« I tingretten ble domfelte også fradømt retten til å dra omsorg for dyr inntil videre, men anken over rettighetstapet ble nektet fremmet av lagmannsretten.**

HR-2022-737-A

Derimot var omfanget i tid og antall gjentakelser, og dermed varigheten og graden av utvist skyld, større enn i de tidligere sakene for Høyesterett. Etter mitt syn kom disse momentene der mer i bakgrunnen fordi de var mindre aktuelle, ikke fordi de generelt skal tillegges mindre vekt. Høyesterett ender da også opp med å legge vekt på disse momentene i grovhetsvurderingen, i tillegg til det momentet at en av hundene var lånt med det for øye å misbruke den seksuelt, etter avtale med eieren.

Det som imidlertid er viktigst med dommen etter mitt syn, er at den uttrykkelig følger opp lovgivers uttalte vilje i dyrevelferdsloven § 3 om at dyrs egenverdi skal anerkjennes, idet Høyesterett uttaler at handlingene innebærer «et markert brudd på de etiske mål for hvordan dyr skal behandles». Dette var ment å være en av de grunnleggende forskjellene mellom den gamle dyrevernloven og dyrevelferdsloven. Der dyrevernloven skulle sørge for nettopp dét, et vern mot mishandling, vanskjøtsel og lidelse, skulle dyrevelferdsloven i tillegg ha et mål om at dyr skal ha det godt og trives, slik det framgår av Ot.prp. nr. 15 (2008–2009), pkt. 1.4.1. Velferd er altså noe mer enn å ikke ha det vondt.

> **Det som imidlertid er viktigst med dommen etter mitt syn, er at den uttrykkelig følger opp lovgivers uttalte vilje i dyrevelferdsloven § 3 om at dyrs egenverdi skal anerkjennes.**

Et annet poeng Høyesterett peker på, er at den seksuelle omgangen er egnet til å skape ubehag for dyrene. Dette bygger etter mitt syn på uttalelser i Lukas-dommen (HR-2016-295-A). Den regnes som en av de grunnleggende dommene om brudd på dyrevelferdsloven, og gjaldt avliving av hund ved drukning med søkke. I den saken måtte det legges til grunn at hunden var påført alvorlige belastninger i noen få minutter. Likevel sier Høyesterett allerede der at det avgjørende er om handlingen er egnet til å skape lidelse og frykt, ikke om dyret faktisk led. Dette trekkes i vår sak videre til å gjelde også «et visst ubehag». Høyesterett anerkjenner også her at dyr er sansende vesener med et følelsesliv som er bestemmende for deres velferd.

Ubegrunnet straffutmåling

Når det gjelder straffutmålingen, er domsgrunnene langt mindre fyldige. Høyesterett tar et aktivt valg og senker straffen fra lagmannsrettens 90 dager – samme resultat som i Lukas-dommen – til 75 dager, men uten noen nærmere begrunnelse. Vi står derfor fortsatt uten noen begrunnet konkretisering av straffenivået for seksuell handling eller omgang med dyr.

> **Høyesterett anerkjenner også her at dyr er sansende vesener med et følelsesliv som er bestemmende for deres velferd.**

Påtalemyndigheten mente også her at handlingens omfang, gjerningspersonens skyldgrad, samt etiske betraktninger om behandling av dyr skulle komme klart til uttrykk. Avlivingsdommene kan i alle fall ikke utgjøre noe tak for straffutmålingen ved seksuell omgang. Avliving av dyr er lovlig i seg selv og kan til og med skje med dyrets beste i tankene, slik forholdet delvis var i Lukas-dommen. Det er metoden som kan være straffbar. Seksuell omgang med dyr er til sammenligning aldri lov, utføres som oftest kun for gjerningspersonens egen nytelse, og kan vare over lengre tid og med flere gjentakelser. Dette kommenteres ikke av Høyesterett, og er etter mitt syn en svakhet ved dommen.

Høyesterett kunne også ha benyttet anledningen til å gi noen generelle utgangspunkter for straffenivået for seksuell omgang med dyr. I underinstansene er det de senere årene avsagt flere dommer for slike handlinger, uten at man har hatt noen føringer fra Høyesterett å støtte seg til. Veldig mye tydeligere har det dessverre ikke blitt med denne dommen.

Viktig avklaring

For dyrevelferden er det uansett prinsipielt viktig at Høyesterett viser at det ikke er avgjørende at dyret har lidt for at lovbruddet skal anses som grovt. Dette viser at domstolene tar lovgivers signal om å ta dyrs egenverdi, velferd og rett til å bli behandlet med respekt på alvor.

Tekst: FP, Spesiell påtale **Amund Sand**, Trøndelag politidistrikt
Foto: **Pixabay**
// amund.sand@politiet.no

Dom på inndraging for snøscooterkøyring

Trøndelag tingrett avsa 2. april 2022 ein dom som gjaldt ulovleg snøscooterkøyring mv. Domfelte er ein tidlegare ustraffa mann. Han fekk ei bot på kr 24 000 og måtte tole delvis inndraging av verdien på snøscooteren med kr 50 000. Domfelte har anka straffutmålinga og inndraginga.

Bakgrunnen for saka

I januar 2021 køyrde domfelte og tre kameratar snøscooter i utmarka i Midtre Gauldal kommune. Køyringa var ulovleg og gjekk føre seg med snøscooterar utan nummerskilt. Domfelte mangla òg førarrett for snøscooter.

Køyringa blei observert av to representantar for Statens naturoppsyn (SNO), som bestemde seg for å gjennomføre ein kontroll. Då domfelte og dei tre andre oppdaga SNO, stakk dei av i stor fart i ulike retningar, men domfelte fekk motorproblem og blei innhenta av SNO. Saka blei så meld til politiet.

Eit belasta område for ulovleg motorferdsel

Området der køyringa skjedde, har i ei årrekke vore belasta med mykje ulovleg køyring med snøscooter. Køyringa verkar delvis organisert på det viset at fleire opererer saman, og at dei utvekslar informasjon om når SNO kan vere i området. Det har i dei seinare åra blitt meir vanleg at dei køyrer utan nummerskilt, noko som gjer kontroll vanskelegare. Vidare er det blitt meir vanlig at dei som køyrer ulovleg, stikk frå kontrollar. Dei bruker gjerne raske snøscooterar som lett kan køyre frå det utstyret SNO og politiet disponerer. Det har elles blitt ein praksis at dei som køyrer ulovleg, spleisar på bota til den som blir stoppa og bøtelagd. Endeleg skal det nemnast at det verkar som den ulovlege køyringa har ei viss støtte og aksept i lokalbefolkninga.

> **Det har elles blitt ein praksis at dei som køyrer ulovleg, spleisar på bota til den som blir stoppa og bøtelagd.**

I tingretten var det bevisføring omkring desse tilhøva. Påtalemakta meinte at for denne forma for ulovleg motorferdsel er bøtestraff aleine ikkje tilstrekkeleg for å oppnå ein

22-006737MED-TTRO/TTRD

allmennpreventiv effekt. Vidare at tunge, allmennpreventive omsyn gjer seg gjeldande på miljørettsområdet, og at det derfor òg bør reagerast med inndraging i desse tilfella. Tingretten var einig i dette.

Etterforskinga

Domfelte blei sikta for fire lovbrot: ulovleg motorferdsel, køyring med køyretøy utan lovlege kjennemerke, køyring utan gyldig førarkort og unndraging frå kontroll heimla i naturoppsynslova. For dei tre siste lovbrota kan det dømmast til fengselsstraff, så telefonen til den sikta blei ransaka. Påtalemakta la fram kommunikasjon sikra frå denne telefonen i retten for å bevisføre at køyringa var organisert som nemnt over. Vidare ga kommunikasjonen indikasjonar på kven domfelte hadde køyrt saman med denne dagen. Sakene mot desse personane blei lagde bort av mangel på avgjerande bevis. Politiet tok også beslag i snøscooteren og fekk han taksert av forhandlaren.

Førelegget

Saka blei påtaleavgjord med førelegg til domfelte 16. november 2021. Førelegget var basert på dei fire siktingspunkta nemnt over. Domfelte hadde i avhøyr erkjent straffeskuld på alle desse punkta. I førelegget var bota sett til kr 20 000 og inndragingsbeløpet til kr 60 000. Inndragingsbeløpet var omtrent ein tredjedel av den takserte verdien på scooteren.

> **Inndragingsbeløpet var omtrent ein tredjedel av den takserte verdien på scooteren.**

Domfelte nekta å vedta førelegget fordi bota var for høg, og fordi han meinte det ikkje var grunnlag for inndraging. Saka ble derfor send til retten for pådømming.

Tingrettsdommen

Tingretten tok utgangspunkt i bøtesatsane i politidistriktet ved fastsetjing av ei samla bot for alle lovbrota. Når det gjeld inndragingsbeløpet, la retten til grunn at ein tredjedel av den takserte verdien på snøscooteren er eit riktig utgangspunkt i slike saker. Beløpet blei litt redusert frå førelegget fordi retten tok omsyn til visse uklare punkt i taksten. Både ved utmålinga av straff og i spørsmålet om inndraging la retten stor vekt på dei allmennpreventive omsyna.

Gårdbruker dømt til fengsel for ulovlige tiltak i vernet nasjonalt laksevassdrag

Trøndelag tingrett avsa 10. februar 2022 dom mot en gårdbruker som hadde gravd ut nytt løp til elva Ferja i Namsos kommune. Det nye elveløpet var gravd ut over en strekning på 207 meter, og innebar en tørrlegging av det opprinnelige elveløpet over en strekning på 262 meter. Ferja er en del av Årgårdvassdraget, som er et nasjonalt laksevassdrag. Vassdraget er dessuten varig vernet. Domfellelsen omfattet også fjerning av kantvegetasjon langs elva og en bekk. Straffen ble fastsatt til fengsel i 60 dager.
Dommen er rettskraftig.

LF-2021-154111

Hendelsen

Ferja renner forbi dyrkajorda på landbrukseiendommen til domfelte, en eiendom han tok over i 2009. Elva har på stedet et meanderende løp, dvs. den slynger seg i store svinger. Meanderende elveløp er truet naturtype som er registrert på Artsdatabankens rødliste.

En av disse elvesvingene gikk altså inn mot dyrkajorda på domfeltes eiendom. Elva hadde over flere år gravd seg innover i dyrkajorda, et tidligere forsøk på avhjelpe dette med forsterkning av elvebredden hindret ikke videre utgraving. Domfelte bestemte seg derfor for å endre elveløpet ved å lage et nytt løp tvers gjennom elvesvingen. I midten av april 2021 gjennomførte han dette tiltaket ved å grave en kanal og

Tekst: FP, Spesiell påtale **Amund Sand**, Trøndelag politidistrikt
Foto: **dronefoto fra åstedsundersøkelsen**
// amund.sand@politiet.no

← Bildene viser det tørrlagte, opprinnelige elveløpet i forgrunnen, mens den nygravde kanalen vises i bakgrunnen.

lede vannet inn i denne. Det naturlige elveleiet ble da i all hovedsak tørrlagt. I forbindelse med gravingen fjernet han all kantvegetasjon langs elveløpet. Tiltaket langs elva berørte et areal på 7700 m². Domfelte utførte alt arbeidet selv med egen gravemaskin.

Mot slutten av april 2021 ble Statsforvalteren i Trøndelag og NVE kjent med inngrepet, og domfelte fikk pålegg om å legge elva tilbake i sitt naturlige løp. Dette pålegget ble etterkommet, slik at elveleiet var tørrlagt i omtrent ti dager. I forkant av denne hendelsen hadde domfelte ryddet beite langs en bekk som rant ut i Ferja like ved der kanalen ble anlagt. Ryddingen fant sted sent på vinteren i 2021 og innebar at all kantvegetasjon langs bekken ble fjernet.

Domfelte var kjent med at tiltaket i Ferja krevde konsesjon. Han var videre kjent med at vassdraget var varig vernet og et nasjonalt laksevassdrag. Siden han regnet det som sikkert at han ikke ville få konsesjon, hadde han unnlatt å søke om dette før tiltaket ble iverksatt.

Etterforskningen

Politiet ble varslet om hendelsen samtidig som Statsforvalteren og NVE, og det ble straks opprettet sak. Domfelte ble avhørt og erkjente de faktiske forhold, men tok ikke stilling til straffeskyld. Politiet dokumenterte inngrepet og målte omfanget med drone. Videre mottok politiet en faglig uttalelse om miljøkonsekvenser av inngrepet fra Statsforvalteren. Forholdene ble også anmeldt av Norges Naturvernforbund og Statsforvalteren.

> **« Siden han regnet det som sikkert at han ikke ville få konsesjon, hadde han unnlatt å søke om dette før tiltaket ble iverksatt.**

Tiltalen

Statsadvokaten i Trøndelag tok ut tiltale 30. november 2021 bestående av to poster. For endringen av elveløpet ble det tatt ut tiltale

etter vannressurslovens § 63 andre ledd, jf. første ledd, jf. § 8. For fjerningen av kantvegetasjonen langs elva og bekken ble det tatt ut tiltale etter vannressurslovens § 63 første ledd, jf. § 11. Det nevnes for ordens skyld at straffebestemmelsen i vannressurslovens § 63 ble endret med virkning fra 1. juli 2021. Endringen var av redaksjonell art og bestod i en flytting av bestemmelsene om skjerpet sideramme fra tredje til andre ledd. Tiltalen gikk på bestemmelsen slik den lød etter lovendringen, men i tingretten var det enighet mellom partene om at bestemmelsen slik den lød på handlingstidspunktet, skulle anvendes, jf. straffelovens § 3.

Hovedforhandlingen og tingrettens dom

Domfelte erkjente de faktiske forhold og straffeskyld for begge poster. Temaet for retten var etter dette i første rekke om vilkårene for bruk av skjerpet sideramme, jf. vannressurslovens § 63 tredje ledd, var til stede. Problemstillingen her er skade eller fare for skade på miljø og verneverdier. Bevisføring omkring dette skjedde ved forklaringer fra representanter for Statsforvalteren og NVE.

Tingretten kom til at det var grunnlag for å anvende denne bestemmelsen. Retten fant det bevist at tiltaket hadde voldt skade på verneverdier i Ferja. Det ble vist til ødeleggelsen av det meanderende elveløpet samt gyte- og leveforhold for anadrom fisk og elvemusling i det tørrlagte området. Retten la vekt på at disse artene er truet generelt sett, og at bestandene i Ferja var vesentlig svekket de senere år. Disse artene har derfor krav på særlig vern.

Tingretten fant det videre bevist at tiltaket hadde voldt fare for betydelig skade på miljøet i Ferja. Det ble blant annet lagt vekt på risikoen for utvasking av bunn og bredder i den nye kanalen ved høy vannføring i elva. Retten la til grunn at slik utvasking ville kunne medføre nedslamming nedstrøms for kanalen, med påfølgende ødeleggelse av gytegroper og levemiljøet generelt for elvemusling og anadrom fisk.

For begge poster ble det lagt til grunn at domfelte hadde handlet forsettlig med hensyn til de utførte tiltak. For skadeforvoldelsen eller fremkallingen av fare for dette ble det lagt til grunn at domfelte i det minste hadde handlet uaktsomt. Videre ble det lagt vekt på at domfelte var godt kjent med verneformålet og verneverdiene, og generelt godt kjent med livet i vassdraget.

Forholdet med flytting av elveløpet i Ferja var førende ved straffutmålingen. Retten kom til at fjerningen av kantvegetasjon isolert sett kvalifiserte til en bot, jf. LB-2016-96427. Ved straffeutmåling for elveflyttingen tok tingretten utgangspunkt i Høyesteretts generelle føringer ved brudd på bestemmelser satt til vern av miljøet. I premissene vises det til HR-2020-1353-A og Rt-2011-631. Sistnevnte dom handlet også om overtredelse av vannressursloven og var dermed direkte relevant for denne saken.

I den konkrete utmåling ble det særlig vektlagt at inngrepet var omfattende og hadde skjedd i et varig vernet nasjonalt laksevassdrag. Det ble videre lagt vekt på at inngrepet hadde påført truede arter og naturtyper skade, og at skadepotensialet for miljøet ved utvasking og nedslamming var betydelig. Tingretten avslutter med å bemerke at tungtveiende miljøinteresser gjør seg gjeldende i saken.

Mira
Fotograf: Linn-Maria Johannessen

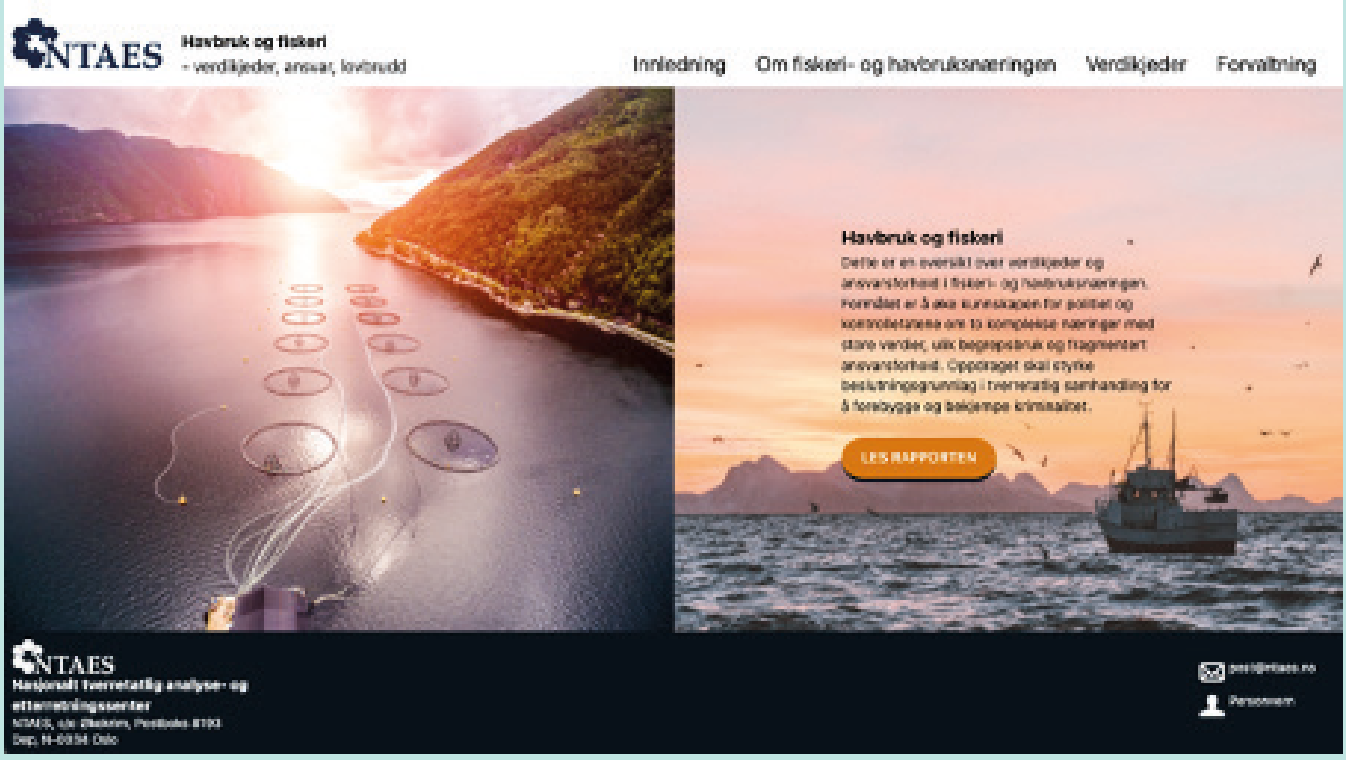

Ny digital rapport fra NTAES «Havbruk og fiskeri – verdikjeder, ansvar, lovbrudd»

Nasjonalt tverretatlig analyse- og etterretningssenter (NTAES) har utarbeidet en offentlig, digital rapport om havbruk og fiskeri, «Havbruk og fiskeri – verdikjeder, ansvar, lovbrudd». Den offentlige rapporten beskriver verdikjedene og forvaltningsansvaret i fiskeri- og havbruksnæringen. Den har som formål å øke politiets og kontrolletatenes kunnskap om to komplekse næringer som håndterer store verdier og har ulik begrepsbruk og fragmentert ansvarsforhold. Rapporten skal styrke beslutningsgrunnlag i tverretatlig samhandling for å forebygge og bekjempe kriminalitet.

Rapporten finner du på ntaes.no/fisk. Du kan lese mer om NTAES, senterets formål og andre rapporter på ntaes.no

Bok om kirkebrann

Miljøkrim har tidligere omtalt kirkebranner som et fenomen som rammet Norge i større grad enn andre land, spesielt på 90-tallet. I en artikkel i Miljøkrim nr. 2/2020 fortalte Ingrid Staurheim om hva dette innebar, både for personer som soknet til kirkebygget, og for kulturminnevernet generelt.

Nå har Ingrid Staurheim, på grunnlag av sin doktoravhandling om temaet, gitt ut en bok som belyser ulike problemstillinger som også kan være nyttige i politiets etterforskning av brann i kirker og andre symboltunge bygg.

Boken er til salgs i ordinær bokhandel (Kolofon forlag AS, ISBN 978-82-300-2279-5).

Forhandlinger om en global naturavtale

Den tredje og siste runden i FNs forberedende forhandlinger om en global avtale for natur fant sted i mars 2022. Endelig avtale skal vedtas i Kina senere i år.

Historisk plastvedtak

FNs miljøforsamling vedtok i mars 2022 å igangsette arbeidet med ny global og rettslig bindende avtale for å håndtere problemet med plastforsøpling. Hvert år havner et sted mellom åtte og tolv millioner tonn med plast i havet, og uten tiltak er tallet ventet å nesten tredobles innen 2040. I dag står ingen land ansvarlige for den plasten de forurenser havet med, og det er heller ingen internasjonale krav til at forsøplingen skal reduseres. Det vil nå gjennomføres en formell forhandlingsprosess før den nye plastavtalen blir vedtatt innen utgangen av 2024.

333 nye arter inn på rødlista

I november 2021 kom Artsdatabanken med ny rødliste for truede arter. Av de 23 405 artene som er vurdert, er 4957 arter tatt med på rødlista. Villaks, hummer, gråmåke, piggsvin, villrein og nordflaggermus er blant artene som har kommet inn på lista siden forrige vurdering i 2015. 2752 arter er kategorisert som truet (kritisk truet, sterkt truet eller sårbar). Fortsatt er arealendringer den største årsaken til at arter sliter med å holde seg på et levedyktig nivå, men også klimaendringer utgjør en betydelig negativ påvirkning.

De første ansatte ved Økokrims miljøteam

Medio mai var det treff for de første ansatte ved Økokrims miljøteam. Det var tidligere og første leder for miljøtemaet, Jørn Holme, som hadde tatt initiativet til treffet og ønsket velkommen til Tanum prestegård.

Rammene for treffet kunne ikke vært bedre. Tanum prestegård er en gård ved Tanum kirke i Brunlanes i Larvik kommune. Prestegårdens historie går langt tilbake i tid og knyttes til middelalderkirken fra siste del av 1100-tallet, som ligger vis-a-vis prestegården.

De nåværende bygningene er fra 1700-tallet. Gården er i dag fredet og brukes ikke lenger som prestegård. Eier er Opplysningsvesenets fond. Hovedbygningen leies i dag ut til sorenskriver, tidligere riksantikvar og tidligere førstestatsadvokat og leder for Økokrims miljøteam, Jørn Holme. Tanum prestegård regnes som en av de største, vakreste og best bevarte prestegårder i Norge.

Økokrims arbeid mot miljøkriminalitet startet høsten 1993 med Jørn Holme og Arild Lyssand. Miljøteamet ble etablert 1. januar 1994 med disse to og Per Knut Vistad. Ivar Lars Klingenberg Husby kom med i 1995. Senere på 1990-tallet begynte Håkon Skulstad, Kenneth Didriksen, Marthe Jakobsen og Hans Tore Høviskeland. Jørn Mejdell Jakobsen var også innom Miljøteamet. Miljøteamet eksisterte frem til april i år, da det ble nedlagt på grunn av Økokrims organisasjonsendring.

Fra venstre Kenneth Didriksen, Hans Tore Høviskeland, Per Knut Vistad, Jørn Holme, Marthe Jakobsen, Arild Lyssand (bak), Ivar Lars Klingenberg og Jørn Mejdell Jakobsen.

Dyrevelferdsseminaret 2022

Tekst: politiadvokat Tone Strømsnes Olsen, Økokrim

Mer enn hundre personer fra politiet og Mattilsynet samlet seg den 4. og 5. april på Gardermoen for felles fagseminar om dyrevelferdskriminalitet. Seminaret var en etterlengtet samling for faglig og sosialt påfyll etter en lang pandemi som førte til utsettelser.

I henhold til samarbeidsavtalen mellom etatene fra 2015 arrangeres seminaret annethvert år av politiet og Mattilsynet i fellesskap, og retter seg mot de som arbeider med dyrevelferdskriminalitet i etatene. I tillegg til politiet og Mattilsynet møtte statssekretær Wenche Karen Westberg og representanter fra Landbruks- og matdepartementet, Justisdepartementet, Politidirektoratet, Politihøyskolen og statsadvokatembetet. Dyrevelferdsorganisasjonene NOAH og Dyrevernalliansen var også representert og holdt innlegg om sitt aktuelle arbeid og utfordringer de ser.

Siden forrige fagseminar har mye skjedd på området dyrevelferdskriminalitet. Fokus på dyrevelferd og dyrevelferdskriminalitet har økt i samfunnet. Hos politiet har arbeidet med bekjempelse av dyrekrim blitt styrket ved opprettelsen av funksjoner for dyrevelferdskriminalitet i samtlige av landets politidistrikt og ansettelsen av en politiadvokat med nasjonalt fagansvar i Økokrim. John-Magnus Brekken Løkenflaen, leder i straffesaksseksjonen i POD, fremhevet under seminaret at dyrevelferd er trukket frem som en kriminalitetsutfordring i Politiets trusselvurdering (PTV) for 2022. Av den fremkommer:

Det er en ventet økning i antall aktører som mishandler og utfører overgrep mot dyr. Økt deling på sosiale medier inspirerer også flere enn tidligere til å begå slik kriminalitet. Fysisk vold i hjemmet kan være en medvirkende årsak til at barn utøver vold mot dyr.

Politiet arbeider kunnskapsbasert og skal fortsette sitt styrkede arbeid med bekjempelse av dyrevelferdskriminalitet, fortalte Løkenflaen.

Hos Mattilsynet ble det i 2019 gjennomført en uavhengig gransking som førte til at det ble satt ned en innsatsgruppe og iverksatt 40 forbedringstiltak. Mattilsynet har nå fått en egen juridisk og internasjonal avdeling med fire seksjoner, og de har samlet kompetansen på bekjempelse av kriminalitet i én seksjon. Dette vil gi Mattilsynet styrket strategisk fokus og taktisk innsikt, og Mattilsynet har gjennom 2020 og 2021 jobbet hardt med forbedring, fortalte Elisabeth Wilmann, direktør i avdeling juridisk og internasjonalt arbeid.

Mattilsynet og politiet ferdigstilte også rett før seminaret nye, forpliktende retningslinjer som skal være styrende for deres samarbeid i saker om dyrevelferdskriminalitet. Disse retningslinjene gikk som en rød tråd gjennom seminaret, og samlingen ga politiets dyrekrim-etterforskere og jurister muligheten til å bli kjent med sitt regionale Mattilsyn, og omvendt.

Formålet med seminaret var å øke kompetansen og forståelsen av Mattilsynet og politiet sine roller og oppgaver i arbeidet med straffesaker etter dyrevelferdsloven, med utvalgte tema som blant annet informasjonsdeling, anmeldelser, aktivitetsforbud og sammenhengen mellom dyrekrim og vold i hjemmet. Lagdommer Rune Bård Hansen i Agder lagmannsrett kom med tips fra dommersetet om opptreden i retten, mens førstestatsadvokat Hans Tore Høviskeland i Økokrim snakket om straffeutmåling og straffenivå i dyrevelferdssaker. Statsadvokat Birgitte Budal Løvlund ved Rogaland statsadvokatembete holdt et interessant, og til tider skremmende, foredrag om etiske betraktninger i dyrevelferdsloven og straffeutmåling. Hennes presentasjon var knyttet opp mot en sak hun aktorerte i Haugaland og Sunnhordland tingrett, som den 10.12.2021 dømte en mann til fengsel i to år og seks måneder for omfattende seksuell omgang med hunder.

Alt i alt var det et flott seminar, med gode faglige innlegg og nettverksbygging. Tverretatlig samarbeid er avgjørende for god kvalitet i arbeidet med straffesaker om dyrevelferd, og samarbeidet blir godt og effektivt med tett og løpende kommunikasjon. Komitéen ser allerede frem til neste seminar i 2024!

Foto: Ole Martin Paulsen

Foto: Pixabay

Stort uttak av jerv i lisensfellingsperioden

Totalt 75 dyr er belastet kvoter for lisensfelling av jerv i Norge denne vinteren.

Lisensfelling skal være det viktigste verktøyet for å regulere bestanden mot bestandsmålet på 39 årlige ynglinger, som er vedtatt av Stortinget. Jervebestanden har de siste årene ligget over bestandsmålet, og i 2021 ble det påvist 60 ynglinger av jerv.

Bachelorutdanningen ved Politihøgskolen

Bachelorutdanningen ved Politihøgskolen har de siste par årene trukket inn noe dyrevelferdskriminalitet i generalistutdanningen, i emnet Etterforskning på tredje studieår. Dette skjer først og fremst i forbindelse med temaet mishandling i nære relasjoner, hvor vold mot kjæledyr ikke sjelden er et element. Et tilleggsmoment her er at studentene da også lærer noe om tverrfaglig samarbeid – en viktig kunnskap som kan overføres til mange andre områder.

Både K. Muris (2020) veileder «Se sammenhengen. Veileder om vold mot dyr og vold i nære relasjoner» og KO:DE-sjekklisten (2021) «Mishandling og vold mot dyr» er på litteraturlista. Studentene vil også bli gjort kjent med de nye retningslinjene for samarbeid mellom politiet og Mattilsynet i dyrevelferdssaker.

Politihøgskolen er opptatt av å tilby relevant utdanning.
Å trekke inn noe dyrekrim er naturlig på bakgrunn av Riksadvokatens årlige prioriteringer og opprettelsen av dyrepoliti i alle politidistrikt.

Send gjerne inn et notat til oss på e-postadressen miljokrim.okokrim@politiet.no

Lyttetips!

BBC Sounds har laget en podkast om kulturminnekriminalitet. Podkasten er to programmer, og Kenneth Didriksen fra Økokrim deltar i det ene.

Lenke til podkasten:
https://www.bbc.co.uk/sounds/series/m00159z5

OP-5, en blogg om tv, film og krimlitteratur, har laget en podkast om hundesaken som Økokrim etterforsket og irettefører. Sjur Stava, som var etterforsker i saken, deltar i programmet.

Lenke til podkasten:
https://op-5.no/author/asbjorn/

Drapshundene (1:6) Det anonyme tipset – Svarttrost Dok
Politiet får et tips: Jegere trener hunder til å bite og drepe ville dyr. Tipset fører politiet ned i et kaninhull de ikke ante eksisterte. Av Sindre Leganger. Konsulent Synva Hjørnevik. Redaktør Kari Hesthamar. Fra 2022.

Hør hele serien her:
https://anchor.fm/svarttrost/subscribe

Lytt i Apple Podcasts:
https://podcasts.apple.com/no/podcast/svarttrost-dok/id1611146890?i=1000552792286

Sentralt miljøforum 2022

Tekst: politioverbetjent og nasjonal miljøkrimkoordinator Tuva Brørby, Økokrim

Onsdag 30. mars 2022 ble det igjen avholdt Sentralt miljøforum i Økokrims lokaler. Vi ønsket i dette møtet å ha fokus på rutiner for samarbeid mellom etatene, herunder også rutiner for å anmelde overtredelser.

Økokrim har fått i oppgave av Politidirektoratet å arrangere Sentralt miljøforum.

Forumet er for de medvirkende etatene en viktig arena for gjensidig oppdatering på relevante faglige tema. Det er også en viktig møteplass for å diskutere samarbeidsrutiner og hvordan vi best kan jobbe med aktuelle trusselutfordringer. Hvert direktorat fikk stille med to representanter, fortrinnsvis en leder og miljøkrimkontakten.

Sjef for Økokrim, Pål Kulø Lønseth, åpnet seminaret. Han snakket om Ukraina-situasjonen og kriminalitet som følge av denne, kriminalitet og utnyttelse av insitamentene relatert til klimaskiftet, og at samarbeid mellom forvaltningen og politiet/Økokrim, og med næringslivet, er nødvendig for å forebygge og avdekke miljøkriminalitet.

Ph.d. Einar Bratteng ved Institutt for offentlig rett snakket om forslaget til nytt miljøkriminalitetsdirektiv fra EU. Se egen artikkel i denne utgaven av Miljøkrim, s. 70.

Politidirektoratet hadde fokus på at politiet skal jobbe kunnskapsbasert, at forebygging er politiets hovedstrategi, og at det er styringssignaler om å prioritere miljøfeltet. Politiets trusselvurdering ble offentliggjort 26.04.22. Fiske, underrapportering av fangst i fiskerinæringen og trusler mot ressursgrunnlag, miljø og natur er trukket frem i denne. Også mishandling og overgrep mot dyr er det ventet en økning av. Ellers var samarbeidsavtalen med Miljødirektoratet av 07.10.21 og at funksjon for bekjempelse av dyrevelferdskriminalitet er etablert i samtlige politidistrikter, tema.

Riksadvokaten, ved førstestatsadvokat Per Eirik Vigmostad Olsen, informerte om deres brev av 22.02.22, «Retningslinjer om henleggelse og overføring til forvaltningen», om bruk av straffeprosessloven 71 c. Når det kommer inn saker fra forvaltningsorganer, skal det så snart som mulig avklares om de skal tilbakeføres til forvaltningen. Politiet kan ikke henlegge saken uten å kontakte forvaltningen først. Retningslinjene ligger på Riksadvokatens hjemmeside: https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2022/04/Retningslinjer-om-anvendelsen-av-straffeprosessloven-%C2%A7-71-c.pdf

Førstestatsadvokat Hans Tore Høviskeland gjennomgikk noen ferske dommer fra Høyesterett, herunder fjellrevsaken (HR-2022-666-A), en sak om seksuelt misbruk av hunder (HR-2022-737-A) og Spesialenhetens avgjørelse av 01.07.21 om håndtering av beslaglagt levende hummer. For øvrig viste han til «Nytt fra rettspraksis» i Miljøkrim, hvor det redegjøres for rettskraftige dommer på miljøkriminalitetsområdet, f.eks. Miljøkrim nr. 2/2021, s. 74 og 78. Han redegjorde videre for de miljøsaker Økokrim i dag etterforsker og irettefører, samt noen bistandssaker. Til slutt viste han til følgende fra regjeringsplattformen: «Styrke innsatsen mot fiskeri- og miljøkriminalitet nasjonalt og internasjonalt og lede an i innsatsen for å stanse plastforurensing i havet»

Artikkelforfatter redegjorde for tilbakemeldinger fra politidistriktene om anmeldelsesrutiner, og viktigheten av tidlig påkobling av politiet, god bevissikring, dialog under hele prosessen og at det bør ikke gå for lang tid før saken anmeldes. De nye retningslinjene for samarbeid mellom Mattilsynet og politiet beskriver dette på en god måte og har overføringsverdi til andre områder innenfor miljøkrim. Politiadvokat Tone Strømsnes Olsen redegjorde i et eget foredrag for kapittel 8 i retningslinjene, om fremgangsmåte i saker som anmeldes. Videre redegjorde artikkelforfatter for aktuelt fra det internasjonale politi- og tollsamarbeidet, og understreket betydningen av informasjonsdeling og samhandling mellom etatene også på dette viktige området for å bekjempe alvorlig og organisert kriminalitet over landegrensene.

Samtlige tilsyn som var til stede, redegjorde for aktuelt fra sitt område. Kystverket og Arbeidstilsynet hadde dessverre ikke anledning til å stille. Her er noe av det som fremkom fra etatene:

Miljødirektoratet jobber med oppfølgningen av stortingsmeldingen om miljøkriminalitet, herunder anvendelsen av straffeloven § 240 (generalklausulen mot miljøkriminalitet). De arbeider også med en intern instruks om hvilke overtredelser som bør anmeldes, og når det bør ilegges overtredelsesgebyr.

Mattilsynet sa at det er besluttet å organisere krimavdelinger i noen regioner, og at tilbakemeldingen fra distriktene er at samarbeidet med politiet funger bra. Ellers medfører Ukraina-situasjonen og strømmen av flyktninger som har med seg kjæledyr, mange praktiske utfordringer.

Sjøfartsdirektoratet sa de har muligheter til å gi overtredelsesgebyr, og har tatt inn i anmeldelsesinstruksen hvilke forhold som bør anmeldes, og ikke bør anmeldes. De har ellers et godt samarbeid med politiet.

Tollvesenet sa at på miljøområdet avdekkes mest CITES- og avfallsaker på grensen, og de har et samarbeid med Miljødirektoratet om avklaring av rutiner for anmeldelser i disse sakene.

Vassdrags- og energidirektoratet har en policy på hva som kvalifiserer til overtredelsesgebyr. De anmelder få saker, så de er opptatt av at politiet og påtalemyndigheten følger disse opp på en god måte.

Fiskeridirektoratet sa at rømming og overproduksjon av fisk er de største utfordringene innenfor deres ansvarsområde. Dette er både økonomisk kriminalitet (konkurransefortrinn) og miljøkriminalitet (overgjødsling). Direktoratet samarbeider med Miljødirektoratet og Vassdrags- og energidirektoratet om tiltak mot rømming. Arbeidet er i nå avslutningsfasen. Fiskeoppdrett er også et viktig tema i lys av Hurdalsplattformen.

Økokrims trusselvurdering 2022

I trusselvurderingen presenterer Økokrim det som forventes å bli de største truslene innenfor våre ansvarsområder de neste årene. Samtidig gis det et oppdatert kriminalitetsbilde og innblikk i forventet utvikling.

Trusselvurderingen bygger på Økokrim og politiets samlede etterretningsproduksjon. I tillegg baseres rapporten på informasjon fra nasjonale og internasjonale kilder, som forskningsrapporter og rapporter fra ulike samarbeidspartnere.

«Krig i våre nærområder påvirker allerede og vil fortsette å påvirke kriminalitetsbildet. Vi har tatt høyde for dette i denne vurderingen, både ved for eksempel å peke på trusselen om utnyttelse av ukrainere i arbeidslivskriminalitet, men også om krig og polarisering som drivere for annen økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet», sier sjef for Økokrim Pål K. Lønseth i forbindelse med publiseringen av Økokrims trusselvurdering 2022.

Effekt av trusselvurderinger er vanskelig å måle, men den bærende begrunnelsen for at Økokrim utgir trusselvurderinger innenfor vårt ansvarsområde, er nettopp ønsket om å sette aktører i både offentlig og privat sektor i stand til å sette adekvate og proporsjonale tiltak i verk for å forebygge økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet.

«Vi håper enkeltpersoner og organisasjoner leser rapporten for å bruke den i sitt risikoreduserende arbeid mot økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet. Og vi håper den vil være nyttig for norsk offentlighet som har behov for informasjon for å vurdere forventet utvikling av økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet», sier Lønseth.

Økokrims trusselvurdering 2022 er tilgjengelig på www.okokrim.no.
Kontakt: kommunikasjon.okokrim@politiet.no / 23 29 10 30

Følg Økokrim på nettet og sosiale medier

Facebook: **OkokrimNorge**

Twitter: **okokrim**

LinkedIn: **Økokrim**

Instagram: **okokrimnorge**

Nettside: **www.okokrim.no**

Tekst: politiadvokat **Ida Sletsjøe**, Økokrim
Foto: **Pixabay**
// ida.sletsjø@politiet.no

Nye dommer og forelegg (rettskraftige avgjørelser)

Naturkriminalitet

Ulovlig felling av fjellrev (HR-2022-666-A)

En mann var i tingretten og lagmannsretten dømt til 90 dagers ubetinget fengsel for grovt uaktsomt å ha skutt en fjellrev. Han var også idømt tap av retten til jakt og fangst i en periode på tre år og inndragning av rifle og fjellrev. Se nærmere omtale av saken i Miljøkrim 2/2021.

Dommen ble anket til Høyesterett, som opprettholdt domfellelsen. I vurderingen av om mannen hadde opptrådt grovt uaktsomt, uttalte Høyesterett blant annet: «Utgangspunktet for aktsomhetsvurderingen på området denne saken gjelder, er det grunnleggende kravet om at en jeger må være i stand til å identifisere det viltet han ønsker å felle. Jegeren må blant annet kunne fastslå at viltet er av rett art.» (avsnitt 20). Høyesterett la videre til grunn at det var uvanlig med fjellrev så langt syd i landet, men at det ikke fikk betydning. I forlengelsen av dette uttalte Høyesterett: «Dersom jegeren ikke kan identifisere dyret, skal han avstå fra å felle det. A pliktet derfor å ha et forsvarlig grunnlag for å vurdere hvilken art han sto overfor før han bestemte seg for å skyte.» (avsnitt 24). I vurderingen la retten også vekt på at fjellrev er en utrydningstruet art som har vært gjenstand for omfattende forvaltningstiltak, at omstendighetene gjorde at domfelte burde foretatt nærmere undersøkelser, samt at han hadde god tid og flere handlingsalternativer. Etter en samlet vurdering kom retten til at domfelte var sterkt å bebreide for beslutningen om å skyte reven, og at han opptrådte grovt uaktsomt.

Ved fastsettelsen av straffen uttalte Høyesterett at ubetinget fengsel i 90 dager var et passende utgangspunkt, men reduserte straffen til 60 dagers ubetinget fengsel fordi saken var blitt unødig gammel. Perioden for tap av rett til jakt og fangst ble redusert til ett år fordi saken ikke gjaldt en forsettlig overtredelse og den var blitt gammel.

Straffeloven § 240 annet ledd bokstav a.

Mangelfull røkting av kongekrabbeteiner (LH-2021-124431)

En mann var i tingretten idømt en bot på 36 000 kroner samt inndragning av 83 360 kroner og krabbeteiner for å ha unnlatt å røkte kongekrabbeteiner minst én gang per uke. Et stort antall lenker med teiner ble ved to ulike anledninger avdekket å ha stått i mellom to og fire uker. Hålogaland lagmannsrett fant, i

motsetning til tingretten, ikke holdepunkter for at handlingene var profittmotiverte, eller at domfelte hadde mer redskap i sjøen enn han klarte å røkte. Det var heller ikke holdepunkter for at dyr hadde lidd unødig, men retten la til grunn at manglende overholdelse av røkteplikten generelt gir risiko for redusert dyrevelferd. I formildende retning la lagmannsretten vekt på at domfelte bidro til å forenkle Kystvaktens arbeid ved at han på deres spørsmål opplyste når og hvor samtlige teiner var satt ut. Saken var også blitt gammel, uten at det kunne legges domfelte til last. Det ble ansett skjerpende at røkteplikten var brutt gjentatte ganger. Lagmannsretten reduserte etter dette staffen til bot på 20 000 kroner, subsidiært 40 dagers fengsel. Inndragningen ble opprettholdt.

Havressursloven § 61, jf. § 16 annet ledd, jf. forskrift om utøvelse av fisket i sjøen § 28.

Brenning av avfall i verneområde (22-028043MED-TSRO/TSDN)

En mann ble i Sør-Rogaland tingrett idømt en bot på 12 000 kroner for å brenne avfall i et landskapsvernområde. Han brant ca. åtte hengerlass med diverse løsøre og innbo fra et bolighus. Arealet som ble satt fyr på, utgjorde minst 8 x 10 meter. Området der avfallet ble brent, inneholder den sterkt truede naturtypen strandeng. I tillegg til å sprenge stein har bålet med all sannsynlighet brent bort hele jordsmonnet. Reetablering av området kan ta opptil 100 år. Det ble ikke ansett straffeformildende at mannen hadde ryddet opp i etterkant. Mannen ble også idømt inndragning av 7684 kroner i sparte utgifter til avfallssanering.

Naturmangfoldloven § 75, jf. verneforskrift samt forurensningsloven § 79 annet ledd, jf. lokal renovasjonsforskrift.

Kjøring med ATV i verneområde (22-018013MED-TSRO/TSDN)

En mann ble i Sør-Rogaland tingrett idømt en bot på 17 500 kroner for å ha kjørt ATV langs stranden ved Revtangen, innenfor Jærstrendene landskapsvernområde og fuglefredningsområde i Klepp kommune. Området er et mellomlandingsområde for arktiske vadefugler under trekk, har sårbar og truet plantevegetasjon og et sjeldent sanddynelandskap. Domfelte anførte at kjøringen var nødvendig for å holde oppsyn med beitedyr og kontroll med avløp for dreneringsvann. Motorferdselloven § 4 bokstav c gjør unntak fra forbudet mot motorferdsel i utmark, for «nødvendig person- og godstransport til og fra faste bosteder og i jordbruks-, skogbruks- og reindriftsnæring». Retten viste til at det var opparbeidet godkjente tilkomstveier fra landbrukseiendommene og ned til stranden. Det var derfor ikke nødvendig å kjøre langs stranden, og unntaket fikk ikke anvendelse. Retten mente at 20 000 kroner var et riktig utgangspunkt for boten, men beløpet ble noe redusert på grunn av lang saksbehandlingstid.

Motorferdselloven § 12, jf. § 3.

Bygging i naturreservat (forelegg)

En mann ble ilagt 12 000 kroner i bot for å ha utført terrenginngrep i et naturreservat ved oppføring av bod, støttemur i flere nivåer samt område for sittegruppe og lekeplass. Inngrepene var i strid med verneforskriften.

Naturmangfoldloven § 75, jf. verneforskrift.

Jakt på rødrev (forelegg)

En mann ble ilagt 6000 kroner i bot for å ha satt ut en fangstbås for fangst av rødrev uten at båsen var merket med hans navn og adresse, og uten å melde fra til kommunen om type fangstinnretning, nøyaktig stedsangivelse og navn på ansvarlig jeger eller fangstmann innen ti dager før fangsten startet.

Viltloven § 56 første ledd første straffalternativ, jf. § 24, jf. forskrift om utøvelse av jakt, felling og fangst § 33 og viltloven § 56, jf. § 24, jf. forskrift om jakt, felling og fangst § 36.

Ulovlig innførsel av bjørneskalle (forelegg)

En kvinne ble ilagt 12 000 kroner i bot for å ha innført en hodeskalle av svartbjørn fra Nederland uten nødvendige tillatelser. Svartbjørn er oppført på CITES-liste B, og ved innførsel til Norge kreves både utførselstillatelse fra nederlandske CITES-myndigheter og innførselstillatelse fra Miljødirektoratet. Forholdet ble oppdaget ved kontroll av postforsendelsen.

Naturmangfoldloven § 75 første ledd, jf. § 26, jf. CITES-forskriften § 4 første ledd.

Dyrevelferdskriminalitet

Straffeutmåling ved seksuell omgang med hunder (HR-2022-737-A)

En mann ble i Høyesterett dømt til ubetinget fengsel i 75 dager for seksuell omgang med hunder. Se nærmere omtale av dommen på s. 78 .

Dyrevelferdsloven § 37 annet ledd, jf. § 14 første ledd bokstav c.

Mangelfullt levemiljø for katter (LF-2021-154111)

En mann ble i tingretten dømt til ubetinget fengsel i syv måneder for å ha holdt fem–ti katter i et hus sterkt forurenset av avføring og søppel, og selv om han var idømt forbud mot å holde dyr. Straffen var fellesstraff med tidligere dom. Frostating lagmannsrett fant, som tingretten, at overtredelsen var grov. Det ble vist til at overtredelsen gjaldt et stort antall katter, at forholdet hadde pågått over en lengre periode, og at kattene hadde vært utsatt for betydelig fare for både fysisk og mental skade. Domfelte hadde opptrådt forsettlig, og Mattilsynet hadde tidligere påpekt tilsvarende forhold overfor ham. Retten fant at riktig straff for disse overtredelsene var fengsel mellom 60 og 90 dager. Lagmannsrettens flertall (fire dommere) hevet den samlede straffen til fengsel i åtte måneder, mens mindretallet (tre dommere) mente straffen burde være syv måneder. Mannen ble også idømt aktivitetsforbud for dyr inntil videre.

Dyrevelferdsloven § 37 annet ledd, jf. første ledd, jf. § 23 første ledd og § 33 annet ledd, jf. første ledd.

Psykisk og fysisk vold mot hunder (21-131443MED-THOD/2)

En mann ble i Hordaland tingrett dømt til ubetinget fengsel i ni måneder for å ha utøvd jevnlig vold mot tre hunder over en periode på flere år. Han slo dem med bånd eller flaske, holdt hundene innestengt i bur i opptil to døgn sammenhengende, slo i buret mens hundene var innestengt der, trykket hundenes ansikt ned i avføring, samt unnlot å sikre dem godt tilsyn og stell i form av bl.a. fôr og vann, lufting og oppfølging hos veterinær. Retten vurderte overtredelsene av dyrevelferdsloven som grove. Straffeutmålingen omfattet også én kroppsskade og to brudd på hundeloven. Retten uttalte at straff for overtredelsene av dyrevernloven isolert sett ville ligge på ca. seks måneders fengsel. Mannen ble også idømt aktivitetsforbud inntil videre.

Dyrevelferdsloven § 37 annet ledd, jf. § 14 første ledd bokstav a og § 23 første ledd og § 24.

Seksuelle overgrep mot hunder (21-145419MED-THOS/THAU)

En mann ble i Haugaland og Sunnhordland tingrett dømt til ubetinget fengsel i to år og seks måneder for egen seksuell omgang med hunder, og for å ha bidratt til at andre hadde seksuell omgang med hundene. Han ble også domfelt for å ha delt billedmateriale på internett av mennesker i seksuell kontakt med hunder. Ved utmåling av straffen la retten vekt på at forholdet måtte anses som grovt. Overtredelsene hadde skjedd over en periode på 10 år og omfattet ca. 40 hunder. Domfelte anslo selv at han forgrep seg på hannhundene to–tre ganger i uken og tispene 20–25 ganger per år. Totalt dreier det seg om flere hundre overgrep. Selv om det ikke kunne legges til grunn at det var brukt vold mot hundene i forbindelse med overgrepene, var handlingene egnet til å skape smerte og frykt. Det ble ansett som skjerpende at han også misbrukte hunder som han passet for andre hundeeiere eller hadde overtatt gjennom Finn.no, der eierne var ukjente med at hundene ble utsatt for overgrep. Det ble også lagt vekt på at oppdagelsesrisikoen ved denne typen handlinger er liten. Mannen ble også domfelt for besittelse av pornografisk materiale av barn. Retten mente at straffen som utgangspunkt burde settes til tre år og seks måneder for alle overtredelsene. Det ble så gjort fradrag for erkjent straffeskyld og for at domfelte bidro med informasjon om andre involverte i saken. Domfelte forbys å eie, stelle eller på noen annen måte dra omsorg for dyr for alltid.

Dyrevelferdsloven § 37 annet ledd, jf. § 14 første ledd bokstav c.

Kvelertak på hund (21-134442MED-TROG/TLST)

En mann ble i Romerike og Glåmdal tingrett dømt til 28 dagers ubetinget fengsel for å ha tatt kvelertak på hunden sin slik at den besvimte. Retten la til grunn at hunden ikke ble skadet av voldsutøvelsen, men at volden var

egnet til å påføre sterk redsel hos dyret og påførte det smerte. Hunden hadde blant annet ufrivillig avføring under voldsutøvelsen. Etter en samlet vurdering ble overtredelsen ikke ansett som grov. Retten mente at straffen som et utgangspunkt burde settes til 36 dagers fengsel, men gjorde noe fradrag for lang saksbehandlingstid. I og med at overtredelsen ikke ble ansett som grov og også fremsto som en engangshendelse, ble domfelte ikke ilagt aktivitetsforbud.

Dyrevelferdsloven § 37 første ledd, jf. § 14 første ledd bokstav a.

Mishandling av måke (21-184602MED-TSRO/TSDN)
En mann ble i Sør-Rogaland tingrett dømt til betinget fengsel i 14 dager for å ha tatt tak i vingen til en måke, slengt den hardt i bakken og deretter ut i havnebassenget. Måken døde som følge av behandlingen. I utmålingen av straffen la retten vekt på at allmennpreventive hensyn taler for at det reageres med en viss styrke. Videre så retten hen til at det dreide seg om en enkeltstående, impulsiv voldshandling som resulterte i at måken døde. Voldsutøvelsen var forholdsvis grov, men kortvarig. Handlingen var egnet til å skape betydelig smerte, stress og frykt for måken.

Dyrevelferdsloven § 37 første ledd, jf. § 14.

Manglende tilsyn og stell av søyer og lam (21-162895MED-TMHA/THAR)
En mann ble i Midtre Hålogaland tingrett dømt til seks måneders ubetinget fengsel for over en lengre periode å ha unnlatt å sørge for tilstrekkelig tilsyn og stell av ca. 40 sauer og 100 lam, samt at dyrene hadde tilstrekkelig tilgang på vann, fôr mv. Retten fant at overtredelsene var grove, og gjaldt et stort antall dyr og lidelser som var pågått over tid. På den annen side var det ikke holdepunkter for at domfelte hadde ønsket å påføre besetningen lidelse. Han hadde hele tiden ytt en innsats i fjøset, selv om innsatsen ikke tilfredsstilte dyrevelferdslovens krav. Det ble i skjerpende retning lagt vekt på at mannen var domfelt tidligere for lignende overtredelser.

Dyrevelferdsloven § 37 annet ledd, jf. første ledd, § 24 første ledd bokstav a, b og c samt § 23 første ledd.

Forlot skadeskutt hjort (forelegg)
En mann ble ilagt 18 000 kroner i bot for å ha skutt en hjort og deretter forlatt den uten å forsikre seg om at den var død. Han hadde dermed ikke utøvet jakt på en dyrevelferdsmessig forsvarlig måte.

Dyrevelferdsloven § 37 første ledd, jf. § 20.

Kulturminnekriminalitet

Handel med bronsemynter (LE-2021-137101)
En mann var i tingretten dømt til å tåle inndragning av 90 senromerske bronsemynter. Grunnlaget for inndragningen var at myntene var ulovlig utført fra Spania. Eidsivating lagmannsrett viste til at Kulturdepartementet hadde kontaktet spanske myndigheter for å få bekreftet at utførsel av myntene krevde tillatelse, og at slik tillatelse ikke forelå. Spanske myndigheter svarte at myntene «can be considered as Spanish Historical Heritage», og at de «could be considered an illegal exportation».

Lagmannsretten uttalte at dokumentasjonen på at gjenstandene er ulovlig utført, må være klar og ikke etterlate tvil. I denne saken var ordlyden i svaret fra spanske myndigheter rund. Den ga ikke en klar bekreftelse på at myntene var å anse som kulturminner, og at de var ulovlig utført. Retten la også vekt på vitneforklaringer om at myntene var svært vanlige og hadde liten verdi. Lagmannsretten fant etter dette at det ikke var bevist utover enhver rimelig tvil at myntene skulle hatt eksporttillatelse, og derfor var ulovlig utført. Mannen ble dermed frifunnet for inndragningskravet.

Kulturminneloven § 27 første straffalternativ, jf. § 23.

Graving i automatisk fredet kulturminne (forelegg)

Ansatte i en kommune hadde behandlet og godkjent en søknad om grave- og byggearbeid i et automatisk fredet kulturminne uten å gi fylkeskommunen melding om dette. Manglende melding medførte at tiltakshaver gjennomførte grave- og byggearbeid i henhold til tillatelsen fra kommunen, og dette var egnet til å skade eller ødelegge det automatisk fredede kulturminnet helt eller delvis. Kommunen ble ilagt en bot på 200 000 kroner.

Kulturminneloven § 27 første straffalternativ, jf. § 25 første ledd, jf. straffeloven § 27.

Arbeidsmiljø

Ulovlig lav lønn mv. (LG-2021-99561)

En mann var i tingretten dømt til fengsel i 60 dager for å ha latt en utenlandsk kvinne utføre arbeid uten å betale henne noe lønn utover dekket losji og diverse mat- og drikkevarer. Arbeidet ble utført i en periode på nesten seks måneder. Det var heller ikke inngått skriftlig arbeidsavtale eller utarbeidet timelister som viste hvor mye vedkommende hadde jobbet. Arbeidstaker ble også tilkjent 300 000 kroner i erstatning.

Gulating lagmannsrett var enig i tingrettens bevisvurdering. Ved straffeutmålingen la lagmannsretten vekt på at overtredelsen av allmenngjøringsloven (manglende betaling av lønn) var grov. Det forelå en betydelig underbetaling av fornærmede, som ble vesentlig utnyttet av tiltalte og havnet i en sårbar sosial situasjon. Sterke allmennpreventive hensyn taler for fengselsstraff ved en slik grov overtredelse. Rettens flertall (seks dommere) fant at straffen passende kunne settes som i tingretten, til fengsel i 60 dager. Én dommer mente straffen burde settes til fengsel i 90 dager. Hva gjaldt erstatningen til fornærmede, fant retten det vanskelig å fastsette denne, da det var uklart hvor mye fornærmede hadde jobbet. Rettens flertall (fire dommere) fastsatte erstatningen skjønnsmessig til 200 000 kroner, mens mindretallet (tre dommere) mente erstatningen burde være på 300 000 kroner.

Allmenngjøringsloven § 15, jf. § 5, jf. forskrift om tariffavtale for overnattings-, serverings- og cateringvirksomheter § 3 og arbeidsmiljøloven § 19-1 første ledd, jf. § 14-5 og arbeidsmiljøloven § 19-1 første ledd, jf. § 10-7.

Tekst: politiadvokat **Ida Sletsjøe**, Økokrim
// ida.sletsjøa@politiet.no

Nytt om regelverk

Nye jakttider frå 1. april 2022

Frå fredag 1. april 2022 gjeld nye jakt- og fangsttider. Dei nye jakt- og fangsttidene følger av forskrift om jakt- og fangsttider samt sanking av egg og dun for jaktsesongene fra og med 1. april 2022 til og med 31. mars 2028. Dei fleste av dagens jakttider blir vidareførte dei neste seks åra. Jakt på raudvingetrost og heilo blir stansa og reglane for somme artar av sjøfugl justerte.

Forslag til endring av forureiningslova § 27 tredje ledd

Klima- og miljødepartementet har lagt fram ein proposisjon for Stortinget om endring av forureiningslova § 27 tredje ledd (prop. 72 LS (2021–2022)). Reglane set vilkår for opphøyr av avfallsfasen, dvs. kva som må til for at lausøyregjenstandar og stoff som har blitt avfall, kan opphøyre å vere avfall. Forureiningsstyresmaktene får òg ein ny heimel til å avgjere gjennom enkeltvedtak om vilkåra for opphøyr av avfallsfasen er oppfylte i det enkelte tilfellet. Dei føreslåtte endringane bringar forureiningslova i samsvar med vilkåra for opphøyr av avfallsfasen i Europaparlaments- og rådsdirektiv 2008/98/EF (rammedirektivet om avfall) artikkel 6, som endra ved direktiv (EU) 2018/851. Endringane er ein del av oppfølginga av EU-handlingsplanen for sirkulær økonomi frå 2015.

Forslag om korallrev og typisk høgmyr som utvalde naturtypar på høyring

Klima- og miljødepartementet har sendt på høyring eit forslag om å gjere korallrev og typisk høgmyr (tidlegare sentrisk høgmyr) til utvalde naturtypar etter naturmangfaldlova: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-av-forslag-om-korallrev-og-typisk-hogmyr-som-utvalgt-naturtype/id2906450/.

Høyringsfristen er 7. juli 2022.

Retningslinjer om bortlegging og overføring til forvaltninga

Riksadvokaten har utarbeidd retningslinjer om bruken av straffeprosesslova § 71, om bortlegging og overføring av sak til forvaltninga: https://www.riksadvokaten.no/document/retningslinjer-om-henleggelse-og-overforing-til-forvaltningen/

Tekst: politiadvokat **Ida Sletsjøe**, Økokrim
Foto: **iStock**
// ida.sletsjø@politiet.no

Nytt om tilsyn

Nyheter hentet fra hjemmesidene til Miljødirektoratet, Norges vassdrags- og energidirektorat, Fiskeridirektoratet, Mattilsynet og Arbeidstilsynet.

Altfor mange ulovlige produkter selges på nett

Norge deltok, sammen med 28 andre land, i en stor europeisk aksjon for å kontrollere produkter som selges på nett. Nesten 6000 varer ble kontrollert, blant annet smykker, leketøy, kjemiske produkter og biocider. Tre av fire kontrollerte varer oppfylte ikke kravene i miljøregelverket og er dermed ulovlige å selge. I smykker ble det funnet bly, kadmium og nikkel, mens det i leketøy ble funnet helseskadelige plastmyknere. En fjerdedel av smykkene og leketøyene inneholdt ulovlige stoffer. Blant kjemikaliene oppfylte 95 % ikke kravene i miljøregelverket. Tilsvarende tall for biocider var 77 %.

Det var mer ulovligheter knyttet til varer fra nettbutikker utenfor EU/EØS-området enn fra norske og europeiske nettbutikker. Det er mange land som ikke har tilsvarende strengt regelverk som EU/EØS-landene. Miljødirektoratet har fulgt opp avvikene i aksjonen sammen med andre europeiske miljømyndigheter, blant annet ved pålegg om å fjerne ulovlige varer og/eller å endre informasjon i annonsen.

Mye EE-avfall sorteres ikke ut og behandles ikke korrekt

Det er gjennomført en landsdekkende tilsynsaksjon ved anlegg for EE-avfall. Aksjonen er en del av arbeidet for å hindre at EE-avfall håndteres ulovlig og havner på avveie. Resultatene viser at 36 % av de kontrollerte anleggene ikke har systemer for å sjekke hva de mottar av EE-avfall, og mange mangler kunnskap om hva som skal regnes som EE-avfall. Mange anlegg sorterer for eksempel ikke ut transformatorer, elektromotorer, elsykler, elrullestoler, dreiebenker og større gjenstander som elektriske garasjeporter eller boremaskiner fra metallavfall.

Overtredelsesgebyr til kraftselskap

Norges vassdrags- og energidirektorat har ilagt et kraftselskap et overtredelsesgebyr på 400 000 kroner for å ha tørrlagt et område på ca. 100 mål i Tovatna sommeren 2020. Dette var brudd på manøvreringsreglementet for vannkraftanlegget. NVE la til grunn at tørrleggingen hadde negative konsekvenser for akvatiske organismer, spesielt for bunndyr med begrenset egenbevegelse. Tørrleggingen skjedde under hekkeperioden for fugl og kan også ha hatt negative konsekvenser for vanntilknyttede fugler, som storlom. Kraftselskapet meldte selv fra om at vannstanden hadde blitt senket ved et uhell.

Regelbrudd ved torskefiske

Fiskeridirektoratet reagerte på 59 ulike forhold i forbindelse med torskefisket i februar/mars 2022. Det ble utført kontroller ved fiskemottak og på fiskebåter ved kai, samt på fiskefeltene og ved levendelagringsanlegg. To saker om

mangelfull røkting av garn er anmeldt. I 12 saker er det er ilagt overtredelsesgebyr, de fleste gjaldt underrapportering av fangst og manglende landingsmelding. Ved 45 mindre alvorlige hendelser ble det gitt veiledning. Sett hen til den store aktiviteten i vinterfisket etter torsk og antall kontroller utført i løpet av kontrolloffensiven anser Fiskeridirektoratet antallet avdekkede overtredelser som relativt lite.

Regelbrudd avdekket ved tilsyn med dyrehold

I 1. og 2. tertial i 2021 avdekket Mattilsynet brudd på regelverket i 53 % av dyreholdene det ble ført tilsyn med, men få av bruddene var alvorlige (16 tilfeller). Andelen brudd på regelverket er høyest i storfehold, med brudd i 69 % av sakene. Totalt gjennomførte Mattilsynet tilsyn i 1971 dyrehold, og i 1554 av disse var dyrevelferd formålet. 67 % av dyrevelferdstilsynene var uvarslet.

31 personer døde på jobb i 2021

Foreløpige tall fra Arbeidstilsynet viser 31 arbeidsskadedødsfall i det landbaserte arbeidslivet i 2021, fordelt på 30 ulykker. Til sammenligning ble det i 2020 registrert 28 arbeidsskadedødsfall, mens gjennomsnittet for femårsperioden 2016–2020 er 27 arbeidsskadedødsfall per år. For tiårsperioden 2011–2020 er gjennomsnittet 35 arbeidsskadedødsfall per år. Fire næringer peker seg ut: bygge- og anleggsvirksomhet (ni dødsfall), transport og lagring (sju dødsfall), industri (seks dødsfall) og jordbruk (fem dødsfall). 27 av 31 arbeidsskadedødsfall skjedde i disse næringene. Klemulykker og trafikkulykker er de dominerende ulykkestypene i 2021. Tolv av dødsfallene skyldtes at arbeidstakeren ble klemt eller fanget, ofte av kjøretøy eller maskiner. Åtte arbeidstakere omkom i trafikkulykker i 2021. Seks av de omkomne i 2021 var utenlandske arbeidstakere, fra seks ulike land. Arbeidstilsynets studier av ulykker viser at mangler i det systematiske HMS-arbeidet er en tilbakevendende årsak.

NORGE P. P.
posten

Returadresse: Økokrim, Pb. 2096 Vika, 0125 Oslo

Den uoffisielle
Miljøkrim-valpen Rio.
Foto: Tone Strømsnes Olsen

Neste nummer
kommer desember 2022

Ønsker du å bestille blad, endre mottakerinformasjon eller avslutte ditt abonnement, send en e-post til **miljokrim.okokrim@politiet.no**

www.miljokrim.no

ØKOKRIM